

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

SEVDE BİNT ZEM'A
-NAKLETTİĞİ VE HAKKINDA NAKLEDİLEN
HADİS RİVAYETLERİ-

MAKBULE ÇINAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. HURİYE MARTI

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Makbule Çınar
	Numarası	158106031004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Huriye MARTI
	Tezin Adı	Sevde Bint Zem'a -Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri-

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ...Sevde Bint Zem'a... başlıklı bu çalışma 26/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği/oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bital Saklan	
2	Prof. Dr.	Huriye Martı	
3	Doc. Dr.	Recep Tuzcu	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Makbule Çınar		
	Numarası	158106031004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	Sevde Bint Zem'a -Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri-			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Makbule ÇINAR

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Makbule Çınar		
	Numarası	158106031004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Huriye MARTI		
Tezin Adı	Sevde Bint Zem'a -Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri-			

Mekke’de doğan Hz. Sevde’nin soyu, anne ve babası tarafından Hz. Peygamber’in soyuyla birleşmektedir. Hz. Sevde, Hz. Peygamber ile evlenmeden önce Sekran b. Amr ile evlenmiştir. Onunla Habeşistan’a hicret etmiştir. Ondan beş veya altı çocuğu olmuştur. Sekran’ın vefatından sonra Rasûlullah ile evlenmiştir. Hz. Peygamber’den az sayıda hadis rivayet etmiştir. Hz. Sevde, güçlü bir inanca sahip, çok cömert ve güleryüzlü bir hanımdır.

Anahtar kelimeler: Muhammad, Sevde, Zem’a, el-Kureyşî, el-Âmirî, hadis, rivayet, zevce, peygamber.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Makbule Çınar		
	Student Number	158106031004		
	Department	Basic Islamic Sciences / Hadith		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Huriye MARTI		
Title of the Thesis/Dissertation	Sevde Bint Zem'a -Narrations of Hadith Narrated by Sevde Bint Zem'a and Narrations About Her-			

Sevde was born in Mekka, joins the lineage of Prophet Muhammad via ancestors of both her mather and father. Sevde migrated with him to Abyssinia. She has married Sekran son Amr before her marriage with Prophet Muhammad. She has had five or six children from him. Sevde married with Prophet after him death. She a few hadith narrated. She has a strong faith is very generous and smiling a friendly lady.

Keywords: Muhammad, Sevde, Zem'a, el-Kureysî, el-Âmirî, hadith, narrative, wife, Prophet.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ	10
1. Araştırma Konusu ve Önemi.....	10
2. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	10
3. Hz. Peygamber'in Çok Eşliliği ve Sebepleri	11
4. Hz. Peygamber'in Evlilikleri	19
5. Hz. Peygamber'in Aile Hayatı.....	29
6. Kadınların Hadis İlmine Katkıları	33
I.BÖLÜM.....	38
SEVDE BİNT ZEM'A'NIN HAYATI VE KİŞİLİĞİ.....	38
A.HAYATI.....	38
1. Doğumu, Adı, Nesebi, Künyesi,.....	38
2. Ailesi.....	38
3. İlk Evliliği ve Habeşistan'a Hicreti	39
4. Rüyası	41
5. Hz. Peygamber ile Evliliği.....	41
a. Peygamberimizin Hz. Âişe ile Nişanlanması	42
b. Peygamber Efendimizin Hz. Sevde ile Evlenmesi	43
c. Rasûlullah'ın Hz. Sevde ile Hz. Âişe'den Önce Evlenmesi.....	45
6. Medine'ye Hicret	45
7. Vefatı	47
B. KİŞİLİĞİ.....	48
II. BÖLÜM	51
SEVDE BİNT ZEM'A RİVAYETLERİ	51
A. SEVDE BİNT ZEM'A HAKKINDAKİ RİVAYETLER	51
1. Hz. Sevde'nin Rasûlullah ile Evlenmekte Tereddütü.....	52
2. Hz. Sevde'nin Hz. Peygamber ile Evliliği ve Kardeşinin Tepkisi	53
3. Hz. Sevde Hakkında İstihaza ile İlgili Rivayet.....	56

4. Hicab Ayetinin Sebebi Nüzulu Olan Hz. Sevde Rivayeti	58
5. Kolu Uzun Olan Hanım / Sadaka Rivayeti.....	65
6. Hz. Sevde'nin Müzdelife'den Erken Ayrılmak için İzin İstemesi	68
7. Nisa 128. Ayet Sebeb-i Nüzulü: Hz. Sevde'nin Gününü Hz. Âişe'ye Vermesi	72
8. Hediyelerin Âişe'nin Gününde Verilmesi	79
9. Tahrim Ayeti Sebeb-i Nüzulü: Bal Şerbeti.....	82
10. Bir Namahremi Gören Hz. Peygamber'in Kendi Hanımına Yönelmesi	87
11. Peygamber'in Ardından Emrine İtaat: Hac Hadisi.....	88
B. SEVDE BİNT ZEM'A'NIN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER	90
1. Gayri Meşru Çocuğun Aidiyeti	90
a. Rivayetin Tahrici	96
2. Leş Hayvanın Derisini Tabaklama	100
a. Rivayetin Tahrici	106
3. Başkası Yerine Hac Hakkında Rivayet	110
a. Rivayetin Tahrici	113
4. Süheyl b. Amr / Ebu Yezid Esirken Hz. Sevde'nin Tepkisi.....	114
a. Rivayetin Tahrici	118
C. SEVDE BİNT ZEM'A'NIN HADİS İLMİNDEKİ YERİ.....	120
SONUÇ	122
KAYNAKLAR	123
ÖZGEÇMİŞ	132

TABLolar LİSTESİ

Tablo A-1. Hz. Sevde hakkındaki 76 rivayetin kaynaklara göre dağılımı.....	51
Tablo A-2. Hz. Sevde'nin rivayet ettiği 9 hadisin kaynaklara göre dağılımı.	90

ÖN SÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... Hamd, Rabbü'l-Âlemin Allah Teâlâ'ya (cc); salât ve selam Rasulullah Muhammed Mustafa'ya (sas), onun Âline, Ashabına (ra); Allah'ın rahmet ve bereketi Ümmeti-Muhammed'in üzerine olsun.

Dinimizin temel kaynaklarından biri olan hadis dinimizdeki ve tüm ilimlerdeki yeri büyüktür. Allah Teâlâ'nın (cc) örnek almamızı istediği Rasûlullah'ın tanınması, dinimizin öğrenilmesidir. Peygamberimizin hayatı hakkında en ayrıntılı şekilde ise yakınında olan Ehl-i Beyti aracılığıyla bilgi sağlanmıştır. Özellikle Ümmetin Anneleri, imkânları dâhilinde kendi üzerine düşen görevi yapmış, dini öğrenmiş, hayatına geçirmiş, bununla birlikte öğretmiş ve yaşamada örneklik sunmuştur.

Hiz. Peygamber'e (sas) erken dönemde tabi olup İslâm'ı kabul eden, ilk Müslümanlardan sayılan, küçük çocuklarına ve ileri yaşına rağmen davası için Habeşistan'a ve Medine'ye hicret eden, sonra da Peygamberimiz ile evlilikle şereflenen annemiz Sevede bint Zem'a (ra) tezimizin konusu olmuştur. Hiz. Sevede'ye dair bilgiler de diğer hanımlarında da olduğu gibi bizlere bir pencere açıp adeta asr-ı saadet havasını solutmuş, ortamını gözümüzün önüne sermiştir. Ezvac-ı Tahirat'tan Hiz. Sevede'yi tanımak aynı zamanda Peygamberimizi ve ailesini, çevresini, nüzul ortamını, dinimizi daha iyi tanıyıp anlamaya katkı sağlamıştır.

Çalışmamızda Giriş'te İslâm'da çok evlilik, Hiz. Peygamber'in (sas) evlilikleri, aile hayatı, kadınların hadis ilmine katkısı hakkında bilgi verdikten sonra birinci bölümde Hiz. Sevede'nin hayatı ve kişiliği ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Kütüb-i Tis'a'da yer alan Hiz. Sevede hakkındaki rivayetler, Hiz. Sevede'den rivayet edilen hadisler, bunların tahriri yer almıştır. Hadis tesbitimizde Kütüb-i Tis'a dışına çıkılmaması öngörülmüştür.

Eğer bir konuda hem Hiz. Sevede'den gelmiş hem de Hiz. Sevede hakkında rivayet edilmiş bir hadis varsa, bunlar "*Hiz. Sevede'nin Rivayet Ettiği Hadisler*" bölümünde birlikte alınmıştır. Rivayetlerden konu hakkında sadece Hiz. Sevede'nin adı geçenler alınmıştır. Bunlardan da mana olarak aynı olanlar tekrarlanmamış fakat

bunlara da dipnotta atıfta bulunulmuştur. Rivayetlerdeki metin farkları açıklanmış, sıhhat hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlamamızda bize yol gösteren, kıymetli vakitlerinden ayırıp yapıcı eleştirileriyle rehberlik eden başta sayın danışman hocamız Prof. Dr. Huriye Martı'ya; bizi ümitlendirip geliştiren diğer hocalarımıza; son olarak da destek ve ilham kaynağımız olan tüm sevdiklerimize sonsuz teşekkürlerimizi arz ederiz.

*“Bizim uğrumuzda mücadele edenleri yollarımıza iletiriz.”¹*sözünün gölgesine sığınıp elimizden geleni yapmaya çalıştık. Gayret ve azim bizden tevfik ve tesir Allah'tandır.

Makbule ÇINAR

---

¹ Ankebût 29/69.

KISALTMALAR

☪	Celle Celâluh	İSAV	İslâmi İlimler
☪	Sallallahu Aleyhi ve Sellem		Araştırma Vakfı
(cc)	Celle Celâluh	KSÜ	Kahramanmaraş
	Radıyallahu Anh / Anha / Anhüm		Sütçü İmam Üniversitesi
(sas)	Sallallahu Aleyhi ve Sellem	M./m.	Miladi
		Nr.	Neşreden
a.g.e.	Adı Geçen Eser	s.	Sayfa
a.g.k.	Adı Geçen Kaynak	S.	Sayı
a.g.m.	Adı Geçen Makale	sdl.	Sadeleştiren
a.g.t.	Adı Geçen Tez	SDÜİF	Süleyman Demirel Üniversitesi
b.	İbn/ bin/Oğlu		İlahiyat Fakültesi
Bkz.	Bakınız		
bnt	Bint/Kızı	ss.	Sayfa Sayıları
C.	Cilt	TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Çev.	Çeviri	Terc.	Tercüme
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi	thk.	Tahkik
d.	Doğumu	ts.	Tarihsiz
Edt.	Editör	v.	Vefatı
H./ h.	Hicrî	vb.	Ve benzeri
Hz.	Hazreti	vs.	Ve saire
IP	Internet Protocol	y.y	Basım Yeri Yok

GİRİŞ

1. Araştırma Konusu ve Önemi

Sahâbe neslinin hadislerin sonraki kuşaklara intikalinde önemli yeri olduğu bilinmektedir. Erkek sahâbîler gibi kadın sahâbîler de hadisleri kendilerinden sonrakilere nakletmiş, bu alanda önemli bir görev ifa etmişlerdir. Bunlar arasında Hz. Peygamber'in yakın çevresinden olan eşleri en önde gelen grubu oluşturmaktadır. Hz. Peygamber'den (sas) başkalarının muttali olmadıklarına da şahid olmuş, sünneti kendilerinden sonrakilere nakletmişlerdir. Hz. Peygamber'in eşlerinden özellikle Hz. Âişe başta olmak üzere bazıları hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda onların hem hayat hikâyeleri, hem hadis ilmine katkıları, hem de rivayet ettikleri hadislerin değerlendirmesi yer almaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in (sas) eşlerinden bazıları hakkında yeterli çalışma yoktur. Bunlardan biri de Sevde bint Zem'a'dır. Hz. Peygamber'in eşi Sevde bint Zem'a'nın hayatı, kişiliği, rivayetleri ve hakkındaki rivayetler hakkında yeterli çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışmanın yapılmasından amaç; Hz. Peygamber'in (sas) eşlerinden Sevde bint Zem'a'nın hayatı, kişiliği, rivayetleri ve hakkındaki rivayetler ile ilgili gerekli kaynaklardan faydalanarak bu konuda doğru bilgilerle müstakil bir çalışma ortaya koymak ve onun hadis ilmi açısından yerini belirlemektir.

Ancak, Hz. Peygamber'in (sas) eşlerinden Sevde bint Zem'a'nın (ra) hayatı, kişiliği, rivayetleri ve hakkındaki rivayetler ile ilgili yeterli çalışma yapılmamıştır. Bunun için gerekli kaynaklar okunarak bu konuda müstakil bir çalışma ortaya konulması elzemdir.

2. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Hz. Sevde ile ilgili araştırmamızda temel hadis kitapları olan Kütüb-i Tis'a ile Meğazi, Siyer ve Tabakat kitapları başta olmak üzere ilgili rivayetlerin ve değerlendirmelerinin bulunduğu eserler, bunların şerhleri ve ilgili makale, tez, dergi ve kitaplar ana kaynaklarımız olmuştur.

Konu hakkında bilgi bulabileceğimiz; İbn İshâk'ın (151/768) *Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri*, el-Vâkıdî'nin (207/823) *Kitabu'l-Meğâzî*, İbn Hişam'ın (218/833) *Sîret*, İbn Sa'd'ın (230/845) *Kitabu't-Tabakati'l-Kebîr*, Ebû Nuaym El-İsbehanî'nin (430/1038) *Ma'rifetu's-Sahâbe*, İbnü'l-Esîr'in (630/1233) *Üsdü'l-Ğâbe*, Heysemî'nin (807/1038) *Mecmeu'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevaid*, İbn Hacer'in (852/1449) *El-İsâbe Fi Temyizi's-Sahabe*, Mahmud Tam'a Halebî'nin *Nisau Havle'r-Rasûl*, Seniyye Kıraa'nın *Nisau Muhammed*, Muhammed Mütevellî eş-Şa'ravi'nin *Zevcatü'n-Nebiyi ve Alü'l-Beyt*, Muhammed Hamidullah'ın *İslâm Peygamberi, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (İSAV)* gibi eserler de kaynaklarımız arasındadır.

3. Hz. Peygamber'in Çok Eşliliği ve Sebepleri

Hz. Sevde annemiz (ra), Hz. Peygamber (sas) ile evlendiğinde Peygamberimizin ilk eşi Hz. Hatice validemiz (ra) vefat etmiştir. Hz. Peygamber, Sevde validemizle evlendiğinde bekârdır. Hz. Sevde, Peygamberimizin ikinci hanımıdır. Evlilik için Hz. Peygambere iki kişi teklif edilir ve iki teklif de kabul edilir. Bununla birlikte ilkin Sevde validemizle evlilik gerçekleşir, Âişe (ra) validemizle de (nişan mahiyetinde) nikâh kıyılır fakat düğün ve evlilik birkaç yıl sonra olur. Hz. Peygamberin çok eşliliği, hicret sonrası başlar.

Çok eşlilik, “teaddüd-i zevcat” şeklinde ifade edilmekte olup İslâm’la gelmiş değildir. Aksine İslâm, eş sınırı olmayan bir toplum içinde doğmuş, zaman içinde de bunu sınırlamıştır. O devirde dünyanın birçok yerinde savaş ve kavgaların vs. bir sonucu olarak erkeklerin sayısı azalırken kadınların sayısı fazla kalmış, böylece muhtaç durumdaki kadınlara da evlenerek sahip çıkılmış hem de giden erkeklerin yerini yeni doğan çocukların alması ve neslin devamı için de çok eşliliğe gerek duyularak zamanla bu durum örf halini almıştır. Peygamberler tarihine bakıldığında onların da çok ešli olduğu görülmektedir.

İslâm; tek eşliliği öngörür, tavsiye eder. Çok eşlilik ise İslâm'ın bir emri değil sadece belli şartlar dâhilinde bir ruhsattır. Yani bu konuda ne tek eşliliği ne de çok eşliliği emir söz konusu değildir. Fakat eş sayısını sınırlamada bulunulmuştur.²

İslâm, bulduğu bu çok evlilik kurumunu ruhsat olarak adaletli olmak üzere eşlerin mehrini vermek,³ maddi ihtiyaçlarını gidermek, onlara vakit ayırmak gibi şartlarıyla azami dört eşe kadar sınırlamıştır.⁴ Hatta ilk hanım, nikâh akdinde “kuma gelmemesini” madde olarak eklemiş, şart koşmuşsa çok evlilik olamamaktadır. İslâm'ın öngördüğü sağlıklı bir evlilik tek eşlilik iken çok eşlilik ise duruma göre şartlarını yerine getirmekle kullanılabilir bir ruhsattır.

Teaddüd-i ezvac; sosyal ve ekonomik şartların yardımı mecbur etmesi, özellikle geçim sıkıntısı çeken ülkelerde iş edinmeyen yetim, dul, yaşlı gibi ihtiyaç sahibi insanların iffetini ve geçimini korumak için bir aile bünyesine ihtiyaç duyması durumunda ruhsat olarak kullanılabilir.

Bunların dışında toplumdan topluma değişen farklı durumlarda zor anlarda gerektiğinde bu ruhsattan faydalanılabilir. Vukuu muhtemel korumasız, çaresiz kalmak gibi, fuhşa, cinayete veya herhangi bir zulüm ve hak ihlaline düşme gibi durumlarda teaddüd-i ezvac ruhsatı kurtarıcı olabilir.⁵

Allah Teâlâ (cc) müminlere, dört kadından fazlasıyla evlenmeyi yasakladığında sahabeden dörtten fazla hanımı olanlar, bu hanımlarından boşanmıştır. Boşanan kadınlar ise başkasıyla evlenebilmiştir.

Eş sayısını dörde indiren ayetin inzaline rağmen Hz. Peygamber'in (sas) hanımlarını boşamamasının başlıca sebebi; bunun Allah'ın ona has emri olmasıdır. Bunun yanında bu emrin çeşitli hikmetleri de görülmektedir. Hz. Peygamberin, yasak emri geldiğinde eşlerini boşaması halinde, eşleri Kur'an'da daha önce “Mü'minlerin

² Mesela; Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Davud, Hz. Süleyman. Bkz. İsmail Yakıt; “Hz. Peygamber'in Evliliklerinin Sosyo-Kültürel ve Dinî Analizi” **SDÜİF IV. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler Kitabı**, Edt. Ali Çolak, SDÜİF Yayınları, Isparta, 2002, ss. 13-30.

³ Nisa, 4/24.

⁴ Nisa, 4/3.

⁵ Ali Rıza Demircan; “Teaddüd-i Zevcat” Edt. Çakan, İsmail Lütfi, **Hz. Peygamber ve Aile Hayatı**, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, Şubat 1988. s.180.

Anneleri” olarak nitelendirildiği için kimse ile evlenememekte, maduriyete düşmektedir.⁶

Hız. Peygamber (sas), eş sayısını sınırlayan ayetler gelmeden önce 11 evlilik yapmıştır. Fakat Hız. Peygamber’i kapsamayan bu ayetler (kapsıyorsa da sonraki gelen ayetler ile bu emir sadece Mü’minleri kapsar) geldiğinde ise 9 hanımı vardır. Tahyir⁷ ayeti geldiğinde yani hanımlara ya dünya menfaatini ya da Hız. Peygamber’i seçme muhayyerliği verildiğinde hanımlarının hepsi dünya menfaatini ve boşanmayı terk edip Rasûlullah’ı seçmiştir.

Peygamberimizin eşlerinin dünyalık istekleri sebebiyle ayet nazil olmuş, Peygamberimizin hanımlarını isterlerse nafaka vererek boşayabileceği ifade edilmiş, onlar Allah’ı ve Rasûlünü tercih etmiş, tüm Mü’minlere örnek hanım olmuşlardır. Yüce Allah onların sıradan kadınlar olmadıklarını ifade ederek,⁸ saygın konumlarını vurgulamış, daha sonra da Hız. Peygamber’in (sas) artık eşlerinden başka eş almak istese de evlenemeyeceğini söylemiştir.

Âyetin nüzûlünden sonra, Hız. Peygamber (sas) önce Hız. Âişe ile konuşur ve ona “*Sana birşey soracağım; cevap vermekte acele etme, anne-babana sor, daha sonra karar ver*” der ve bu ayeti okur. Hız. Âişe de (ra) şu cevabı verir: “*Bu konuda anne-babama mı danışayım? Allah’ı, Rasûlünü ve ahreti tercih ediyorum.*” Hız. Peygamber sonra diğer hanımlarına giderek bunu onlara da sormuş, hepsi de aynı cevabı vermiştir.⁹

Bu seçimlerinden sonra Allah Teâlâ “*Bundan sonra artık sana (başka kadınlarla evlenmek) bunları başka eşlerle değiştirmek helal değildir. İsterse güzellikleri hoşuna gitsin. Ancak sahip olduğun cariye başka. Allah her şeyi görendir.*” buyurarak Rasûlullah’ın bu hanımları dışında bir evlilik yapmasını yasaklamış, onlara lütüf ve ikramda bulunmuştur.¹⁰

Hız. Peygamber için dört hanım sınırı olmaması onun evliliğine sınır getirilmemesi demek değildir. Allah Teâlâ “Mü’minlerin Annesi” kılması sebebiyle

⁶ Ahzab, 33/6.

⁷ Ahzab 33/ 28-33.

⁸ Ahzab, 33/32.

⁹ Müslim, İbnü’l Haccâc el-Kuşeyrî; **Sahîhu Müslim, Talâk**, 1475.

¹⁰ Ahzab, 33/52.

başkalarıyla evlenemeyecek olan bu hanımları gözetip onların boşanarak ortada kalmasını istememiştir. Hz. Peygamber'in hanımlarını bu hanımlarıyla sınırlamış ve Hz. Peygamber'e ve hanımlarına kolaylık olarak onları boşamayı emretmemiştir.

Öte yandan ictimaî, siyasî, ilmî, dinî vs. bir sebeple yapılan evliliğin bitmesi ise başkalarının da İslâm'ın da bu ayrılıktan olumsuz etkilenmesine sebep olacaktır. Rasûlullah bu sebeple; hukukî, ictimaî, siyasî, ilmî, dinî yönlü birçok amaca binaen yaptığı bu evliliklerini Allah'ın da izniyle bitirmemiştir.

Daha sonra Allah Teâlâ (cc), bu ayet-i kerimeyi Ahzab 50-51. ayetiyle neshedip Rasûlüne (sas) başka kadınlarla evlenmeyi mubah kılmış, ayrıca Hz. Peygamber günlerini taksim konusunda da muhayyer bırakılmıştır:

“Ey Peygamber! Biz, şu kadınları sana helâl kıldık: Mehirlerini verdiği eşlerini, Allah'ın sana harp esiri olarak verdiği cariyele¹¹, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halanın kızlarını, dayının ve teyzenin kızlarını, bir de mehir istemeksizin kendisini Peygamber'e hibe eden ve Peygamber'in de kendisini nikâhlamak istediği mümin kadını, diğer müminlere değil, 'sadece sana mahsus olmak üzere' helâl kıldık. Müminlerin eşleri ve ellerinin altındaki cariyele hakkında gerekli kıldığımız (mehir gibi) hususları zaten bildirmiştik. Hibe yoluyla mehirsiz evlenmeyi 'sana mahsus' kılmamız, nikâh konusunda senin için bir güçlük olmaması içindir. Allah gafurdur, rahîmdir.” “Onlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın. Boşadığın hanımlarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Böyle yapman onların mutlu olmalarına, üzülmemelerine ve hepsinin, senin verdiklerine razı olmalarına daha uygundur. Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah hakkıyla bilendir, halîmdir.”¹²

Allah Teâlâ (cc), yukarıda verdiğimiz Ahzab 50. ayeti kerimede; Peygamber'ine çeşitli sınıflardan mehrini vermek suretiyle aldığı kadınları, kendilerini mehirsiz olarak Rasûlullah'a (sas) hibe eden kadınları, harp esiri cariye

¹¹Âyetteki, “Allah'ın sana ganimet (olarak nasib) ettiklerinden sağ elinin malik olduğu kadınları...” ifadesindeki tahsis, Daru'l-Harbden alınan cariyelelerin, satın alınan cariyelelerden daha efdal ve hayırlı olduklarına işaret etmektedir. Çünkü Daru'l-Harbden alınan cariyelelere “temiz cariye” ve anlaşma yoluyla alınan cariyelelere de “pis cariye” denilir. Allah Teâlâ bu âyette de bildirdiği gibi peygamberine ancak temiz olanları nasib etmiştir. Muhammed Ali Sabuni, **Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri**, Şamil Yayınevi, İstanbul, I, s. 274.

¹² Ahzab 33/50-51.

ve akrabaları olan Kureyş ve Beni Zühre kabilesinden hicret eden kadınları mubah kılmıştır. Bu ayetlerde Rasûlullah'a has olan bazı hükümler getirilmiştir. Bu hükümler: kendilerini mehirsiz olarak hibe eden kadınlarla evlenebilmesi, Rasûlullah'ın dört kadından fazla evlenebilmesi, Rasûlullah'a kadınların günlerini eşit taksimatın farz olmamasıdır. Bunlar; Rasûlullah'ı şerefliendirmek ve Allah katındaki makamının yüceliğini göstermek ve maddî-manevî yükünü hafifletmek için verilmiştir. Bu vesileyle tebliğ ve risaletin yayılması kolaylaştırılmıştır.¹³ Hanımları, Hz. Peygamber'in nikâhı altında kalmayı dünya zevk ve nimetlerine tercih ederek günlerini taksim hakkını da Peygamber'in isteğine bırakmıştır.

Bu izinlere rağmen Hz. Peygamber (sas) başka bir kadınla evlenmemiş, günlerini eşit taksimini de değiştirmemiştir. Tahyir ayetinde Rasûlullah'ın hanımlarının, onunla birlikte kalmayı seçtikleri gibi bu defa Rasûlullah'a seçim hakkı verilmiş, o da hanımlarından ayrılmayıp başka bir hanımla da evlenmemiştir.

Ayette Hz. Peygamber'e (sas) hitab edilerek hanımlarına mesajlar verilmiştir. Öncelikle bunların Allah'ın (cc) emir ve ruhsatı olduğunu bilip Hz. Peygamber'e yüklenmemeleri, sonra haklarında bu durumun hayırlı olduğu, bu yüzden isyan etmeyip gönül rahatlığıyla bunları kabul edecekleri bildirilmiştir.

Sanki bu ayetler, Hz. Peygamber (sas), onları boşasın veya yine evlensin diye değil de hanımları uyarmak ve Hz. Peygamber'i üzmemelerini sağlamak amacıyla. Hanımlarının Hz. Peygamber'i kıskançlık, dünyalık beklentisi vs. durumlarla meşgul etmelerini engeller niteliktedir. Hz. Peygamber'in evliliklerinin Allah'ın (cc) izni veya emriyle olduğunu, konuyla ilgili ayetlerin Kur'an'da diziliş sırasını ve Hz. Peygamber'in (sas) bu dizilişe göre yaşadığını düşünecek olursak bunun da bir hikmet olduğunu söyleyebiliriz.

Böylece hanımları, bunda Allah'ın (cc) hükmü ve hayrı olduğunu hem de boşanma korkusunu düşünerek Hz. Peygamber'in (sas) kendilerinin kıskançlık, nefsi istekler vs. gibi durumlarıyla uğraşmak zorunda olmadığını bilecekler, Hz. Peygamber'i risalet görevinin üzerine bir de ailevi sorunlarla uğraştırmayacaklardır. Allah'ın dinine hizmet ve habibini üzmemek cephesiyle her iki taraf için de en büyük

¹³Muhammed Ali Sabuni, **a.g.e.**, s.273.

hayır bu olsa gerektir. Ümmühat'ül-Müminin'in (ra) bu ayetler karşısındaki teslimiyeti ise onların güçlü imanını, güzel ahlakını göstermektedir.

Ayetlerden anlaşılacağı gibi, Peygamberimizin (sas) evliliği ile ilgili hususlar Kur'an ile bildirilmiş, Allah (cc) tarafından kendisine has verilmiş haklardır.

Rasûlullah'ın (sas) Hz. Âişe'nin dışındaki tümü dul veya yaşlı olan zevceleri ile 53 yaşından sonra, ihtiyarlık vaktinde yaptığı evliliklerin çeşitli sebepleri olsa gerektir. İslâm daveti yolunda çeşitli zorluklara maruz kaldığı halde bir an dahi nefisini düşünmeyen Rasûlullah'ın çok evlenmesinin talimî, teşriî, içtimaî, siyasî çeşitli hikmetleri vardır.

Rasûlullah'ın (sas) çok evlenmesinin önemli bir gayesi, toplumun yarısını oluşturan Müslüman kadınlara öğretmenler yetiştirmektir. Erkekler nasıl, öğrenmek ve öğretmekle mükellef ise kadınlar da öyle mükelleftirler. Şer'î hükümleri kadınlara öğretecek olanlar yine kadınlardır.

Hz. Peygamber (sas), cahiliye hayat tarzını kaldırıp, onun yerine İslâmî hayat tarzını uygulayarak göstermekle görevlendirilmiştir. Farklı kabile ve kültürlerden gelen insanlara doğru yaşantıyı öğretmek için kullanılabilecek en etkili yol ise fırsatı var ise onlarla aralarında olacak evliliktir. Rasûlullah, çeşitli yaşlarda ve farklı kabilelerden kadınlar ile evlenip onları İslâm'ı öğrenip öğretmek üzere kendisine yardımcı yetiştirmiştir.¹⁴ Bu durum Hz. Peygamber'in tebliğlerde eğitici-öğretici görev ifasını kolaylaştırmış, hayatından sonra da en yakını olan hanımları buna devam etmiştir.¹⁵

Zevceleri (ra) Rasûlullah'tan (sas) öğrenmiş ve diğer kadınlara öğretmişlerdir. Hatta Ensarî kadınlar gecenin karanlığında gelip kadınlarla ilgili meseleleri Rasûlullah'ın zevcelerinden öğrenip gittikleri için Hz. Âişe "*Allah ensarın*

¹⁴Ahmet Öz; "Kur'an'da Peygamberimiz'e Has Olarak Zikredilen Konular" **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi** 21, 2013, s.70.

¹⁵ Mehmet Özgü Aras; "İslâm'da Çok Evlilik" **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 24, s. 191.

*kadınlarına rahmet etsin. Onların hayâları, fıkâh öğrenmelerine mani olmamıştır” demiştir.*¹⁶

Kimsenin Rasûlullah’a (sas) sormayacakları (özel) soruları hanımları sormuş, bu şekilde Rasûlullah’ın özellikle ev içindeki sünnetini öğrenmede önemli bir görevi yerine getirmişlerdir.

Bir diğer evlilik hikmeti de teşriî/dinî hikmettir. Teşriî hikmet; Allah’ın (cc) Rasûlullah’ın (kimlerle) evlenmesini istemesidir. Bu hikmet, bazı cahiliye adetlerini iptalde kendini göstermiştir. Mesela İslâm’dan önceki evlad edinme şeklini Allah Teâlâ (cc) uygun görmemiş, bizzat Hz. Peygamber’in (sas) evliliği ile durumu değiştirmiştir. Hz. Peygamber’in evlatlığı Zeyd, Zeyneb’i (ra) boşamış, Allah da Rasûlullah’a, Zeyneb’le evlenmesini emretmiştir. Rasûlullah’ın Zeyneb’le evliliği ile o zaman Araplarda geçerli olan “Evlatlığın karısı ile evlenilmez” hükmü kalkar, İslâm’ın bu husustaki temelleri atılır. Hz. Peygamber’in Zeyneb bnt Cahş ile evliliğinde bu konuyu ayrıntılı işledik. Bunun dışında Hz. Peygamber’in tüm evliliklerinin Allah’ın izni dâhilinde olması da teşriî yönünü göstermektedir. Rasûlullah’a evleneceği eşinin önceden rüyada gösterilerek işaretle bildirildiği de rivayetlerde geçmektedir.

Buna Âişe’nin şu rivayeti misaldir: Rasûlullah şöyle buyurdu “*(Yâ Âişe!) Sen iki kere rüyâda bana gösterildin. Bir zâtın, senin suretini bir ipekli kumaş parçasında taşıdığını ve ‘Bu resmin sahibi senin müstakbel zevcendir’ dediğini gördüm. Ben de o ipek kumaşı açtım, o kumaş parçasındaki suret sen idin. O zâtın, yâni Cibril’in o sözü üzerine ben ‘Eğer bu rüyâ Allah tarafından gösterilmiş ise Allah bunu yerine getirir’ dedim.*”¹⁷

Hanımlarının da evlenmeden önce Hz. Peygamber’le evleneceğine dair işaretleri rüyâda gördüğü rivayetlerde geçmektedir. Nitekim Hz. Sevde validemiz de (tezimizde ilgili başlıkta geçeceği üzere) böyle bir rüyâ görmüştür.

¹⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmâil; **Sahîhu’l-Buhârî** (el-Câmiu’l-Müsnedü’s-Sahîhu’l-Muhtasar min Umûri Rasûlillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve Sünenih ve Eyyâmih), thk. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, Naşir: Daru Dugu’n-Necat, 1. Baskı, h. 1422, **İlim**, 51.

¹⁷ Buhârî, **Nikâh** 9.

Bu konuda Peygamberimiz *“Her kim rüyâsında beni görürse muhakkak o, beni görmüştür. Çünkü şeytân benim kılığında hayâle giremez. Mü’minin rüyâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz’ünden bir cüz’dür”* buyurmuştur.

Bu rivayetler bize Rasûlullah’ın evliliklerinin şer’î başka bir yönünü göstermektedir.

Rasûlullah’ın (sas) evliliklerindeki ictimâî hikmetler, mesela kendi kabilesinin kadınlarıyla evlenmesinde görülmektedir. Hz. Ebû Bekr’in ve Hz. Ömer’in kızı gibi Kureyş kadınlarıyla evlenmekle daha sağlam bağlar meydana gelmiş, Rasûlullah’ın iman daveti etrafında birleşme sağlanmıştır. Böylece Peygamber’in Hz. Ebû Bekr ve Ömer’in kızıyla evlenmesi sonucu aralarındaki bağ dünürlük yakınlığı ile sağlamlaşmıştır.

Rasûlullah, Hz. Osman ile Hz. Ali’yi de (ra) kızlarını vermekle mükâfatlandırmıştır. Burada içtimaî yanında siyasî hikmet de görülmektedir. Yine bu konuda diğer akraba evlilikleri de içtimaî yönden önem sağlamaktadır.

Rasûlullah’ın (sas) evliliklerinin siyasî sebepleri de vardır. Mesela farklı kabilelerden bazı kadınlarla evlenerek akraba olmak o kadınların aileleri ile de büyük bir yakınlık sağlamış, sosyal çevreyi genişletmiştir. Bu ilişkiler, düşmanın gözünü korkutacaktır. Buna örnek olan Rasûlullah’ın Hz. Cüveyriye (ra) ile evliliği, iki tarafa da fayda getirmiştir. Rasûlullah’ın Safiye bint Huyey, Ümmü Habibe bint Ebu Süfyan (ra) ile evlilikleri de siyasî sebebe örnektir. Rasûlullah’ın evlilikleri kısmında bununla ilgili bilgi verilmiştir.

Rasûlullah’ın evliliklerinin sosyal, ilmî, dinî, hukukî, siyasî birçok yönlü sebepleri vardır. Öncelikle İslâm’dan önce toplumda bu durumun tabii bir vakıa olarak var olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber de bu konuda Allah’tan bir yasaklama olmadığı sürece bunu hayır için kullanmıştır.

Dini yaymak için farklı kabile veya çevrelerden insanlar ile akraba olmak haliyle etkili bir yöntem olacaktır. Zaten yanında olan insanlarla akrabalık ise aralarındaki bağı kuvvetlendirecektir, şüphesiz sonraki dönemler için ise sağlam temeller oluşmasını sağlayacaktır.

Bunların yanında sosyal olarak ise kimi ile akrabalık, kimi ile himaye kimi ile de çocuklarının bakımı için evlenmiştir. Akrabalık kurmak ise hem sosyal hem dinî sebep sayılabilir. Zira Hz. Peygamber'in (sas) davası bellidir, akrabalık kurmasının sebebi de davası için olacaktır. Böylece hem onların İslâm ile şereflenmesini kolaylaştıracak, hem de hiç değilse bu bağ İslâm için faydalı olacaktır. En azından artık akrabası olanlar, düşmanı olmayacaktır. Bunu ümid etmek yerinde olsa gerektir.

Hz. Peygamber'in (sas) (Hz. Hatice hariç) tüm eşleri ile ortak evlenme sebebi ise sosyal (çocuklarının bakımı, himaye, akrabalık kurma), dinî (Allah'ın izniyle ve İslâm'ı yaymak için) veya ilmî (dini öğretmek) olabilir.

4. Hz. Peygamber'in Evlilikleri

Hz. Peygamber'in (sas) eşlerini ve evlilik sebeplerini özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

İlk hanımı nübüvvetten önce evlendiği **Hatice bint Huveylid**'dir. Hz. Hatice (ra), Esed kabilesinden ve Mekkelidir. Daha önce iki evlilik yapmış, ilk olarak Ebu Hale'nin ikinci olarak da Atik bin Âiz'in ölümünden sonra iki çocuğuyla dul kalmıştır. Hz. Peygamber (sas) evlendiğinde 25, Hatice (ra) ise 28 yahut 40 yaşındadır. Peygamberimiz'e ilk vahiy geldiğinde yaşadığı zor zamanlarında yanında en büyük destekçisi olmuş, Allah Teâlâ (cc) ona ilk Müslüman ve Peygamber'in çocuklarının annesi olmayı, soyunun ondan devam etmesini nasip etmiştir. Bu evlilikten olan çocukları; Kasım, Abdullah, Zeyneb, Rukiye, Ümmü Külsüm, Fatıma'dır (ra). Yaşadığı Mekke döneminin zor şartları içerisinde iman mücadelesi verdikleri için hadis rivayetinde bulunamamıştır. Hicretten 3 yıl önce vefat etmiştir.

Rasûlullah'ın (sas) Hz. Hatice (ra) ile evliliği tamamen sosyal ve beşerî bir sebeple yani aile ve akraba olmak için yapılmıştır. Bununla birlikte bu evliliğin Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber hakkında bir takdiri, nimeti olduğu da söylenebilir. Hz. Hatice vefat ettiğinde, Hz. Peygamber yine yaşlı, dul ve çoluk-çocuk sahibi olan Hz. Sevde ile evlenmiş ve üç-dört yıl kadar başka kadınla evlenmemiştir.

Hz. Peygamber'in ikinci hanımı ise **Sevde bint Zem'a**'dır. Hz. Sevde Amr bin Lu'ayy Kabilesinden ve Habeşistan'a hicret eden Mekkeli bir hanımdır. Daha

önceki eşi amcasının oğlu Sekran b. Amr ile Müslüman olup Habeşistan'a hicret etmiş, döndükten sonra da kocasının vefatı üzerine 5 veya 6 çocuğuyla dul kalmıştır. O sırada Hz. Peygamber de (sas) Hz. Hatice'yi kaybetmiş, bakıma muhtaç çocuklarıyla kalmıştır. Bunun üzerine 50 yaşlarında Hz. Sevde ile evlenmiştir. Hicretten önceki üç yıl boyunca Hz. Peygamber sadece Hz. Sevde ile evli kalmış fakat bu süreçte Hz. Âişe (ra) ile de nişanlı bulunmuştur. Üç yılı Mekke'de on yılı Medine'de olmak üzere toplam on üç yıl Hz. Peygamber ile evli kalmıştır. Az sayıda (5) hadis rivayet etmiştir. Hz. Sevde (ra), Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ömer'in (ra) halifelğinde hicri 19. yıl (yahut 24 veya 54) vefat etmiştir.

Rasûlullah'ın (sas) Hz. Sevde ile evliliği ise sosyal (beşerî) ve dinî sebeplerledir. Hz. Sevde yaşlı ve dul bir hanımdır. Fakat yaşlı haliyle, çocukları da olduğu halde önceki kocası ile Habeşistan'a hicret etmiş bir iman eridir. Hz. Sevde'nin (ra) dul kaldığı sıralarda aynı şekilde Hz. Hatice'yi kaybeden Allah Rasûlü de (sas) çocuklarıyla zor anlar içindedir. Böylece Hz. Sevde, Peygamberimizin çocuklarının bakımını da üstlenmiştir. Rasûlullah Hz. Sevde ile evlenerek hem Hz. Sevde'yi mükâfatlandırmak, gönlünü almak hem himayesine alıp korumak hem de henüz Müslüman olmayan akrabalarının Müslüman olmasını istemiştir. Nitekim geç de olsa Hz. Sevde'nin akrabaları Müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in akraba bağları da artmıştır.

Hz. Peygamber'in (sas) üçüncü hanımı **Âişe bint Ebi Bekr**'dir. Hz. Âişe (ra) hicretten 9 yıl önce doğmuş, Mekkeli ve Teym Kabilesinden'dir. Peygamberimiz, Hz. Sevde ile nikâhlandığı sıralarda 7 yaşında olan Hz. Âişe (ra) ile de nişanlanmıştır. Çünkü evlilik için iki isim de önerilmiş ve ikisine de teklif gitmiştir. Fakat Hz. Âişe ile evlilik hicretten sonraya kalmıştır. Evlendiklerinde Hz. Peygamber (sas) 54, Hz. Âişe (ra) 9-12 yaşlarında iken hicri 1. yılda olmuştur. Hz. Âişe validemiz hanımları içinde Hz. Peygamber'e odasında vahiy gelen tek hanımdır. Tarih, fıkıh, tıp, şiir gibi ilimlere vakıf ilim ve kültür içinde yetişmiş zeki validemiz Hz. Peygamber'den de 2210 hadis nakletmiştir. Vefatı ise hicri 57. yıldır.

Rasûlullah'ın (sas) Hz. Âişe (ra) ile evliliği de sosyal, beşerî, dinî, ilmî sebeplerle olmuştur. Rasûlullah Hz. Âişe'ye Hz. Haticeyi kaybettiği Hz. Sevde'ye de evlilik teklifi gönderdiği sırada dünür olmuştur. Fakat evlilikleri ya da düğünleri

hicretten sonraya kalmıştır. Havle bint Hâkim'in (ra) ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Hz. Âişe Hz. Peygamber'in en sevdiği insan olan Hz. Ebu Bekr'in (ra) kızıdır. Böylece aralarındaki ilişki de akrabalık bağlarıyla perçinlenmiştir. Hz. Peygamber o dönemde Hz. Haticeyi kaybetmiş, hüznünün içinde bakıma muhtaç çocuklarıyla da zor anlardadır. Ayrıca tüm evlilikleri Allah'ın izni doğrultusunda gerçekleşmiş olup Hz. Peygamber'in bu konuda Hz. Âişe'nin kendisine rüyasında bildirildiğine dair de bir rivayeti vardır. Bunların yanında Hz. Âişe'nin genç yaşı, zekâsı, ilmî bilgisi de İslâm'a ve Mü'minlere ne kadar katkı sağlayacağına göstergesidir. Bu vasıfları onu evlilik için ideal kılmaktadır.

Hz. Peygamber'in (sas) hanımı **Hafsa bint Ömer'ul-Hattab** hicretten 19 yıl önce doğmuş, Mekkeli ve Adî Kabilesindedir. Daha önce Huneys bin Huzafe ile evlenmiştir. Rasûlullah 56, Hz. Hafsa (ra) 22 yaşlarındaiken hicri 3. yıl (Uhud sonrası) evlenmişlerdir. Hz. Peygamber'den 60 hadis rivayet etmiştir.

Rasûlullah'ın bu evliliğinin sebepleri de sosyal, beşerî, dinî, ilmî diye vasıflanabilir. Çünkü Hafsa da (ra) Hz. Peygamber'in (sas) yakın arkadaşlarından Hz. Ömer'in (ra) kızıdır. Genç yaşta dul kalmış, Hz. Ömer'in onu evlendirmek için neredeyse sahabelerle arası açılacaktı ki Allah Teâlâ (cc), Hafsa hakkında herkesin memnun olacağı bir evliliği nasip etmiştir. Hz. Peygamber, Hafsa'ya talip olmuş, hem olumsuzlukların önüne geçmiş herkesi de memnun etmiş, hem Hz. Ömer ile akrabalık bağı kurmuş, hem de İslâm'ı öğretmede bir hanım daha kazanmıştır.

Rasûlullah'ın hanımı **Zeyneb bint Huzeyme**; hicretten 27 yıl önce doğmuş, Amir bin Sa'sa'a Kabilesinden, Necdli bir hanımdır. Daha önce evlilik yaptığı eşleri Ubeyde bin Haris ile b. Muttalib'dir. Rasûlullah ile 30 veya 60 yaşında hicri 3. yıl evlenmiş, 3 ay sonra ise vefat etmiştir. Bu sebeple hadis rivayeti yoktur. "Ümmü'l-Mesâkîn (Yoksulların Annesi)" olarak bilinmiştir.

Rasûlullah'ın (sas) Zeyneb bint Huzeyme (ra) ile evliliği sosyal, dinî, ilmî, siyasî sebeplere dayanmaktadır. Hz. Zeyneb de Bedir'de kocasını kaybetmiş, dul kalmıştır. Onunla evlenerek Hz. Peygamber hem onu himayesine almayı, hem de İslâm'ı öğretmede yine Mü'minlere yardımcı olmasını ümit etmiş olabilir. Aynı

zamanda Huzeyme kızı Zeyneb ile evlenerek Hevazin'in güçlü kabilesiyle akraba olmuştur.¹⁸ Fakat Allah'ın takdiriyle 3 ay sonra vefat etmiştir.

Rasûlullah, Mekkeli, Mahzum Kabilesinden, Ebu Umeyye b. Muğire'nin kızı olan hanımı **Ümmü Seleme**, yani **Hind bint Ebi Ümeyye** (ra) ile Hicri 4. yıl evlenmiştir. Hz.Ümmü Seleme daha önce evlilik yapmış, çocuklu bir hanımdır. Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Hz. Peygamber'den (sas) 378 hadis rivayet etmiş, hicri 59 ya da 61'de ise vefat etmiştir.

Hz. Peygamber bu evlilikle onun himayesini ve İslâm'ın öğretilmesine yardımını ümit etmiştir. Ümmü Seleme, Hz. Âişe'den sonra en çok hadis rivayet eden annemiz olmuştur. Bunun yanında Hz. Ümmü Seleme'nin (ra), Ebu Cehil ve Halid bin Velid'in de mensub olduğu bir aileden olması bu evliliğin siyasî ve sosyal bir sebebe de dayandığını düşündürmektedir. Nitekim evlilikle uygulanan bu siyaset bir dereceye kadar düşmanlıkları yumuşatmıştır.¹⁹

Hz. Peygamber (sas), 56 yaşında, hicri 3. Yıl, halası Umeyme'nin kızı olan 36 yaşındaki **Zeyneb bint Cahş** (ra) ile evlenmiştir. Hz. Zeyneb hicretten 33 yıl önce doğmuştur. Daha önce Zeyd bin Harise (ra) ile evlenmiş ve boşanmıştır. Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'e vefatının ardından ilk kavuşan hanımı olmuştur (hicri 20. yıl). Yani Hz. Peygamber'in vefatından sonra ilk Zeyneb bint Cahş vefat etmiştir.

Rasûlullah'ın bu evliliğinin sebebi öncelikle hukukî(dinî) amaçladır. İslâm, evlatlık olan çocukların öz babasıymış gibi üvey babasına nisbet edilmesini yasaklamıştır.²⁰ Hz. Peygamber risaletten önce kendisine Hz. Hatice tarafından köle olarak hediye edilen Zeyd'i İslâm'dan önce var olan evlatlık geleneğine uyarak evlatlık edinmişti. Konu hakkında ayet²¹ inene kadar sahabeler (ra), Hz. Peygamber'in (sas) evlatlığı Zeyd bin Harise'ye "Zeyd bin Muhammed" demişlerdir. Söz konusu ayet indikten sonra ise bundan vazgeçmişlerdir.

Zeyneb bint Cahş, Hz. Zeyd ile evliliği istememesine rağmen Hz. Peygamber'in (sas) emir ve tavsiyelerine uymuş, köle olarak Hz. Peygamber'e

¹⁸İsmail Yakıt; **a.g.e.**, s.28.

¹⁹ Ahmet Öz; **a.g.e.**, s.70.

²⁰ Ahzab 33/40.

²¹ Ahzab 33/4-5.

verilen ve daha sonra Hz. Peygamber'in azat ettiği Zeyd ile evlenmiştir. Bu evliliğin *"Allah ve Rasûlu bir işi emrettiğinde, hiçbir inanmış erkek ve kadının o işte tercih hakkı yoktur. Kim, Allah'ın ve Rasûlünün emrine aykırı hareket ederse, kesinlikle apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."*²² ayeti ile emredildiği bilinmektedir. Bir yıldan fazla süren bu evlilikle köleliğin ortadan kaldırılmasıyla ilgili sosyal değişimin perçinlenmesi sağlanmıştır.

Cahiliye döneminde evlatlık öz oğul gibi sayıldığından, evlat edinen kişinin evlatlığının boşandığı karısı ile evlenmesi haram ve ayıp görülmüştür. Bu yanlış itikadın kaldırılması için Allah Teâlâ (cc) Peygamber'ine (sas) Hz. Zeyneb ile evlenmesini bildirmiştir. Zeyd'in de aklından boşanmak geçmekte, fakat kendilerini Hz. Peygamber evlendirdiği için bunu yapamamakta, bu sebeple Hz. Peygamber'e danışmaktadır.²³ İnsanlar katında bu durum haram ve ayıp olduğundan üstelik Zeyd yardım için Hz. Peygamber'e geldiğinden Hz. Peygamber o anda Zeyd'in karısı olan Zeyneb ile evlenmekte çekingenlik göstermiş, ayrılmaları yönünde konuşamamış *"Eşinle evlilik bağını koru, Allah'tan kork!"* demiştir.²⁴ Buna rağmen Zeyd eşinden boşanmıştır. Bunun üzerine *"Bir zaman, Allah'ın kendisine lutufta bulunduğu, senin de lutufkâr davrandığın kişiye, 'Eşinle evlilik bağını koru, Allah'tan kork!' demiştin. Bunu derken Allah'ın ileride açıklayacağı bir şeyi içinde saklıyordun; öncelikle çekinmen gereken Allah olduğu halde, sen halktan çekiniyordun. Zeyd onunla beraber olduktan sonra, Mü'minlere evlatlıklarının –kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik. Allah'ın emri elbette yerine getirilecektir."*²⁵ ayeti kerimesi nazil olmuştur.

Böylece Hz. Zeyneb, Zeyd bin Harise'den boşanınca onun babalığı Hz. Peygamber (sas) ile evlenmiştir. Böylece daha önce öz oğul gibi görülen evlatlığının önceki karısıyla babalığın evlenmesi eskisi gibi haram veya ayıp görülmeyecektir.

²² Ahzab 33/36.

²³ Mustafa Necati Barış; "Zeyneb Bint Cahş ve Hz. Peygamber ile Evliliği" **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2010, 10 (2), s. 182.

²⁴ Nitekim Hz. Peygamber Zeyneb Bint Cahş ile evlendikten hemen sonra münafıklar "Muhammed, büyük bir haram işledi ve oğlunun karısıyla evlendi" diye dedikodu çıkarmışlardır. Mustafa Necati Barış; **a.g.m.** s. 184.

²⁵ Ahzab 33/37.

Evlatlığın öz oğul sayılması da tamamen kalkmış olacaktır. Cahiliye dönemine ait köklü iki gelenek böylece kalkmıştır.

Hz. Peygamber, hicri 5. yıl Benû Müstalik Kabilesinden **Cüveyriye bint Haris** (ra) ile evlenmiştir. Daha önce evlenmeyen ikinci hanımıdır. Hz. Cüveyriye hicri 57. yıl vefat etmiştir.

Haris bin Dırar'ın kızı Cüveyriye (ra), Beni Müstalik ya da diğer adıyla Müreysî Gazvesi sonucu Müslümanlara esir olmuştur. Rasûlullah (sas), esirleri savaşa katılanlar arasında bölüştürdüğünde Cüveyriye bint Hâris, Sabit bin Kays bin Şemmas'ın veya onun amcasının oğlunun hissesine düşer. Onunla arasında dokuz ukiyye (40 dirhem) ücret karşılığı mükâtebe (âzât edilme) anlaşması yapılır.

Cüveyriye (ra), fidyesi konusunda Rasûlullah'a gelir. *“Ya Rasûlallah, Benî Mustalik kavminin reisi olan Hâris'in kızı Cüveyriye'yim.”* diyerek yardım ister. Rasûlullah ona fidyesini ödemeyi ve evlenmeyi teklif eder. Cüveyriye'nin bu teklifi kabulü üzerine evlilik yapılır. Hz. Peygamber'in (sas) bu evliliği insanlar arasında yayılınca sahâbîler, Rasûlullah'ın akrabaları olmaları nedeniyle Mustalikoğullarından yüz esiri serbest bırakırlar. Böylece hicretin 5. yılında meydana gelen Müreysî Gazvesi'nden sonra gerçekleşen bu evlilik neticesinde Hz. Cüveyriye'nin babası da dâhil olmak üzere Beni Müstalik kavmi Müslüman olmuştur. Bu evlilikle Mustalikoğulları ile Müslümanlar arasındaki düşmanlık gitmiş, İslâm'ın en sert muhaliflerinin kalpleri kazanılmıştır.²⁶ Bundan dolayı Hz. Âişe de *“Ben halkına Cüveyriye'den daha hayırlı bir kadın bilmiyorum”* demiştir.²⁷ Bu evlilikle sosyal nüfuz ve siyasal birlik oluşturulmuştur. Dolayısı ile bu evliliğin gerçekleşmesinde siyasî ve sosyal sebebin ağır geldiği görülmektedir.²⁸ Hz. Peygamber bu evlilikle hem insanların İslâm'ı kazanmalarını hem de İslâm'ın insanlarla güçlenmesini; olumsuzlukların fırsata, davasının menfaatine dönüşmesini sağlamıştır.

²⁶ Özlem Hatice Gülaç; **Cüveyriye Bint Hâris, Hayatı ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme** (Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Hadis Bilim Dalı, Van, 2013, s. 10-12.

²⁷ Ebû Dâvûd, **Itk**, 2.

²⁸ 20. yüzyıl Fransız Oryantalistlerinden Maxime Rodinson'a (1915-2004) göre Hz. Muhammed, Zeyneb Binti Cahş ile evlenerek Zeyneb'in akrabaları Ebû Süfyân ile müttefik olduğundan Ebû Süfyân'la akrabalık elde etmek istemiştir. Bkz: İsmail Metin; **a.g.m.**, s.1030.

Rasûlullah hicri 6. yıl **Ümmü Habîbe** ile evlenmiştir. Ümmü Habibe (ra), Benu Umeyme Kabilesinden, Ebu Süfyan'ın kızı ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Hz. Peygamber ile nikâhı da gıyâbî nikâh ile Habeşistan'da iken olmuştur. Daha önce evlendiği kişi, Ubeydullah bin Cahş'tır. Vefatı ise hicri 59. yıldır. Hz. Peygamber'den muhtelif konularda hüccet olarak değerlendirilmiş ve aslı hadis kaynaklarında yer almış 65 hadis rivayet etmiştir. Böylece İslâmî ilmin miras olarak intikal edip gelişmesinde Hz. Ümmü Habîbe de kendisine düşeni yapmış ve bu mirastan payını almıştır. Buradan bu evliliğin bir sebebinin ilmî olduğu anlaşılmaktadır.²⁹

Hz. Peygamber'in (sas) bu evliliğinin özellikle fikhî açıdan önemli bir örneklik sunduğu görülmektedir. Çünkü ifade ettiğimiz gibi bu evlilik gıyabî olarak icra edilmiştir. Ümmü Habîbe ile Rasûlullah arasında tarafların vekâlet vermesi yoluyla gerçekleşen nikâhları, bu konuda en güzel ve en sağlam örneği teşkil etmesi bakımından önemlidir. İslâm'da gerektiği zaman -diğer akitlerde olduğu gibi- evlenme akdinde de hukukî temsil (vekâlet) caiz görülmüştür. Hz. Peygamber'in Medine'de, Ümmü Habîbe'nin Habeşistan'da zor şartlar altında olması nikâhın gıyabî (vekâlet ile) kısılmasını gerektirmiştir. Böylece her iki taraf yahut taraflardan biri, vekili vasıtasıyla evlenme akdinde taraf olabilmektedir.

Ümmü Habîbe ile Rasûlullah arasında kısılan bu nikâh şu konularda örnek teşkil etmektedir: Müslüman bir kadının, müşrik olan babasının haberi olmadan evlenebilmesi, tarafların birbirini görmeksizin vekâlet verme yoluyla evlenebilmeleri, taraflardan biri veya her ikisi nikâh kısılan şehirde bulunmadığı halde nikâhlarının kısılabilmesi.

Rasûlullah'ın (sas) Ümmü Habîbe'yi daha önce gördüğüne dair bir bilgi de yoktur. Bu durum, Hz. Peygamber'in onunla görmeden evlendiğini düşündürmektedir. Bu durumda güzelliği için evlenmiş olduğu sebebi pek kuvvetli görünmemektedir.³⁰

²⁹Emine Peköz; **H. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Habîbe'nin Hayatı, Kişiliği ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri**; Harran Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa, 2012, s.73.

³⁰ Emine Peköz; **a.g.t.**, s.72.

İlmî, hukukî boyutu dışında bu evliliğin düşmanlığı giderip İslâm için sosyal nüfuz sağlama ve zor şartlar altında sabreden muhacir bir hanımı mükâfatlandırmak isteme gibi siyasî ve sosyal sebebi de olduğu görülmektedir. Nitekim kocası Habeşistan'a hicret edip orada ölen Ümmü Habîbe (ra), genç yaşında gurbette yalnız kalmış bir hanım olmakla birlikte müşriklerin önemli bir lideri Ebu Süfyan'ın kızıdır. Rasûlullah (sas) Ümmü Habîbe ile evlenerek hem onun sıkıntısını giderip sabrına karşı mükâfatlandırmış, hem de düşmanlığı azaltmıştır.³¹ Hz. Peygamber Ebû Süfyân'ın Hudeybiye görüşmelerindeki rolünü önceden hesap ederek siyasî saiklerle bu evliliği yapmıştır. İşte bu nedenle de Mekke'nin fethinde Hz. Muhammed, Ebû Süfyân'a bir jest olarak evinin güvende olduğunu bildirmiştir. Bu tür, düşmanlarla yapılan evlilikler bir dereceye kadar da olsa bu ailelerin düşmanlıklarını yumuşatmıştır. Dolayısıyla İslâm'a karşı düşmanlık azalmış olmaktadır.³²

Hz. Peygamber'in (sas) hicri 7. yıl evlendiği **Safiye bint Huyey**, daha önce iki evlilik yapmış, Hayber Yahudileri'nden biridir. İlk evliliğini boşandığı Selam b. Ebi'l-Hukeyk ile ikinci evliliğini de Hayber'de ölen Yahudi şairlerinden Kinane ile yapmıştır.³³ Vefatı hicri 50. yıldır. Hz. Peygamber'den 10 hadis rivayet etmiştir.

Hz. Safiye (ra), hicrî 7. yılda olan Hayber Savaşı sırasında esir düşmüş, Hz. Peygamber onun kabile reisinin kızı olduğunu duyunca ona İslâm'ı tebliğ edip evlilik teklif etmiş, Hz. Safiye de (ra) kabul etmiştir. Rasûlullah (sas) Benû Nâdir kabilesinden Safiye ile evlenerek Yahudîler ile de akrabalık kurmuş onların da düşmanlığını azaltmıştır.³⁴

Hz. Peygamber (sas) Hz. Safiyye, Hz. Cüveyriye gibi azat edip nikâhlayarak özgürlüğünü ve saygınlığını koruduğu kimselerin kabilelerinin de düşmanlıkları nispeten azalmıştır. Bu durum Yahudi kabilelerinin de düşmanlığını azaltmıştır. Arap geleneğine göre, bir kimse bir kabileden bir kadınla evlenirse, sadece kadının ailesinin değil, bütün kabilenin damadı kabul edildiğinden bir damada karşı savaş açmak onur kırıcı bir davranıştır.³⁵

³¹Ahmet Öz; **a.g.m.**, s.70-71.

³²İsmail Metin; **a.g.m.**, s.1031.

³³İsmail Yakıt; **a.g.m.**, s.26.

³⁴İsmail Yakıt; **a.g.m.**, ss. 26-28.

³⁵Ahmet Öz;**a.g.m.**, s. 71.

Amir bin Sa'sa'a Kabilesinden olan **Meymune bint Haris** ile Rasûlullah (sas) hicri 7. yıl evlenmişlerdir. Zeyneb bint Huzeyme (ra) ile anne bir kız kardeşdir. Hz. Meymune'nin (ra) doğumu hicretten 29 yıl öncedir. Daha önce evlilik yapmış dul bir hanımdır. Cahiliye döneminde Mesud bin Amr ile evlenmiş, ondan boşanınca Uzza Oğullarından Şecere ile evlenmiştir. Onun ölümüyle de dul kalmıştır. Evlendiklerinde Rasûlullah 60, Meymune ise 36 yaşlarındadır. Vefatı hicri 51. yıl olmuştur.

Hz. Meymune'nin (ra) her biri çeşitli kabilelerin tanınmış isimleriyle evli olan sekiz kız kardeşi vardır. Anneleri Hind, asil damatları olmakla bilinmiştir. Hz. Meymune'nin kız kardeşlerinden Ümmü'l-Fadl, Hz. Abbas'ın eşidir. Hz. Peygamber, Hudeybiye Anlaşması gereği üç günlüğüne umre için Mekke'ye gelmiş, burada Hz. Meymune'nin eniştesi Hz. Abbas'ı vekil tayin etmesiyle Hz. Meymune ile evlenmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas), tüm Mekke halkını düğün yemeğine davet etmiş, onlarla aralarındaki husumeti bu kısa sürede yumuşatma fırsatını böylece oluşturmuştur.³⁶ Öte yandan Hz. Meymune'nin Hâlid bin Velid'in akrabası olması da bu evliliğin gerçekleşmesinde önemli bir etkendir.³⁷

Kısaca ifade edecek olursak Hz. Peygamber'in (sas) evliliklerinde beşerî, ilmî-dinî-hukukî, sosyal ve siyasî açıdan birçok hikmetler vardır.

Rasûlullah'ın Yahudi kabilesi Kurayza'dan bir hanım **Reyhane** ve Mısır'dan hediye gelen Grek veya İranlı bir hanım **Mariye** adlarında iki cariyesi olmuştur.

Cariye, kadın kölelere denir. İslâm öncesinde toplumda kölelik vardır. Köleliğin menşei, İslâm öncesinde de İslâm'da da harblere dayanmış; kölelik, harb hukukunun bir sonucu olmuştur. İslâm içinde doğduğu bu toplumda bulunan cariyelik müessesini olduğu gibi devam ettirmemiş, kendi hukuki bünyesinde ıslah etmiş, bazı haklarla techiz edip birtakım tedbirlerle de tasfiye yoluna gitmiştir. Böylece anında ve tamamen kaldırmasa da her dönemde bunun için büyük gayretler verilmiş zamanla da köle sayısının gittikçe düşmesini sağlamıştır. Bugün ise bu

³⁶ İsmail Yakıt; **a.g.m.**, s. 27.

³⁷20. yüzyıl Fransız Oryantalistlerinden Maurice Godefroy-Demombynes (1862-1957), Hz. Peygamber'in Hâlid bin Velid'in Akrabası Olan Meymûne ile (Meymûne Binti Hâris) Evliliğini Hâlid'in Müslüman olması için Abbas'ın bir planı dâhilinde gerçekleştiğini söylemiş bu evliliği de siyasî evliliklerden biri olarak değerlendirmiştir. Bkz: İsmail Metin; **a.g.m.**, s.1032.

faaliyetlerin sonucu olarak İslâm ülkelerinde ve dünyada kölelik artık söz konusu değildir.³⁸

Reyhane, Kurayza ile yapılan savaş sonrası ganimet olarak hicri 5. yıl gelmiş, Rasûlullah'ın "başını örtmek ve peçe takmak" şartıyla nikâh teklifini kabul etmediği için evlilik olmamıştır. Adı Reyhane bint Şem'un, Reyhane bint Zeyd ve Reyhane bint Amr olarak geçmektedir. Tam şekliyle Reyhane bint Şem'un bint Zeyd olarak da zikredilebilir. Babası Ebu Reyhane Şem'un b. Zeyd el-Ezdî çeşitli hadis kitaplarında rivayetleri bulunan sahabilerdendir. Reyhane, babası tarafından Beni Nadir kabilesine, kocası Hakem (Abdülhakem) tarafından ise Beni Kurayza'ya mensuptur. Bu sebeple iki kabileye de nisbet edilmiştir.³⁹

Hendek Gazvesi'nin ardından Rasûlullah'la yaptıkları antlaşmayı bozması neticesinde muhasara edilen Beni Kurayza içinde kocası öldürülen Reyhane de esirler arasına geçer.⁴⁰

Müslüman olunca, Rasûlullah ondan kölelikten kurtulup nikâhlı hanımı olmasını istemiş fakat Reyhane, hür kadınların örtünmek gibi İslâmi sorumluluklarını yüklenmek istememiş ve Rasûlullah'ın (sas) cariyesi olarak kalmıştır. O, bu isteği üzerine köle bir Müslüman cariye olarak kalmıştır.⁴¹ Hz. Peygamber'den önce, Hicri 10. yıl vefat ettiği bilinmektedir.⁴²

Mariye ise hicri 7. yıl hediye gelmiş, Hz. Peygamber'den (sas) İbrahim adlı oğlu doğmuş, Ümmü'l-veled statüsü kazanmış, bu statü gereği efendisinin vefatı sonrası hür olmuştur. Efendisinden Ümmü'l-veled=çocuk annesi olmak "analık" statüsü kazanıp ileri haklara sahip bir cariyelik demektir. Ölüm veya boşama sebebiyle efendisinden ayrıldığında bu hanım hürriyetini kazanır. Yani bu durumda eğer çocuğu olmuşsa artık efendisinin hanımı olduğu söylenebilir.⁴³

³⁸ Ali Rıza Demircan; **a.g.m.**, s.150.

³⁹ Hayati Yılmaz "Reyhane Bint Şem'un" **DİA**, 2008, **XXXV**, ss.41-42.

⁴⁰ Hayati Yılmaz, **a.g.m.**, **XXXV**, s. 42.

⁴¹ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, II, Terc., Salih Tuğ, Yeni Şafak, Ankara, 2003, s. 690-691.

⁴² İsmail Lütfi Çakan, **a.g.e.**, s.149.

⁴³ İsmail Lütfi Çakan, **a.g.e.**, ss. 149-151.

5. Hz. Peygamber'in Aile Hayatı

Hz. Peygamber'i (sas) örnek almak, onun ahlâkıyla ahlâklanmak Yüce Rabbimizin (cc) emridir. Her asırda, hayatımızın çeşitli alanlarında beşerî, dinî, siyasî, sosyal açılardan Allah Teâlâ'nın (cc) bize örnek gösterdiği Peygamberimiz Hz. Muhammed'e tabi olmakla en güzel sonuç elde edilecektir. Her yönüyle örneklik sunan, kalplere dokunan Peygamberimiz bizlere aile saadetini yakalamada da model olmaktadır.

Hz. Peygamber (sas), cahiliye döneminin aksine hanımlarına son derece şefkatli davranmış ve eşlerinden her birisine sevgi ile yaklaşmıştır. İslâm'ın doğduğu cahiliye zamanında ve çeşitli coğrafyalarda kadın, hor görülüp köle muamelesi görürken hatta kız çocukları utanç sebebi görülüp öldürülürken Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu din sayesinde kadın; sahip olduğu insanlık, annelik, hanımefendilik sıfatına tekrar kavuşmuş; tekrar saygıdeğer bir varlık konumuna yükselmiştir.⁴⁴

Hz. Peygamber'in (sas) kadınlar ile ilgili davranış ve sözleri bu durumu şekillendirmiştir. Bunlardan birinde erkeklere hitaben *"Sizin en hayırlınız kadınlarınıza en iyi davranmanızdır"*⁴⁵ buyurmuş, nâzik davranmanın önemine dikkat çekmiştir. Kadınların erkeklere birer emanet olduğunu söylemiş, emanete ihanet etmenin yanlışlığını vurgulamış, kadın tabiatında bulunan kıskançlık gibi davranışların hoşgörü ile karşılanması gerektiğini söylemiştir.

Hz. Peygamber'in (sas) eşlerine sevgisi ve saygısı insanlığa örnek gösterilecek niteliktedir. Medine'ye hicret etmesi hayatının her aşamasında değişikliklere neden olmuştur. Allah Rasûlü, bu şehirde yeni bir hayata başlamış, aile düzenini değiştirmiş ve hanımlarını hoşgörsü ile idare etmiştir. Hz. Peygamber, ümmetinde çeşitli zaman ve zeminlerde birden fazla hanımla evlenme gibi bir ruhsatı kullananlar için de Allah'a kulluk çerçevesinde bir aile hayatı yaşamanın en güzel örneğini vermiştir.

⁴⁴ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, **es-Sünenü'l-Kübra (Mücteba)**, Beyrut, 2001, **Nikâh**, 36.

⁴⁵ **Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed b. İsâ, **Sünenü't-Tirmizî**, Menâkıb, 64; **İbn Mâce**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd; **es-Sünen**, thk: Muhammed Fuad Abdülbaki, naşir: Daru İhyau'l-Kütübi'l-Arabiyye, İsa Halebî, m. 1952, **Nikâh**, 50.

Hız. Peygamber'in (sas) çok eşliliği Medine dönemi ile birlikte başlamıştır. Çeşitli teşrî ve siyasî sebeplerle yapılan sonraki evlilikler, Allah Rasûlü'nün evinde farklı yaşta, farklı huyda, değişik kabiliyet ve kültürde hanımların bir araya gelmesine, bu da hane-i saadette ara sıra kıskançlık, rekâbet ve hatta tatlı sert tartışmalar gibi değişik olayların vuku bulmasına sebep olmuştur. Fakat bu tartışmalar kin ve düşmanlığa değil, Hız. Peygamber'e en yakın olmak, onun sevgisine en fazla mazhar olmak ve ona en fazla hizmet etmek çabasına dayanmıştır. Hız. Peygamber bu meseleleri çözmekle, hanımlarına yaklaşım tarzı ile ümmete bu tür ailevî sorunların nasıl çözüme kavuşturulacağını, sağlam bir toplumun nasıl kurulacağını da öğretmiştir. Böylece çok daha zengin bir sünnet hazinesi, Hız. Peygamber'in eşleri vasıtası ile günümüze intikâl etmiştir. Bu sebeple bu durumlar inananlar açısından büyük faydaları olan, ümmete örneklik teşkil eden rahmet nevinden olaylardır.⁴⁶

Hız. Peygamber (sas) hem bir peygamber, hem de devlet başkanı olarak, sahip olduğu yoğunluğa ve meşgalelere rağmen eşlerini ihmal etmemiş, eşlerine son derece müsamahalı davranmış, ev işlerinde yardımcı olmuş, onları kırmamış, hanımları ile muhabbet etmiştir. Eşlerinden birinin odasına gitmeden hepsinin odasını gezip hâl ve hatırlarını sormuş, onlarla sohbet etmiş, koşu yarışı yapmış, nükteli hoş cevaplar verip şakalaşmıştır.⁴⁷

Peygamber, hanımlarının yemek yediği kaptan yemiş, su içtiği bardaktan su içmiş, sevgisini göstermiştir. Eşleri arasında âdil davranmış, muamele açısından birini diğerine üstün tutmamış, hepsini eşit zaman dilimleriyle ziyaret etmiştir. Kalbindeki sevgi bakımından elinde olmayan durumlar için Allah'a sığınmış, bağışlanma dilemiştir.⁴⁸ Oysa Cenâb-ı Hak Peygamberini bu konuda özgür bırakmış, eşlerinden dilediğinin nöbetini geriye bırakma, dilediğini de öne alma muhayyerliğini vermiştir.⁴⁹ Hız. Peygamber sefere çıkacağı zaman da yanında

⁴⁶ Şura Kavuştu; **Hız. Muhammed'in Aile Reisi Olarak Örnek Şahsiyeti** (Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2006, Selçuk Üniversitesi, ss. 59, 82.

⁴⁷ Müslim, **Fedâilu's-Sahâbe**, 101.

⁴⁸ Tirmizî, **Nikâh**, 42, İbn Mâce, **Nikâh**, 47.

⁴⁹ Ahzâb, 33/51.

götüreceği eşini kur'a ile tespit etmiş,⁵⁰ bir probleme meydan vermemiş, âdil bir muamele ile huzuru sağlamıştır.

Hız. Peygamber bütün kadınlara karşı nazik davranmış, böyle davranılmasını herkese tavsiye etmiştir. Eşlerine aynı çizgide muamelede bulunmuş, onların kıskançlık gibi sebeplerden kaynaklanan problemlerini en uygun şekilde, onları incitmeden çözüme kavuşturmuştur. Eşlerine şefkatli davranmış, kişiliklerini rencide edecek ne ağır bir söz söylemiş, ne de vurmuştur. Nitekim hadisler Peygamberimizin başta kadınlar olmak üzere dayağı, bütün varlıklar için yasakladığını, kadınları dövenlerin insanların en şerlileri olduğunu ifade etmiştir.⁵¹

Hız. Peygamber, eşlerinin bazı konularda karşılık vermelerine ve bütün gün kendisi ile dargın kalmalarına da kızmamıştır. Bunları bir ailevî, olağan şeyler kabul etmiş, beşer olmanın gereği tartışmalarda eşlerine karşı sabırlı davranmış, onlara konuşma ve tartışma hürriyeti tanımıştır.

Hız. Peygamber, kişinin ailesi için yaptığı harcamaların bir sadaka olduğunu belirterek,⁵² erkeğin evine ve hanımına karşı cömert olmasını teşvik etmiştir. Eşlerine karşı cömert olmakla beraber, gösterişten ve zenginlikten uzak, zahidâne bir hayat yaşamayı tercih etmiş ve bunu tavsiye etmiştir. Ancak eşleri, bir defasında Müslümanların savaşlardaki galibiyetleri ve artan ganimetler üzerine, Hız. Peygamber'den daha müreffeh bir hayat talep etmişlerdir. Bu olay üzerine nazil olan Ahzâb Sûresinin 28 ve 29. ayetleri ışığında, Cenab-ı Hak, Hız. Peygamber'in (sas) eşlerinden dünyalık isteyenlerin boşanmayı; ahireti isteyenlerin ise Rasûlullah'ı seçmelerini istemiş; bu ayet üzerine bütün hanımlar Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahireti istemiştir.⁵³

Hız. Peygamber (sas), eşlerinin yetimlerine öz babalarıymış gibi şefkatli olmuş, eşleri de Rasûlullah'ın yetimlerine öz anne gibi davranmış, annelik eksikliğini hissettirmemek için büyük gayret göstermiştir. Özellikle Sevde validemiz hayatı

⁵⁰ Müslim, **Fedailu's-Sahabe**, 88.

⁵¹ İbn Mâce, **Nikâh**, 51.

⁵² Müslim, **Zekât**, 48.

⁵³ Müslim, **Talak**, 22.

boyunca Rasûlullah'ın çocuklarına annelik konusunda örnek bir davranış sergilemiştir.⁵⁴

Hz. Peygamber'in (sas) hayatı incelendiğinde görülür ki o; örnek aile reisi, davetçi, arkadaş, komutan, yönetici, imam olmuş, tüm yönleriyle ümmetine örneklik teşkil etmiştir. Hz. Peygamber'in aile hayatı gibi beşerî konulardaki uygulamaları, sünnetinin sosyal boyutunu teşkil eder.

Hz. Peygamber'in (sas) örnek ahlâkını, ferdî veya sosyal, tüm hayatımızın temelini koymalıyız. Hz. Muhammed, yüce ahlâkı sayesinde insanî ilişkilerinde güvenilir, akrabalarını gözeten, yardımsever, şefkatli, komşu haklarını gözeten, hilim sahibi, misafirperver, merhameti ve bağışlaması bol bir peygamberdir. Onun şefkatini, kolaylaştırıcılığını, yardımseverliğini, alçak gönüllülüğünü, dürüstlüğünü, cesaretini, iktisadını, zühdünü, tevekkülünü, inceliğini, vakarını, bütün güzel hasletlerini karakter hâline getirmeyi hayat gayesi edinmeliyiz.

Her konuda en güzelin örneğini veren Hz. Peygamber (sas), ideal bir aileye kavuşmada da yegâne kaynaktır. Peygamberimizin aile hayatını değerlendirdiğimizde; yeryüzündeki tüm yuvaların en sade, huzurlu, samimi, bahtiyar ve en feyizlisinin onun hanesi olduğunu müşahede ederiz. Onun hanesi, saadet ve huzur doludur. Evinde, eşlerine ve çocuklarına karşı kaba ve katı yürekli olmayıp, onlara sonsuz bir sevgi ve merhametle muamele etmiştir.

Huzur ve saadet kaynaklı aileler ve toplumlar oluşturmak istiyorsak, Hz. Peygamber'in (sas) tüm hayatını inceleyip öğrenip yaşamımızda istifade etmek gerekir. Rasûlullah'ın sosyal, siyasî, hukukî, tüm uygulamaları dinî hayatımıza dâhildir. Allah Teâlâ, en sevdiğini, en güzel ahlak üzere olan Peygamberini, her yönüyle bize örnek göstermiştir. Hangi konularda muhayyer bırakıldığımızı dahi Peygamber'in uygulamalarında, örneğinde bilmekteyiz. Bu açıdan bakarsak bize sosyal ve dinî hayatımızda bütünüyle örnek olduğunu görürüz.

---

⁵⁴ Nevzat Aydın; "Hz.Peygamber'in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri" **Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** 2015, X, S. 1, Haziran 2015, s. 125.

Bu nedenle dinimiz İslâm'ı, Rasûlullah'ı iyi tanıyıp insanlık için kıyamete kadar her konuda tüm çağların insanına ışık tutacak, problemlerini çözecek nitelikte, huzur ve saadet verecek, en güzel örnek olan Hz. Peygamber'i (sas) örnek aile reisi olmasıyla da model almak insanlığın menfaatinindedir.

6. Kadınların Hadis İlimine Katkıları

Kadınların gerek aile için gerekse çocukların yetiştirilmesi için önemli bir rol üstlenmesi sebebiyle eğitim-öğretimleri çok önemlidir. Dinimiz kadınların eğitimine önem vermiştir. Kadınlar da inanç, ibadet ve muamelatla ilgili bilgilerden sorumludur. Hz. Peygamber (sas), kendisine indirilen vahyi kadın-erkek ayrımı yapmaksızın herkese ulaştırmakla görevlidir. Kadın-erkek ilim öğrenmenin her Müslümana bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır, kadınları da ilme teşvik etmiştir.

Rasûlullah'ın (sas) çok kadınlı evlenme sebeplerinden biri de daha önce söylediğimiz üzere eğitim-öğretimdir. Hz. Peygamber özellikle kendi hanımlarına yönelik emir ve tavsiyeleriyle evini bir nevi okul haline getirmiştir. Evine düzenli gelen kadınlar başta okuma-yazma olmak üzere öğrendikleri her şeyi daha sonra başkalarına aktarmak suretiyle ilmî bir geleneğin oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁵

Onlar Müslümanlara Kur'an, hadis, fıkıh İslâmî tüm bilgileri açıklayıp anlatmışlardır. Rasûlullah (sas) hayattayken de daha sonra da onun evleri, soru soran, öğrenmek isteyenlere açık olmuştur. Ashab ve tabiûn, annelerimizden perde arkasından hadis almış, ilim öğrenmiştir.⁵⁶

Hız. Peygamber, Hız. Hafsa'yı, okuma-yazma bilen Şifâ bint Abdullah el-Adeviyye'den (ra) yazı yazmayı öğrenmeye teşvik etmiştir.⁵⁷ Şifâ, Hız. Hafsa dışında çok sayıda kadın sahâbîye okuma yazma öğretmiş ve böylece İslâm'da ilk yazı öğretmeni unvanına sahip olmuştur. Bu dönemde onun dışında okuma-yazma bilen

⁵⁵ Muhammet Yılmaz; "Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlimine Katkıları (Memlükler Dönemine Kadar)" **International Journal Of Cultural And Social Studies (Intjess)**, August, 2016; 2, s.380.

⁵⁶ Nusrettin Bolelli, **Kadınların Hadis İlimindeki Yeri**, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 40-41.

⁵⁷ Ebû Dâvûd, **Tıb**, 18.

sahabî kadınlar arasında Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Kerîme bint el-Mikdâl, Ümmü Külsûm bint Ukbe ve Âişe bint Sa'd (ra) gibi isimler de kaydedilmiştir.⁵⁸

Kendisine indirilen vahyi kadın-erkek herkese ulaştırmakla görevli olan Hz. Peygamber, Kur'ân ve Sünnet'i öğrenme ve öğretmeleri amacıyla kadınların Mescid-i Nebevî'de tertip edilen dinî sohbetlere katılmalarını teşvik etmiş; hatta hayızlı hanımlar, cemaatin gerisinde bulunmuşlardır.⁵⁹

Bir kadın Hz. Peygamber'e (sas) gelerek *“Ey Allah'ın Rasûlü! Senin anlattıklarını öğrenme konusunda erkeklerden bize sıra gelmez oldu. Bizzat bize bir gün tayin etseniz de o gün gelerek Allah'ın size öğretmiş olduklarından bize öğretseniz”* deyince, Peygamberimiz onun bu isteğini kabul ederek belirlenen bir vakit ve yerde toplanmalarını istemiştir. Bunun üzerine kadınlar bir araya gelmişler; Hz. Peygamber de Allah'ın kendisine bildirdiklerini onlara öğretmiştir.⁶⁰

Asr-ı saadette erkeklerin yanı sıra pek çok kadın sahabe Hz. Peygamber'den, hanımlarından ve diğer sahabilerden nakillerde bulunmuş; tabiin nesline bu malumatı ulaştırmışlardır. Rivayetlerden hanımların geceleri Kur'an okudukları, sûre ezberledikleri, ayetleri görüşlerine kaynak olarak kullandıkları, müzakere yaptıkları ve içinden çıkamadıkları durumları ya Hz. Peygamber'e (sas) ya da hanımlarına ilettikleri, yanlış uygulamaları tenkit ettikleri anlaşılmaktadır. Yine rivayetlerden kadınların eğitiminin, daha çok mescitte ve evlerde devam ettiği de bilinmektedir.

Ümmetin Anneleri (ra), kadınların dini öğrenmesinde yardımcı olmuş, sorularını ve sorunlarını iletme ihtiyacını karşılamıştır. Onlar, hayâ edildiği için, açıktan sorulamayan soruları dinleyip, cevaplamışlardır.

Kadın sahabiler, ilim hususunda üzerlerine düşeni kendi şartları içerisinde iyi bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Hz. Peygamber'in (sas) en yakın çevresi olan hanımları, onunla ortak yaşam alanını paylaşanlar olarak hayatının her evresini, yaşamını takip etmişlerdir. Onun hayatının pek çok farklı kesiti, kadınlar vesilesiyle gün yüzüne çıkmıştır. Ümmühatü'l-Mü'minîn (ra) aracılığıyla pek çok muhaddis

⁵⁸ Muhammet Yılmaz; **a.g.m.**, s. 381.

⁵⁹ Buhârî, **İdeyn**, 15, 16; Müslim, **Salâtü'l-İdeyn**, 1.

⁶⁰ Buhârî, **İtisâm**, 9.

yetişmiş, birçok bilgi bugünümüze ulaşmış, sünnetin intikalinde önemli vazife ifa edilmiştir.⁶¹

Mesela hadis ilminde önemli isimlerden İmam Şafî, İbn Hallikan, Zehebî, Salahattin es-Sadefî, İbn Hacer,⁶² es-Sehavî, İmam Suyutî (ra) gibi âlimler kadın hocalardan da ders almışlardır.⁶³

Soru sorma ve bilmediğini öğrenme yaklaşımı, kadınlar için önemli bir öğrenme biçimidir. Kadınların sorularını değerlendirdiğimizde; aile sorunları içinde boşanma ve hükümleri, velayet, miras konularının kadınların gündeminde olduğu görülür. Kadınların Hz. Peygamber'e bireysel olarak sordukları sorulara bakıldığında meraklarının şu konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar; ibadet ve kadınlara özel haller, aile problemleri ve ölümden sonraki hayat ile ilgili olarak haşr, hesap, cennet, cehennem vb. ahiret yaşamı ile ilgilidir.⁶⁴

Başta Hz. Âişe olmak üzere Ümmü Seleme ve Ümmü Fadl (ra) dinî hükümler hakkında açıklama yapmışlardır. Hz. Âişe ve Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'e (sas) yakınlığında elde ettikleri bilgiler sayesinde, Kur'an'ı anlamada ileri bir seviyededir. Bu anlamda Hz. Âişe'nin ilk asırda "tenkit zihniyeti" geliştiren bir hanım olduğunu söylemek mümkündür. Hz. Ümmü Seleme'nin de karşılaştığı yanlış anlaşılmaları giderdiği görülmektedir.

Tefsirde muhkem-müteşabih konusunda Ümmü Seleme ve Hz. Âişe'nin (ra) sahip olduğu bilgiler; müteşabih ilminin oluşumunda, bazı görüşleri ise kelimelerin oluşumunda etkili olmuştur. Yine Hz. Âişe ve Ümmü Seleme, rivayetlerde nesh ilminin ortaya çıkışına kaynaklık eden ayetleri nasih-mensuh kalıbı çerçevesinde ele almışlardır. Bu, bize ayetler hakkındaki bilgilerinin önemli bir boyutta olduğunu göstermektedir.⁶⁵

⁶¹ Nusrettin Boilelli, **a.g.e.**, s. 43.

⁶² İbn Hacer'in ilim aldığı yaklaşık 53 kadar kadın âlim bilinmektedir. Ayrıca bkz.; Muhammed Yılmaz, **İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2008.

⁶³ Nusrettin Boilelli, **a.g.e.**, ss. 206-209.

⁶⁴ Serpil Başar; **a.g.t.**, s. 179

⁶⁵ Serpil Başar; **Erken Dönemde (Hicri I. Asır) Kadınların Kur'an Yorumuna Katkıları**; Dokuz Eylül Üniversitesi; 2010 (Doktora Tezi), s.177.

Kuran'ın doğru anlaşılmasında sebab-i nüzûlün çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Bu konuda bize bilgi sağlayan yine tenzile şahit olan sahabenin rivayetleridir.⁶⁶

Vahiy sürecinde kadınların, kendi hayatlarında yaşadıkları günlük olaylar esnasında karşılaştıkları sorunlar ve hanımların doğru ya da hatalı davranışları, kimi zaman ayetlerin iniş sebebi olmuştur.⁶⁷

Hz. Âişe (ra), Hz. Peygamber'den (sas) sonra yarım asra yakın bir süre hadis nakline kaynaklık etmiş, erkek/kadın yüzlerce talebesi olmuştur. Hz. Peygamber'den en çok hadis rivayet eden sahabiler sıralamasında ismi dördüncü sırada zikredilen Hz. Âişe'nin, Hz. Peygamberle birlikte erkek sahabîlerin yanı sıra kadın sahabîlerden rivayet ettiği hadislerin toplamı bir sayıma göre 2210 olarak kaydedilir.

Hz. Âişe dışında Hz. Peygamber'den (sas) rivayette bulunan kadın sahabîler (ra) ve rivayet ettikleri hadis sayıları ile alakalı olarak İbn Hazm'ın tesbitine göre Hz. Peygamber'in hanımlarından Ümmü Seleme 378 hadis, Meymûne 76 hadis, Ümmü Habîbe 65 hadis, Hafsa 60 hadis, Zeyneb bnt Cahş 11 hadis, Safiyye 10 hadis, Cüveyriye 7 hadis, Sevde 5 hadis rivayet etmiştir. Ümmü'l-Mü'mininîn dışında ise tanıdık isimlerden; Esmâ bnt Ebû Bekr 58 hadis, Fatıma bnt Rasûlullah 18 hadis, Ümmü Eymen 5 hadis rivayet etmiştir. Bunun dışında 114 sayıda kadından toplam 696 hadis rivayet edilmiştir.⁶⁸

Buna göre farklı tabakalardan sahabe dışında rivayette bulunan kadın sayısı 84 ve rivayet ettikleri hadis sayısı 225 iken, 112 kadın sahabinin rivayet ettikleri hadis sayısı 2539'dur. Diğer taraftan sahabi kadınlar içinde tek başına Hz. Âişe'nin rivayeti 2081'e ulaşmaktadır. Hz. Âişe'yi çıkardığımızda diğer kadın sahabilerin rivayet ettikleri hadis sayısı 458 civarındadır. Bu durum Hz. Âişe'yi sadece kendi döneminde değil, tüm zamanlarda belirgin kılmaktadır.⁶⁹

Daha sonraki devirlerde de bu ilimler el değiştirerek yine devam etmiştir. Çeşitli dönemlerden hanımlar, İslâm ilimlerine hizmet etmiş, hizmet edecek pek çok

⁶⁶ Yahya Yaşar, "Ahzâb Süresi 59. Âyetin Sebeb-i Nüzûl Rivâyeti Üzerinden Tarihselliği Meselesinin Analitik Tahlili (Kur'an Yolu Tefsiri Özelinde)" **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi** 24 (2014); s.92.

⁶⁷ Serpil Başar; **a.g.t.**, s. 177

⁶⁸ Muhammet Yılmaz; **a.g.m.**, ss. 381-382.

⁶⁹ Muhammed Yılmaz, **a.g.m.**, s. 383.

hanım ve erkeği de bu bilinçle yetiştirmiştir. Asırlara göre örnek verecek olursak I. asır tabilerden Zeyneb bint Ali b. Eb Talib, Hafsa bint Abdurrahman b. Eb Bekr es-Siddk; II. asır tabilerden Âişe bint Eb Talha b. Ubeydullah, Fatıma bint Hüseyin; III. asırdan Nefise bint el-Hasan b. Zeyd, IV. asır Fatıma bint Abdurrahman b. Abdilgaffar; V. asır Skeyne bint Ahmed b. İbrahim, Cebret's-Sevda gibi; daha sonraki dönemlerden ise cz, meşyaha sahibi müellif kadın sahabiler vardır.⁷⁰

mmete model olan Peygamberimizin hanımını olarak Hz. Sevde validemizden de kendisine veya Rasulullah'ın sünnetine dair gelen bilgiler olmuştur. Hz. Sevde ekseninde yapılacak bir çalışma bunu gösterecektir.

---

⁷⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Nusrettin Bolelli, **a.g.e.**

I.BÖLÜM

SEVDE BİNT ZEM'A'NIN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

Hz. Peygamber'in (sas) Hz. Hatice'nin (ra) vefatı ardından evlendiği ikinci eşi Sevede (ra) validemizin hayatı ve kişiliğine dair bu bölümde bilgi verilecektir. Hayatı hakkında doğumu, ailesi nesebi, ilk evliliği, Habeşistan'a hicreti, rüyasında Rasûlullah'ı görmesi, Hz. Peygamber ile evliliği, Medine'ye hicreti ve vefatı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

A.HAYATI

1. Doğumu, Adı, Nesebi, Künyesi,

Hz. Sevede'nin babası *Zem'a*, annesi de, *Şemmus bint Kays*'dir. Sevede bint *Zem'a* (سودة بنت زمعة), doğum tarihi kesin olarak bilinmemekte olup (Hz. Peygamber ile evliliği hicretten önce, 50 yaşlarında olduğundan) hicretten 53 yıl önce dünyaya geldiği tahmin edilmektedir.⁷¹ *Mekke* şehrinde doğmuştur.

Nesebi; *Kureşî* ve *Amirî*'dir. (القرشي، العامري). *Âmir ibn Lu'eyy Kabilesi*'nden, Mekkeli bir hanımdır. Künyesi; *Ümmü'l-Esved*'dir (أم الأسود).⁷² Şöhreti; *Sevede bint Zem'a el-Kureşîyye*'dir. Böylece künyesi ve nesebi ile birlikte adı; *Ümmü'l-Esved Sevede bint Zem'a b. Kays el-Kureşîyye* şeklinde de geçmektedir.

Lakabı; Peygamberimizin eşi olduğu için *Ümmü'l-Mü'minin*'dir (أم المؤمنين). Hadis ilmi açısından rütbesi; *Sahabe* olup *birinci tabakadandır*.

2. Ailesi

Hz. Sevede'nin babası *Kureyş'in Âmir b. Lüey oğulları* boyundan *Zem'a b. Kays*'tir. Babasının tam adı *Zem'a b. Kays b. Abdişems b. Abdided b. Nasr b. Mâlik*

⁷¹ Salih Tuğ, "Rasûlullah Muhammed'in Evliliklerinde Kronolojik Yapı" **Hz. Peygamber ve Aile Hayatı**, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı (İsav) Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Edt. İsmail Lütfi Çakan, Ensar Neşriyat, Şubat 1988, s. 146.

⁷² Nevevî, Ebu Zekeriya Yahya muhyiddin b. Şeref b. Müri, **Tehzibu'ul-Esma ve'l-Lugat**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, II, s. 348; Mahmud Tam'a Halebi, **Nisau Havle'r-Rasûl**, Daru'l-Marife, Beyrut, 2006, s. 92.

b. Hisl b. Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fihir (زمعة بن قيس بن عبد شمس بن عبد ود بن نصر بن مالك)⁷³ (بن حسل بن عامر بن لؤي بن غالب).⁷³

Annesi ise Medine asıllı *Neccâroğulları*'ndan *Şemûs bint Kays*'tır.⁷⁴ Annesinin tam adı ise; *Şemus bint Kays bin Amr bin Zeyd bin Lübid bin Hudays bin Amir b. Ganim bin Adiy bin Neccar bint Ehî Selma bint Amr bin Zeyd (Lübid) Ümmü Abdülmuttalib*.⁷⁵ Sevde bint Zem'a, baba tarafından *Kureyş Kabilesi*'nden olup anne tarafından Ensâr'ın *Beni Neccâr Kabilesi*'ne mensubtur. Beni Neccâr kabilesi Peygamber'in dayıları olmaktadır. Hz. Sevde'nin (ra) soyu baba tarafından dedesi Âmir b. Lüey'de Peygamberimizin (sas) soyu ile birleşir. Annesi tarafından da yine soyu Ümmü Abdülmuttalib'e kadar gelmektedir.⁷⁶

Bir rivâyette Sevde bint Zem'a'nın ailesinden, Mekke'de vefat eden kızkardeşi Ümmü Külsüm için Hz. Peygamber'in (sas) Bakî'î-Musallâ'da namaz kıldırıldığı kaydedilmektedir. Hz. Peygamber döneminde uzak yerlerde ölen kişiler için gıyâbî cenaze namazı kılınmıştır. Hz. Sevde'nin kızkardeşi Ümmü Külsüm'ün cenazesi bunun bir örneğidir.⁷⁷

Yine (ileride metnini vereceğimiz) bir rivayette Hz. Sevde'nin Rasûlullah (sas) ile evlenmesine kardeşi Abdullah b. Zem'a'nın üzüldüğü, üstüne başına toprak saçtığı anlatılır. Fakat daha sonra Abdullah b. Zem'a Müslüman olmuş ve bu yaptığını komik bulup pişman olduğunu söylemiştir.⁷⁸

3. İlk Evliliği ve Habeşistan'a Hicreti

H. Sevde, önce amcaoğlu (Süheyl bin Amr'ın kardeşi) Sekrân b. Amr b. Abdışşems el-Kureşî el-Âmirî ile evlendi. Anne ve baba tarafından Hz. Sevde'nin (ra) soyu Rasûlullah'ın soyuyla birleştiği gibi, Hz. Sevde'nin amcaoğlu olan eşi Sekran'ın da soyu Peygamberimizin dedelerinde birleşir. Bu evlilikten 5 veya 6 çocukları olduğu nakledilmektedir. Bunlardan biri, Celûlâ Savaşı'nda (hicretin 16, 17

⁷³ Mahmud Tam'a Halebi, **a.g.e.**, s. 93; İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Haşimî el-Basrî, **Kitabu't-Tabakati'l-Kebîr**, Siyer Yayınları, 2014, X, s.51.

⁷⁴ İbnü'l-Esîr, İzzeddin b. Esir Ebi Hasan Ali b. Muhammed el- Cezerî, **Üsdü'l-Gâbe**, V,157.

⁷⁵ Mahmud Tam'a Halebi, **a.g.e.**, s. 93; İbn Sa'd, **a.g.e.**, X, s. 51.

⁷⁶ Aynur Uraler, "Sevde" **DİA**, XXXVI; s. 585

⁷⁷ Ebu Bekir Abdürrezzâk b. Hemmam b. Nafi es-San'anî el-Himyerrî; **Musannef**, Ocak Yayıncılık, İstanbul, Aralık, **III**, 2012, s. 603.

⁷⁸ Müsned, **XVII**, ss. 325-326.

veya 19. yılında) şehit olan Abdurrahman'dır.⁷⁹ Hz. Sevde ve kocası Sekrân b. Amr, ilk Müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir.

Mekke'de Müşriklerin hakaret ve eziyetlerinin gittikçe artması ve İslâm'ı yaşayamamaları neticesinde, Müslümanlar Peygamberimizin talimatıyla Habeşistan'a hicret etmişlerdir (Bi'setin 5. senesi Receb ayı / Milâdî 615).

Habeşistan'a hicret eden ilk Müslüman kafilesi, ülkenin hükümdarı tarafından iyi karşılanmış, dinî ibadetlerini serbestçe ve gönül huzuru içinde îfa edebilme imkânına kavuşmuşlardır.

Bu durumu haber alan Rasûli Ekrem, Mekke'de kalan Müslümanlara da Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye buyurur. Habeşistan'a hicret eden birinci kabiledeliklerin sayıları 15 olup isimleri bellidir.⁸⁰ O halde Hz. Sevde ve kocası da ikinci kabile de Habeşistan'a hicret etmiştir (Bi'setin 7. senesi/Milâdî 616).

Hz. Sevde ve kocası Sekran (ra), daha sonra Habeşistan'dan Mekke'ye dönerler.

Mûsâ b. Ukbe ve Ebû Ma'ser'in rivâyetine göre Sekrân, Habeşistan'da; İbn İshâk ve Vâkîdî'nin rivâyetine göre ise hicretten önce Mekke'de vefat etmiştir.

Ebû Ubeyde ise Sekrân b. Amr'ın Habeşistan'a dönüp orada Hıristiyanlığı kabul ettiğini iddia etmiştir. İbn İshâk ise sarîh/açık bir şekilde Sekrân b. Amr'ın, Mekke'de, Medine'ye hicretten önce, Müslüman olarak vefat ettiğini bildirir.⁸¹ Belâzürî, bunun en sahîh rivâyet olduğunu belirtir.⁸² Sekran'ın vefatı sıralarında Hz. Hatice de (ra) vefat etmiştir. Hz. Muhammed'in ve Hz. Sevde'nin ise bakıma muhtaç küçük çocukları bulunmaktadır. Hz. Peygamber (sas), Hz. Hatîce'nin vefatından sonra Sevde bint Zem'a ile evlenmiş, Âişe ile de nişanlanmıştır.

⁷⁹ Muhammed Mütevelli eş-Şa'ravi; **Zevcatü'n-Nebiyi ve Alü'l-Beyt**, Beyrut, El-Mektebetü'l-Asriyye, 2006, s. 136.

⁸⁰ İslâm'da ilk hicret kafilesini şu zâtlar teşkil ediyordu: Hz. Osman ve Hanımı Hz. Rukiyye, Zübeyr b. Avvam, Ebû Huzeyfe b. Utbe ve Hanımı Sehle, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahmân b. Avf, Ebû Seleme ve Ailesi Ümmü Seleme, Osman b. Maz'un (kafîle reisi), Amir b. Rabia ve Ailesi Leylâ, Süheyl b. Beydâ, Ebû Sebre b. Ebî Rühm ve Hanımı Ümmü Külsüm.

⁸¹ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk, **H. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri**, Thk: Süheyl Zekkar, Terc: Ali Bakkal, Harf Yayınları, İstanbul, 2013, s. 347.

⁸² İbn İshâk, **a.g.e.**, s. 347.

4. Rüyası

Hız. Sevede'nin, kocası Sekran'ın (ra) vefatından önce gördüğü bir rüyada, Peygamberimiz (sas) mübarek ellerini Sevede'nin omzuna koymuştur. Hız. Sevede de gördüğü bu rüyasını, kocası Sekran'a anlatmıştır. Sekran rüyayı şöyle yorumlamıştır:

“Ey Sevede, sen gerçekten böyle bir rüya gördünse, bu benim mutlaka öleceğime, senin de Peygamber Efendimizle evleneceğine bir işarettir.”

Hız. Sevede (ra), birkaç gün sonra başka bir rüya daha görmüştür. Rüyasında, kendisini bir yastığa yaslanmış olarak, gökyüzünden inen ayı da, başının etrafında dönerken görmüştür.

Sekran bu rüyayı da dinlemiş ve *“Ey Sevede! Bil ki, artık benim ölümüm yaklaşmıştır. Ben öyle inanıyorum ki; benim ölümümden sonra mutlaka evleneceksin.”* demiştir. Gerçekten de Sekran bu rüyadan birkaç gün sonra vefat etmiştir.⁸³ Hız. Sevede, kocası Sekran'ın vefatında 50 yaşlarındadır.

5. Hız. Peygamber ile Evliliği

Mekke döneminin son yıllarında (bi'setin 10. yılı) Hız. Peygamber (sas), himayesi altında bulunduğu amcası Ebu Talib'i yaklaşık 35 gün sonra da Hız. Hatice'yi (ra) kaybetmiş, Taif'ten de üzgün dönmüş, Hüzün Yılına yaşamaktadır.⁸⁴ Rasûlullah (sas) en büyük destekçilerini kaybetmiş, Hız. Hatice Validemizin (ra) vefatıyla, Efendimizin aile hayatında da büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Rasûlullah (sas), üzüntüsünün yanında zor şartlar altında İslâm tebliğini devam ettirirken çocukların bakımı, evin idaresi ile ilgilenmesi de Peygamberimizin durumunu oldukça güçleştirmiştir.⁸⁵

Bir gün, Osman bin Maz'un'un hanımı Hakîm bin el-Evkas kızı Havle (ra), Efendimizin huzuruna gelmiş ve *“Yâ Rasûlallah! Yanına girince birden Hatice'nin yokluğunu hissettim”* demiştir.

Rasûlullah'ın (sas) *“Evet, o, çoluk çocuğunun anası evinin de görüp gözeticisi idi”* buyurması üzerine Havle bint Hâkim (ra), *“Yâ Rasûlallah! Evlenmek*

⁸³ İbn Sa'd, a.g.e., X, s.56.

⁸⁴ İbn Sa'd, a.g.e., I, s. 198.

⁸⁵ Mevlana Niyaz, **Kadın Sahabiler**, Toker Yayınları, Terc. Ali Genceli, İstanbul, 1971, s. 41.

ister misin?” demiştir. Peygamberimiz *“Kiminle”* evleneceğini sormuş. Havle ona *“Ebû Bekr’in kızı Âişe veya Sevde bint Zem’a ile...”* diyerek bu iki ismi vermiştir. Bu karşılıklı konuşmadan sonra Rasûlullah (sas), Havle’ye, *“Git, benim için ikisi hakkında da konuş”* demiştir.⁸⁶

Böylece Hz. Peygamber (sas), ilk eşi Hz. Hatice’nin (ra) vefatından sonra evlenmeye karar vermiştir.

a. Peygamberimizin Hz. Âişe ile Nişanlanması

Peygamberimizin dünürlüğü için aracı olan Hz. Havle, Peygamberimizin (sas) talimatıyla Hz. Âişe’yi istemek üzere Hz. Ebu Bekr’in evine gittiğinde orada Hz. Âişe’nin annesi Ümmü Ruman’ı bulmuş, onunla görüşmüştür.

Daha sonra Ebu Bekr yanlarına gelince aynı şeyi ona da söyler. Ebu Bekr ise *“Bu onun için caiz midir? Çünkü Âişe onun kardeşinin kızıdır”* diye sorar. Bunun üzerine Havle Rasûlullah’ın yanına dönüp Ebu Bekr’in söylediğini kendisine bildirir.

Allah Rasûlü bu durum hakkında *“Sen benim İslâm’da kardeşimsin. Ben de senin kardeşimim. Onun için kızın benimle evlenebilir.”* buyurmuştur. Hz. Havle dönüp bunu Ebu Bekr’e söyleyince Ebu Bekr beklemesini söyleyerek dışarıya çıkar.

O sırada Hz. Âişe, Mut’ım b. Adıyy’in oğlu Cübeyr ile nişanlıdır. Fakat henüz Müslüman olmayan bu aile, Âişe’nin kendilerinin aklını çelip İslâm’a ikna etmesinden duydukları endişeyi Ebu Bekr’e bildirmiş, Hz. Ebu Bekr de kızını nişandan ayırmıştır.

Bundan sonra da Âişe Hz. Peygamber (sas) ile nişanlanmıştır. Böylece Ebu Bekr Sıddîk, kızı Âişe vâlidemizi Hz. Peygamber’le nikâhlar.⁸⁷ Fakat bu nikâh nişan mahiyetindedir. Düğün hicretten sonra yapılmış, asıl evlilik de o zaman olmuştur. Hz. Âişe rivayetlere göre o sırada altı yaşındadır. Zira o dönem ve mekân şartlarında bu yaş evlilik için uygundur.

⁸⁶ Âişe Abdurrahman bintü’ş-Şatı, **Rasûlullah’ın Annesi Hz. Âmine**, Çev. İsmail Kaya, Uysal Kitabevi, Konya, 1994, s. 223.

⁸⁷ Müsned, **XVII**, s.325. Bu hadis, Hz. Sevde Hakkındaki Rivayetler bölümünde Hz. Sevde’nin Peygamberimiz ile evliliği konusunda metniyle geçmektedir.

Hz. Âişe ve Efendimiz Şevval ayında nişanlanıp nikâhlanmış, ancak düğün Medine’de olmak üzere sonraya bırakılmıştır.

Nişandan sonra, Havle Hâtûn, kocasının vefatından sonra babası Zem’a b. Kays b. Abdişems’in evinde yaşamına devam eden Sevde bint Zem’a’ya gitmiştir.

b. Peygamber Efendimizin Hz. Sevde ile Evlenmesi

Mekke’ye döndükten kısa bir zaman sonra Sekran (ra), hastalanıp vefat etmiştir; Hz. Sevde de (ra) dul kalmıştır.⁸⁸

Havle, Hz. Âişe’den sonra da Hz. Sevde’ye (ra) gelip, kendisine, “*Rasûlullah, beni sana, dünürlük için gönderdi*” deyince, Sevde’nin hatırına gördüğü rüyalar gelmiştir. Bunun büyük bir şeref olduğunu bilen Hz. Sevde, Havle’ye (ra) teklifi babasına götürmesini söylemiştir. O da hemen Zem’a b. Kays’ın yanına gitmiştir. Sevde vâlidemizin henüz Müslüman olmayan babası, çok yaşlı birisidir ve bu yüzden de hac mevsimi olmasına rağmen o yıl hacca gidememiş, evindedir. Havle onun yanına giderek kendisini câhiliye selamı ile selamlamıştır. Havle kendini tanıttikten sonra “*Abdullah’in oğlu Muhammed, beni kızın Sevde’yi kendisi için istemeye gönderdi*” diyerek geliş sebebini söyler. Zem’a Müslüman olmamasına rağmen Efendimizin (sas) kızına talip olmasını büyük bir şeref bilmiş ve Efendimiz hakkında; “*Çok şerefli bir eş doğrusu*” demiştir. Böylece teklifi tereddütsüz kabul etmiş ve “*O reddedilecek birisi değildir. Peki, kızım Sevde bu iş ne diyor?*” diye sormuştur. Havle de Hz. Sevde’nin evliliği istediğini bildirmiştir. Böylece durum Hz. Peygamber’e haber verilmiştir.

Hz. Sevde validemiz Hz. Peygamber’in eşi, “Mü’minlerin Annesi” olma şerefine mazhar olacağı için sevinmiştir. Ancak, çocuklarının Hz. Peygamberi rahatsız etmelerinden çekindiği için tereddüt etmiş, biraz düşünmek istemiştir.

Bu endişe ve tereddüt sebebiyle, Rasûlullah’a (sas) hemen cevap vermemiştir. Rasûlullah, inancı için yaşlı ve çocuklu haliyle yerini yurdunu terkedip göç eden, fedakârlık ve kahramanlıkta bulunan bu mücâhideyi taltif etmek istemiştir. Buna

⁸⁸ İbn Sa’d, **a.g.e.**, X, s. 56.

binâen kendisinden bir cevabın gelmediğini görünce, bir gün Hz. Sevede ile görüşüp “*Seni, benimle evlenmekten alıkoyan nedir?*” diye sormuştur.

Hz. Sevede , “*Vallahi yâ Rasûlallah, beni seninle evlenmekten alıkoyan hiçbir mühim sebep yoktur; ancak, şu çocukların sabah akşam başında vızıldayacaklarını düşünüyorum da, onun için çekiniyorum.*” diye cevap vermiş, bunun üzerine Rasûli Ekrem Efendimiz (sas), “*Allah sana rahmet etsin. Kadınların hayırlısı, küçük çocuklarından dolayı zorluklarla karşılaşandır*” buyurarak, endişesini gidermiştir.⁸⁹

Hz. Sevede evlilikle ilgili olarak kayınbiraderi Hatib b. Amr’ı görevlendirir.⁹⁰ O da dört yüz dirhem⁹¹ mihir karşılığında Hz. Sevede’yi, bi’setin 10. yılında hicretten üç yıl önce, Mekke’de, Ramazan⁹² ayında Rasûlullah Efendimize (sas) nikâhlamıştır.⁹³ Evlendiklerinde hem Hz. Peygamber hem Hz. Sevede 50 yaşlarındadır.

Bu evlilik esnasında Hz. Sevede’nin babası Zem’a ile kardeşi Abdullah henüz İslâm’ı kabul etmemişlerdir. Hz. Sevede’nin, Peygamberimiz ile evlenmesini duyan kardeşi Abdullah bin Zem’a çok üzülmüş, kızmış, saçını başını yolmuş, eline yüzüne toprak serpmiştir. Daha sonra İslâm’la şereflendiğinde bu yaptıklarından pişmanlığını anlatmıştır.⁹⁴

Peygamber Efendimiz (sas) evlenmelerinin hepsini; Allah Teâlâ’nın (cc) izni dâhilinde siyasî, teşrîf, sosyal, ilmî vs. çeşitli sebeplerle yapmıştır. Nitekim Hz. Sevede ile olan evliliği daha çok sosyal sebebe binaen olmuştur. Bu evlilikten bir süre sonra Peygamberimize hicret izni verilmiştir.

⁸⁹ Müsned **XVII**, s. 329.

⁹⁰ İbn Hişam, nikâhı kıyanın Salit b. Amr veya Ebu Hatib b. Amr olduğunu kaydeder. Fakat sonra “İbn İshak’ın bu rivayete muhalefet ettiğini ve “Salit ve Ebu Hatib o vakitte Habeşistan’da idiler” dediğini nakleder. İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam**, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006, Terc. Hasan Ege, **IV**, s. 196.

⁹¹ Aynur Uraler, **a.g.m.**, s. 585.

⁹² İbn Sa’d, X, s. 52.

⁹³ İbn Sa’d, X, s. 52.

⁹⁴ Müsned, **XVII**, ss. 325-326.

c. Rasûlullah'ın Hz. Sevde ile Hz. Âişe'den Önce Evlenmesi

Allah Rasûlü'nün, Hz. Hatice'nin vefatından sonra ilk evlendiği eşi Hz. Sevde'dir (v.54/673). Taberî'ye göre, sîret ulemâsı Hz. Peygamber'in (sas) Hz. Âişe'den önce Hz. Sevde ile evlenmiş olduğu hakkında hemfikirdirler.⁹⁵

Hz. Sevde ile Rasûlullah'ın (sas) daha önce evlendiğini belirten rivayetin kuvvetli olmaması iddiasına gelince bu doğru bir iddia değildir. Aynı şekilde Hz. Sevde'nin iri yarı ve hizmete muhtaç olması sebebiyle Hz. Âişe'nin evliliğinin daha önce olduğu iddiası doğru değildir. Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayette Veda Haccı sırasında (evlilikten yaklaşık on üç yıl sonra) Hz. Sevde'nin Rasûlullah'tan izin isteyip Müzdelife'den erken ayrılması evlendiği zamanlarda bakıma muhtaç olmadığını göstermektedir.⁹⁶ Hz. Peygamber ile Hz. Âişe'nin nikâhı önce yapılmış olabilir. Fakat fiilî evlilik olarak Hz. Sevde'nin evliliği hicretten birkaç sene önce Mekke'de, Hz. Âişe'nin evliliği ise hicretten sonra Medine'de olmuştur.⁹⁷

Bu evlilikten kısa bir zaman sonra Peygamberimize (sas) hicret izni verilmiştir.

6. Medine'ye Hicret

Peygamberimiz (sas) Allah Teâlâ'dan (cc) hicret izni gelince Hz. Ebu Bekr (ra) ile Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber ve Ebu Bekr'in aileleri ise Mekke'de kalmıştır. O sırada Hz. Peygamber'in evinde Sevde annemiz ve çocukları vardır. Rasûlullah ve Hz. Ebû Bekr, Medine'ye varduktan bir müddet sonra ailelerini de yanlarına getirmek istemişlerdir.

⁹⁵ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, **Tarihu'r-Rusûl ve Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Daru't-Türas, Beyrut, h.1387**, III, s. 161.

⁹⁶ Recep Erkocaaslan; "Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber ile Evliliği ve Evlilik Yaşı, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, X, 51, Ağustos 2017, s. 1239.

Rivayete göre Hz. Sevde iri yapılı olduğu ve yavaş hareket ettiği için Rasûlullah'tan Müzdelife'den erken ayrılmak için izin istemiş, rasûlullah da ona izin vermiştir. Böylece gecikme yetişememe sözü konusu olmayacağından Hz. Sevde bu sebeple önden geceleyin Müzdelife'den ayrılmıştır. Bu rivayet Hz. Sevde'nin bakıma muhtaç olmayıp hacca gücü yeten biri olduğunu gösterir. Buhârî, **Hac**, 99, 103; Müslim, **Hac**, 293, 294, 295; Ebu Davud, **Menasik**, 66; Nesâî, **Menasikul Hac**, 209, 214; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân, **Sünenü'd-Dârimî**, thk. Hasan Selim Esad ed-Darimî, Daru'l-Muğni li'n-Neşr ve't-Tevzî', el-Memleketü'l-Arabiyyeti's-Sudiyye, h.1412/m.2000, **Menasik**, 53; Müsned, **VIII**, s. 563.

⁹⁷ İbn Sa'd, **a.g.e.**, X, s. 52.

Rasûlullah, azatlı kölesi Zeyd b. Hârise ile Ebû Râfi'î iki deve ve bir de ihtiyaç duyacakları şeyi satın almak üzere Ebû Bekr'den aldığı beş yüz dirhem harçlıkla birlikte Mekke'ye ailesini almaya göndermiştir. Zeyd, bu vesile ile hanımı Ümmü Eymen'i de getirecektir. Ebû Bekr de Abdullah b. Üraykıt'ı iki veya üç deve ile onların yanına katıp zevcesi Ümmü Rûmân'ı, kızı Âişe'yi ve Esmâ'yı bindirerek göndermesini oğlu Abdullah b. Ebû Bekr'e (mektupla) bildirmiştir. Mekke'de toplanıp Kudeyd'e geldiklerinde Zeyd b. Hârise beş yüz dirhemle üç deve daha satın almıştır. Yolda Ebû Bekr'in ev halkı ile birlikte hicret etmek isteyen Talha b. Ubeydullâh da onlara katılır. Hep birlikte Mekke'den yola çıkarlar. Ebû Râfi' Fâtıma'yı, Ümmü Külsüm'ü ve Sevde bint Zem'a'yı; Zeyd de Ümmü Eymen'i ve oğlu Üsâme'yi bindirip yola çıkar. Abdullah b. Ebû Bekr, Ümmü Rûmân'ı ve iki kız kardeşini alıp yola çıkmıştır. Talha b. Ubeydullâh ise, kendi başına yola çıkar. Medine'ye geldiklerinde Hz. Âişe Ebû Bekr'in ev halkı ile birlikte iner. O zaman, mescid ve civarındaki odalar yapılmış bulunduğundan Rasûlullah'ın ev halkı, kendi odalarına inerler. Hz. Ebû Bekr'in ailesi ise Medine'ye gelince, Sunh'da oturan Benû Hârise b. Hazrec'in bölgesine inerler.⁹⁸

Mescidin yanında Hz. Peygamber'in eş ve çocukları için tahsis edilmiş iki oda yapılmıştır. Bu iki odada ilk zamanlar Hz. Peygamber'in eşi Hz. Sevde ile kızları Ümmü Külsüm ve Fâtıma kalmıştır. İhtiyaca bağlı olarak bu odaların sayısı sonraları dokuza kadar çıkmıştır.⁹⁹ Sevde annemiz, bundan sonra ömrünü hâne-i saadette Efendimize ve çocuklarına hizmetle geçirmiştir. Hz. Âişe'nin (ra) düğünü ise Medine'ye hicretten sonra yapılır, o da Sevde annemizin yanındaki yerine yerleşmiştir.¹⁰⁰

Bundan sonra Rasûlullah'ın (sas) çok eşliliği başlamış, bir gününü Hz. Sevde'ye, bir gününü de Hz. Âişe'ye ayırmıştır.

⁹⁸ Müsned, XVII, s. 328; b. Sa'd, a.g.e., VIII, s. 58.

⁹⁹ Yusuf Bahri Gündoğdu; "Mescidlerin Ayrılmaz Bir Unsuru Olarak Eğitim / Education As An Integral Element Of The Mosque" **The Journal Of Academic Social Science Studies; International Journal Of Social Science**; Number: 45, P. 313-325, Spring (Bahar) III, 2016, s. 316.

¹⁰⁰ Müsned, XVII, s. 324-327; İbni Sa'd, a.g.e., VIII, s. 58.

7. Vefatı

Hz. Sevde'nin vefatı olarak H. 19, Hz. Ömer'in halifeliğinin son dönemlerinde yetmiş yaşlarında iken veya Şevval H. 54 (M. 673) tarihinde¹⁰¹ ya da hicretin 55. yılında Muâviye b. Ebî Süfyân'ın hilâfeti döneminde vefat ettiğine dair rivâyetler bulunmaktadır.¹⁰² Hz. Sevde (23 / 644 yılında) Medine'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ömer kıldırması ve Cennetü'l-Baki'ye defnedilmiştir.¹⁰³

Hz. Peygamber'in (sas) kendisinden sonra ilk vefat eden eşi bazı rivayetlerde Sevde bint Zem'a,¹⁰⁴ bazı rivayetlerde ise Zeyneb bint Cahş olarak geçmektedir. Daha sonra bu konuyu "Hz. Sevde Hakkındaki Rivayetler" başlığı altında işleyeceğimizden burada kısaca Sevde'nin değil, Zeyneb bint Cahş'ın Rasûlullah'ın ilk vefat eden hanımı olduğunu söylemekle yetineceğiz.

Hz. Peygamber'in hanımlarının vefatı, Allah'ın bir ayeti-alameti olarak görülmüştür.

İkrime'den rivâyete göre, şöyle demiştir: *İbn Abbâs'a, sabah namazından sonra Peygamber'in (sas) hanımlarından biri için Rasûlullah'ın hanımlarından falan kimse vefat etti denildi de İbn Abbâs secdeye kapandı. Bunun üzerine kendisine: "Şu saatte yaptığın bu secde nedendir?" denildi. O da şu cevabı verdi: "Rasûlullah, bir ayet, alamet, işaret gördüğünüzde secde ediniz buyurmadı mı? Peygamber'in (sas) hanımlarından birinin vefatından daha büyük bir musibet, alamet ne olabilir?"*¹⁰⁵

Hadisteki "ayet"ten murad, korkutan bir alâmettir. Rasûlullah'ın zevcelerinin vefatı da bu çeşit ayetlerden sayılmıştır. Çünkü onlar hem sahabi hem de Rasûlullah'ın zevcesi, ehli beyti olma şerefine ermiş kimselerdir. Hz. Peygamber: *"Ben ashabıma garantiyim, ben gittiğimde, ashabıma vadedilen (musibet ve fitneler) gelecektir; ashabım da arz ehline garantidir, onlar da gitti mi ümmetime vaadedilen gelecektir"* buyurmuştur.¹⁰⁶ Onların gitmesiyle azabın gelmesinden korkulmuş ve

¹⁰¹ İbn Sa'd, **a.g.e.**, X, s. 57.

¹⁰² Muhammed Mütevelli eş-Şa'ra, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁰³ Onun 54 (674) yılında öldüğüne dair rivayet isabetli görülmemiştir. Aynur Uraler, **a.g.m.**, XXXVI, s. 585.

¹⁰⁴ Buhârî, **Zekât**, 11.

¹⁰⁵ Ebu Davud, **İstiska**, 11; **Salât** 27; Tirmizî, **Menâkıb** 64;

¹⁰⁶ Müslim, **Fedâilu's-Sahâbe** 207-2531.

bereketlerinin kesilmesiyle Allah'ın zikrine iltica edip secde etmek gerekli görülmüştür.

Hz. Peygamber'in (sas); *“önemli bir hadise gördüğünüz zaman secde ediniz”* emrindeki secde “namaz” ile tefsir edilmiştir. Nitekim bir hadiste *“Şüphesiz güneş ile ay hiçbir kimsenin ölümünden ve de hayâtından dolayı tutulmazlar; lâkin bunlar, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Siz bunların tutulduklarını görünce hemen namaza durun”* buyrulmuştur.¹⁰⁷

B. KİŞİLİĞİ

Hz. Sevde (ra), inancı uğrunda yaşlı haliyle Habeşistan'a hicret eden ilk Müslümanlardan bir muhacir hanımdır. İlk evliliği süresince putperestliği bırakıp Yüce Allah'a (cc) ve Rasûlü'ne (sas) iman edince, müşriklerin şiddetli işkencelerine maruz kalır. Dost ve akrabaları da müşriklerle beraber olup onlara eza verirler. Habeşistan'a hicret izni verilince, Hz. Sevde de kocası Sekran ile birlikte karar verip Habeşistan'a hicret eden ikinci kafileye dâhil olurlar. Allah yolunda mallarını, mülklerini, akrabalarını terk ederek hicret ederler.¹⁰⁸

Mekke'ye döndükten kısa bir süre sonra Sekran b. Amr vefat etmiş, Hz. Sevde beş veya altı küçük çocuğuyla dul kalmıştır. O, bütün eziyet ve sıkıntılara rağmen dininden taviz vermemiş, iman ve ihlâs üzere devam etmiştir.

Hz. Sevde annemiz dış görünüş itibarıyla; yaşlı, iri yapılı ve sakin hareket eden bir insandır.¹⁰⁹ Hz. Sevde dış görünüş açısından dikkat çekmesi ve herkes tarafından tanınması sebebiyle bir hicâb âyetinin nüzûlüne vesile olmuştur.¹¹⁰

Hz. Sevde; sevgi dolu, Peygamber Efendimize (sas) eş olma bahtiyarlığına ermiş, beş veya altı çocuk sahibi olup Efendimize zevce ve çocuklarına anne olma şerefinin idrakinde, imanda sadakat timsali, cömert bir hanımefendidir. Hz. Hatice annemizin küçük çocuklarına, Fâtıma ve Ümmü Külsüm'e anne olmuştur.¹¹¹

¹⁰⁷ Buhârî **Salatu'l-Küfuf**, 13.

¹⁰⁸ Seniyye Kıraa; **Nisau Muhammed**, Kahire, Matbaatü Güstasomas, 1947, s. 48, 49.

¹⁰⁹ Buhârî, **Hac**, 99, 103; Müslim, **Hac**, 293, 294, 295; Ebu Davud, **Menasik**, 66; Nesâî **Menasik**, 209, 214; Darimî, **Menasik**, 53; Müsned, **VIII**, s. 563.

¹¹⁰ Buhârî, **Vudû**, 13.

¹¹¹ Aynur Uraler, **a.g.m.**, XXXVI, s. 585.

Rasûlullah'ın (sas) diğer hanımlarıyla ve bilhassa Hz. Âişe ile iyi geçinmişlerdir. Efendimizin evine kendisinden sonra ikinci hanım olarak gelen Hz. Âişe annemize de oldukça şefkatli yaklaşmıştır. Genç gelinin hoşnut olacağı şekilde davranmaya çalışmış, aralarında muhabbete vesile olmuştur. Her şeyi onun gençliğine bağışlayıp sevgi dolu bir gönülle, hoşgörülle, şefkat ve merhametle ona yaklaşmıştır.

Hz. Sevede, Rasûlullah'ın (sas) evinde yer almaktan, Rasûlullah'ın kızları Ümmü Külsüm ve Fâtıma'ya hizmet etmekten memnuniyet duymuştur. Sevede annemiz için Efendimizin evinde olmak, onun nikâhında bulunmak, "Müminlerin Annesi" olmak büyük bir bahtiyarlıktır. Öyle ki bir gün Efendimize "*Ya Rasûlallah, bana ayırdığın günü Âişe'ye bağışladım, ona verdim. Beni nikâhında tut yeter. Allah'ın kıyamet günü beni senin zevcen olarak diriltmesini istiyorum*" demiş, gönlünün safiyetini bu şekilde ortaya koymuştur. Onun bu davranışı fedakârlığı ile birlikte inancının kuvvetini de göstermektedir. Böylece Hz. Sevede, Hz. Peygamber'in hoşnutluğunu kendisine tercih edip "Mü'minlerin Annesi" olarak anılmak ve diriltilmek istediğini söyleyip mükâfatını da ahiret hayatında beklemiştir.

Sevede validemiz, latifeyi seven bir hanımdır. Birçok kere Peygamberimizi latifeleriyle güldürmüş ve duâsını almıştır. Bir defasında Hz. Peygamber'e "*Ya Rasûlallah! Geceleyin arkanda namaz kıldım. Rukûda o kadar uzun kaldın ki kan damlamasından korktuğum için burnumu tuttum*" demiş, Peygamberimizi gülümsetmiştir.¹¹²

Hz. Sevede (ra), aynı zamanda mütevazı ve cömerttir. Dünyaya değer vermemiş; yetimi, fakiri sevindirmiştir. Eline geçen, kendisine hediye gelen şeyleri ihtiyacı olanlara sadaka olarak dağıtmıştır. Bir defasında hilâfeti döneminde Hz. Ömer (ra), Sevede (ra) validemize çok miktarda (bir torba dolusu gümüş dirhem) para göndermiş, Hz. Sevede "*Hurma mıdır ki, bu kadar çok göndermiş*" diyerek hepsini fakirlere dağıtmıştır.¹¹³

Hz. Sevede validemiz, İslâm'ın emirlerini uygulamada gayretli bir hanımdır. Rasûlullah (sas) ile birlikte Veda Haccı'nda bulunmuştur. Efendimizin dâr-ı bekâyâ

¹¹² İbn Sad, a.g.e., X, s. 54.

¹¹³ İbn Sad, a.g.e., X, s. 56, Aynur Uraler, a.g.m., XXXIII, s. 585.

irtihallerinden sonra bir daha hac ve umreye gitmemiş, sebebini soranlara “*Artık Allah’ın emrettiği gibi evimde oturacağım*” diye cevap vermiştir. Bu şekilde davranışıyla Allah Teâlâ’nın “*Ey Peygamber hanımları! Evlerinizde oturun, evvelki cahiliye devri kadınlarının açılması gibi açılıp saçılmayın.*”¹¹⁴emrini hatırlatmıştır:

Rasûlullah’ın veda haccında hanımlarına “*Bu haccınızdan sonra yeriniz artık hasırlarınızdır(evlerinizdir)*”sözü üzerine vefatından sonra Zeyneb bint Cahş ile Sevde validemiz “*Hz. Peygamber’in (sas) bu konuda bize söylediğini işittikten sonra vallahi hiçbir binek bizi alıp hacca götüremez*” demişlerdir.¹¹⁵ Bu durum onların İslâm’ın emirleri konusundaki hassasiyetini göstermektedir.

Bir gün Efendimizin pâk zevceleri bir araya toplanmışlar ve kendi aralarında, “*Acaba Efendimize vefatından sonra ilk defa hangimiz kavuşacak?*” diye düşünmüşler ve bunun cevabını bizzat Efendimizin ağzından duymak istemişlerdir. Hep birlikte huzura gelerek, “*Ya Rasûlallah! Bizim içimizden hangimiz size en önce kavuşacak?*” diye sorarlar. İki cihan güneşi Efendimiz onlara tebessüm ederek; “*Vefatımdan sonra bana ilk kavuşacak olanınız, kolu uzun olanınızdır*” buyurur. Bu nükteli ve hikmetli cevap karşısında annelerimiz birbirlerinin kol uzunluklarını ölçmeye başlar. Sevde annemizin kolu hepsinden uzun gelir. Bunu kendine işaret bilen validemiz, Efendimizin dâr-ı bekâyâ irtihalinden sonra kendini daha çok ahiret hazırlığına verir. Fakat Zeyneb bint Cahş annemiz ondan önce Efendimize (sas) kavuşur. O zaman hanımları Rasûlullah’ın “*kolu uzun*” tabiriyle “*bol sadaka vermeyi*” kastettiğini anlamıştır. Aileleri arasında en cömert Zeyneb bint Cahş validemizdir. Kol uzunluğu cömertlikten kinaye edilmiştir.

Hz. Sevde; saf yürekli, gönlü zengin, hizmetli, cesur ve İslâm’ı çevresine yayma konusunda gayretli bir annemizdir. Hz. Sevde’nin iman bütünlüğü, çevresinde bulunan yakınlarına tesir etmiş, onların İslâmiyetle ilk şereflenenler arasına katılmalarına vesile olmuştur. Yakınlarının hepsi Peygamberimizin (sas) Medine’ye hicretinden önce iman ederek Müslüman olmuşlardır.

¹¹⁴ Ahzab 33/33.

¹¹⁵ Müsned, VIII, s.89.

II. BÖLÜM

SEVDE BİNT ZEM'A RİVAYETLERİ

Hz. Sevde'den tüm hadis kitapları genelinde bakıldığında 16 civarı hadis rivayeti vardır. Fakat tezimizde Kütüb-i Tis'a'da tesbit ettiğimiz 9 rivayeti değerlendirilmiştir. Hz. Sevde'nin hakkında ise Peygamberimizle (sas) evliliği, istihaza, hicab, sadaka, Müzdelife'de izin istemesi, Hz. Peygamber ile gününü Âişe'ye vermesi, ashabın hediyelerini Rasûlullah'a Âişe'nin gününde vermesi, bal şerbeti olayı, namahremden hoşlanınca eşinin yanına dönme, hac gibi çeşitli konularda olmak üzere 76 rivayet gelmiştir. Bunlardan bazı konular Ahzab, Nisa ve Tahrim sureleri ayetlerinin inişiyle ilişkilidir.

A. SEVDE BİNT ZEM'A HAKKINDAKİ RİVAYETLER

Hz. Sevde hakkında Kütüb-i Tis'a'da yer alan rivayetler konusuna göre sırayla, 25 tane hadis “Gayri Meşru Çocuğun Aidiyeti”, 14 tane hadis “Müzdelife'de İzin İstemesi”, 12 tane hadis “Gününü Âişe'ye Verme”, 9 tane hadis “Hicab”, 7 tane hadis “Bal Şerbeti”, 3 tane hadis “Kolu Uzun Olan Hanım-Sadaka”, 1'er hadis de “Evlilik Tereddüdü”, “Peygamber ile Evlilik”, “İstihaza”, “Hediyelerin Âişe Gününde Verilmesi”, “Namahrem Görmek”, “Peygamber'den Sonra Hacca Gitmeme” hakkındadır.

Hz. Sevde hakkındaki hadislerin konu ve kaynak dağılımı:

Tablo A-1. Hz. Sevde hakkındaki 76 rivayetin kaynaklara göre dağılımı.

Kaynak	Buhari	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvûd	Nesâî	İbn Mace	Dârimî	Muvattâ	Müsned Cilt, sayfa
Konu									
Evlilik Tereddüdü									XVII, s. 329. (1 tane)
Evlilik									XVII, ss. 324-327. (1 tane)
İstihaza				Taharet (1 tane)					

Hicab	Tefsir 1 Vudu 1 Nikâh 1 İsti'zan 1 (Toplam 4)	Selam (2 tane)							XVIII, s. 463; XV, ss.155,156. (3 tane)
Kolu uzun- Sadaka	Zekât (1 tane)				Zekât (1 tane)				XVIII, ss. 463-464. (1 tane)
Müzdelif	Hac (1 tane)	Hac (3 tane)			Hac (2 tane)	Menasik (1 tane)	Menasik (1 tane)		VIII, ss. 562-564. (6 tane)
Günü verme	Hibe 1 Nikâh 1 Şehadet 1 (Toplam 3)	Rada (1 tane)	Tefsir (1tane)	Nikâh (2 tane)	Nikâh (1 tane)	Nikâh (1tane)			XII, ss.580,581. (3 tane)
Hediyeler	Hibe (1 tane)								
Bal Şerbeti	Talak 2 Hiyel 1 Tefsir 1 (Toplam 4)	Talak (1 tane)		Eşribe (1 tane)					XVIII, s. 488. (1 tane)
Namahrem görmek							Nikâh (1 tane)		
Hacca gitmeme									VIII, s.89. (1 tane)
Gayri meşru çocuk	Atik 1 Husumat 1 Vesaya 1 Büyu 2 Feraiz 2 Ahkâm 1 Megazi 1 Hudud 2 (Toplam11)	Rada (1 tane)		Talak (1 tane)	Talak (3tane)	Nikâh (1 tane)	Nikâh (1 tane)	Egziye (1 tane)	XII, ss. 674-678. (6 tane)

Hizmet Sevede hakkındaki 76 hadisin kaynağına göre dağılımına bakıldığında hadislerin Buhari ve *Müsned*'de oran olarak daha fazla olduğu görülmektedir.

1. Hz. Sevede'nin Rasûlullah ile Evlenmekte Tereddütü

Abdullah b. Abbas bildiriyor: *Rasûlullah (sas) kendi kavminden Sevede adında bir kadına evlenme teklifinde bulundu. Bu kişi çok çocukları olan bir kadın idi. Ölen kocasından beş veya altı çocuğu vardı. Rasûlullah ona "Benimle evlenmene engel olan şey nedir?" diye sorunca, Sevede : "Vallahi yâ Rasûlallah! Sen benim*

nezdinde yeryüzündeki insanların en değerlisi iken beni senden ne men eder ki? Ancak şu çocuklarım sabah akşam başında bağırsırlar diye çekiniyorum”karşılığını verdi.

Rasûlullah “Benimle evlenmene bundan başka bir sebep var mıdır?”buyurunca, Sevde “Hayır vallahi yok”dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü “Allah sana rahmet etsin! Develere binen kadınların en hayırlısı, Kureyş’in salih kadınlarıdır. Çocuğa karşı en şefkatli olanlar ve kocasının malında tutumlu olanlar yine onlardır / Küçük çocukları sebebiyle zorluklarla karşılaşmıştır.” buyurarak onun tereddüdünün yersiz olduğunu beyan etti.¹¹⁶ Anlamını verdiğimiz bu rivayetin Arapça metni şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا شَهْرٌ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَطَبَ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِهِ يُقَالُ لَهَا سَوْدَةٌ، وَكَانَتْ مُصِيبِيَّةً، كَانَ لَهَا خَمْسَةُ صَبِيَّةٍ أَوْ سِتَّةٌ، مِنْ بَعْلِ لَهَا مَاتَ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: “ مَا يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ ” قَالَتْ: “ وَاللَّهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، مَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ أَنْ لَا تَكُونَ أَحَبَّ الْبَرِيَّةِ إِلَيَّ، وَلَكِنِّي أَكْرَمُكَ أَنْ يَضْعُوهُوَ لِأَيِّ الصَّبِيَّةِ عِنْدَ رَأْسِكَ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً قَال: “ فَهَلْ مَنَعَكَ مِنِّي شَيْءٌ غَيْرُ ذَلِكَ؟ ” قَالَتْ: “ لَا وَاللَّهِ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: “ يَرْحَمُكَ اللَّهُ، إِنَّ خَيْرَ نِسَاءٍ رَكِبْنَ أَعْجَازَ الْإِبِلِ صَالِحَ نِسَاءٍ فَرِيْشٍ، أَخْنَاهُ عَلَى وَادٍ فِي صِغَرٍ، وَأَرْعَاهُ عَلَى بَعْلِ بِدَاتٍ يَدٍ”

2. Hz. Sevde'nin Hz. Peygamber ile Evliliği ve Kardeşinin Tepkisi

Hz. Sevde (ra), iman edip Müslüman olduğu zaman babası Zem'a ile kardeşi Abdullah henüz İslâm'ı kabul etmemişlerdir. Hz. Sevde'nin, Peygamberimiz ile (sas) evliliğini duyunca babası Zem'a bu evliliği uygun görünce, kardeşi Abdullah bin Zem'a ise bu evliliğe kızmış, bu sebeple saçını başını yolmuş, eline yüzüne toprak serpmiştir. Daha sonra İslâm'la şereflendiğinde bu yaptıklarından pişmanlığını şöyle anlatmıştır:

“Kardeşimin (Sevde'nin) Rasûlullah'a nikâhlandığını duyunca, saçımı yolduğum, başım ve yüzüme topraklar serptiğim zamanki kadar, gülünç ve aşağı duruma düştüğümü hiç hatırlamıyorum.”¹¹⁷ Hz. Sevde'nin Peygamberimiz ile (sas) evliliği ve kardeşinin bu tepkisi, hadisi şerifte detaylarıyla geçmektedir:

¹¹⁶ Müsned, XVII, s. 329.

¹¹⁷ Müsned, XVII, s. 325-326.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، وَبِخَيْي، قَالَا: لَمَّا هَلَكْتَ خَدِيجَةُ جَاءَتْ خَوْلَةَ بِنْتُ حَكِيمٍ امْرَأَةَ عُثْمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَزَوِّجُ؟ قَالَ: "مَنْ؟" قَالَتْ: إِنَّ شَيْتَ بَكْرًا، وَإِنَّ شَيْتَ بَيْبَا، قَالَ: "فَمَنْ الْبِكْرُ؟" قَالَتْ: ابْنَةُ أَحَبِّ خَلْقِ اللَّهِ ﷺ إِلَيْكَ عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: "وَمَنْ الشَّيْبُ؟" قَالَتْ: سَوْدَةُ ابْنَةُ زَمْعَةَ، فَذُأَمْتُ بِكَ وَاتَّبَعْتُكَ عَلَى مَا تَقُولُ، قَالَ: "فَأُذْهِبِي فَأُذْكَرِيهِمَا عَلَيَّ." فَدَخَلْتُ بَيْتَ أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَتْ: يَا أُمَّ رُومَانَ، مَاذَا أَدْخَلَ اللَّهُ ﷺ عَلَيْكُم مِّنَ الْخَيْرِ وَالْبِرَاكَةِ؟ قَالَتْ: وَمَا ذَلِكَ؟ قَالَتْ: أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْطُبُ عَلَيْهِ عَائِشَةَ، قَالَتْ: انْتَظِرِي أَبَا بَكْرٍ حَتَّى يَأْتِي، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَاذَا أَدْخَلَ اللَّهُ ﷺ عَلَيْكُم مِّنَ الْخَيْرِ وَالْبِرَاكَةِ؟ قَالَ: وَمَا ذَلِكَ؟ قَالَتْ: أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْطُبُ عَلَيْهِ عَائِشَةَ. قَالَ: وَهَلْ تَصْلُحُ لَهُ، إِنَّمَا هِيَ ابْنَةُ أَخِيهِ، فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ. قَالَ: "ارْجِعِي إِلَيْهِ، فُقُولِي لَهُ: أَنَا أُحْوَكُ وَأَنْتِ أُحِي فِي الْإِسْلَامِ، وَإِنَّكَ تَصْلُحُ لِي." فَرَجَعْتُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، قَالَ: انْتَظِرِي، وَخَرَجَ قَالَتْ أُمَّ رُومَانَ: إِنَّ مُطْعِمَ بْنِ عَدِيِّ قَدْ كَانَ ذَكَرَهَا عَلَى ابْنِهِ، فَوَاللَّهِ مَا وَعَدَ وَعِدًا قَطُّ فَأَخْلَفَهُ لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى مُطْعِمِ بْنِ عَدِيِّ وَعِنْدَهُ امْرَأَتُهُ أُمُّ الْفَتَى، فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ، لَعَلَّكَ مُصِيبٌ صَاحِبِنَا مُدْخَلُهُ فِي دِينِكَ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ إِنْ تَزَوَّجَ إِلَيْكَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ، لِلْمُطْعِمِ بْنِ عَدِيِّ أَقُولُ هَذِهِ، تَقُولُ: قَالَ: إِنَّهَا تَقُولُ ذَلِكَ، فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، وَقَدْ أَذْهَبَ اللَّهُ ﷺ مَا كَانَ فِي نَفْسِهِ مِنْ عَدِيهِ الَّتِي وَعَدَهُ، فَرَجَعَ، فَقَالَ لَخَوْلَةَ: ادْعِي لِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَدَعَتْهُ، فَوَجَّهَهَا إِلَيْهِ، وَعَائِشَةُ يَوْمَئِذٍ بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ. ثُمَّ خَرَجْتُ، فَدَخَلْتُ عَلَى سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ، فَقَالَتْ: مَاذَا أَدْخَلَ اللَّهُ ﷺ عَلَيْكِ مِنَ الْخَيْرِ وَالْبِرَاكَةِ؟ قَالَتْ: مَا ذَلِكَ؟ قَالَتْ: أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْطُبُكَ عَلَيْهِ. قَالَتْ: وَدِدْتُ، ادْخُلِي إِلَى أَبِي، فَأُذْكَرِي ذَلِكَ لَهُ، وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ أَدْرَكَهُ السِّنُّ، قَدْ تَخَلَّفَ عَنِ الْحَجِّ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ، فَحَبَّبْتُهُ بِتَحِيَّةِ الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ فَقَالَتْ: خَوْلَةُ بِنْتُ حَكِيمٍ، قَالَ: فَمَا شَأْنُكَ؟ قَالَتْ: أَرْسَلَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَخْطُبُ عَلَيْهِ سَوْدَةَ، قَالَ: كُفِّءُ كَرِيمٍ، مَاذَا تَقُولُ صَاحِبَتُكَ؟ قَالَتْ: تُحِبُّ ذَلِكَ، قَالَ: ادْعُهَا لِي، فَدَعَتْهَا، قَالَ: أَيُّ بِنْتِئِ، إِنَّ هَذِهِ تَزْعُمُ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، قَدْ أَرْسَلَ يَخْطُبُكَ، وَهُوَ كُفِّءُ كَرِيمٍ، أَنْجِبِينَ أَنْ أَرْوَجِكَ بِهِ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: ادْعِ لِي، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِ، فَوَجَّهَهَا إِلَيْهِ، فَجَاءَهَا أُخُوها عِنْدُ بِنْتُ زَمْعَةَ مِنَ الْحَجِّ، فَجَعَلَ يَحْثِي فِي رَأْسِهِ التُّرَابَ، فَقَالَ بَعْدَ أَنْ أَسْلَمَ لِعَمْرِكَ، إِنِّي لَسَفِيهٌ يَوْمَ أُحْثِي فِي رَأْسِي التُّرَابَ أَنْ تَزَوِّجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، فَتَزَلْنَا فِي بَنِي الْحَارِثِ مِنَ الْخَزْرَجِ فِي السُّنْحِ، قَالَتْ: فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَخَلَ بَيْنَنَا، وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ رِجَالٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَنِسَاءً، فَجَاءَتْنِي أُمِّي، وَإِنِّي لَفِي أَرْجُوحةٍ بَيْنَ عَدْقَيْنِ تَرْجُحُ بِي، فَأَنْزَلْتَنِي مِنَ الْأَرْجُوحةِ، وَلِي جُمَيْمَةٌ، فَفَرَّقْتَهَا، وَمَسَحَتْ وَجْهِي بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ، ثُمَّ أَقْبَلْتُ تُقَوِّدِي حَتَّى وَقَفْتُ بِي عِنْدَ الْبَابِ، وَإِنِّي لَأَنْهَجُ، حَتَّى سَكَنْ مِنْ نَفْسِي، ثُمَّ دَخَلْتُ بِي، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى سَرِيرٍ فِي بَيْنِنَا، وَعِنْدَهُ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَأَجْلَسْتَنِي فِي حِجْرِهِ، ثُمَّ قَالَتْ: هُوَ لَأَهْلِكُ، فَبَارَكَ اللَّهُ لِكَ فِيهِمْ، وَبَارَكَ لَهُمْ فِيكَ، فَوَنَبَ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ، فَخَرَجُوا وَبَنَى بِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْنِنَا، مَا نُحِرْتُ عَلَيَّ جُرُورٌ، وَلَا دُبِحْتُ عَلَيَّ شَاءَ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْنَا سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ بِحَفْنَةٍ كَانَ يُرْسِلُ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَارَ إِلَى نِسَائِهِ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ "

Ebu Seleme ve Yahya (b. Abdurrahman b. Hatib) şöyle dediler:

Hz. Hatice vefat ettiği zaman Osman b. Ma'zun'un hanımı Havle bint Hâkim:

"Ey Allah'ın Rasûlü, evlenmeyecek misin?" dedi. Rasûlullah "Kiminle?" diye

sorunca Havle “İstersen bakir biriyle istersen dul biriyle”dedi. Rasûlullah “Bakire olan kimdir?” diye sorunca Havle “İnsanlar içinde en çok sevdiğin kişinin kızı Âişe bint Ebi Bekr’dir”dedi. Rasûlullah “Dul olan kimdir?” deyince de Havle “Sevde bint Zem’a, o sana iman etti ve senin dediğin şeylere tabi oldu”dedi. Bunun üzerine Rasûlullah “Git Âişe’yi bana iste” diye buyurdu. Havle Ebu Bekr’in evine gidip “Ey Ümmü Ruman! Allah’ın size gönderdiği bu hayır ve bereket nedir?”dedi. Ümmü Ruman “Ne demek istiyorsun ?” diye sorunca Havle “Rasûlullah, beni Âişe’yi kendisine istemem için yolladı.”dedi. Ebu Bekr “Bu onun için caiz midir? Çünkü Âişe onun kardeşinin kızıdır.” diye karşılık verince Havle Rasûlullah’ın yanına dönüp Ebu Bekr’in söylediğini kendisine bildirdi.

Allah Rasûlü “Geri dön ve kendisine ‘Sen benim İslâm’da kardeşimsin. Ben de senin kardeşimim. Onun için kızın benimle evlenebilir.’de” buyurdu. Havle dönüp bunu Ebu Bekr’e söyleyince Ebu Bekr “Bekle” dedi ve dışarıya çıktı. Ümmü Ruman “Mutim b. Adiy, Âişe’yi oğluna istemişti. Vallahi İbn Adiy, Ebu Bekr’e ne söz verdiyse yerine getirdi.”dedi. Ebu Bekr Mutim b. Adiy’in yanına girdi. İbn Adiy’in yanında Âişe’yi kendisine istediği oğlunun annesi de vardı. Kadın: “Ey Ebu Kuhafe! Oğlumuzu senin kızınla evlendirirsek onu da kendi dininize sokarsın”dedi. Ebu bekr, Mutim b. Adiy’e “Sen de mi öyle diyorsun?” diye sordu. Mutim b. Adiy “O benim de katıldığım sözü söylüyor” deyince Ebu Bekr oradan ayrıldı. Artık içinde söz vermiş olmak gibi vicdani bir şey kalmamıştı.

Ebu Bekr, Havle’ye dönüp “Rasûlullah’a söyle dünürlüğe gelebilir”dedi. Allah Rasûlü geldiği zaman Ebu Bekr kızını onunla nikâhladı. Âişe o zaman altı yaşında idi. Havle sonra, Sevde bint Zem’a’nın yanına girdi ve “Allah’ın size gönderdiği bu hayır ve bereket nedir?”dedi. Sevde “Neymiş o?” deyince “Rasûlullah beni, seni kendisine istemem için yolladı.”dedi. Sevde “Ben buna çok sevinirim. Babamın yanına gir ve kendisine bunu anlat”dedi. Babası gayet yaşlı biri olup o yıl hacca gidememişti. Havle ona cahiliye âdeti üzerine selam verdi. Sevde’nin babası “Sen kimsin?” diye sorunca Havle “Hâkim kızı Havle’yim” karşılığını verdi. “Ne istiyorsun?” diye sorunca da “Muhammed b. Abdullah, beni Sevde’yi kendisine istemem için yolladı”dedi. Sevde’nin babası “Çok uygun bir eş, tam dengi, ama (kızını kastederek) arkadaşın ne düşünüyor?” karşılığını verdi. Havle “O, bunu

istiyor”dedi. Babası “Bana Sevde’yi çağır”dedi. Sevde gelince babası “Ey kızım! Bu, Muhammed b. Abdullah b. Abdilmuttalib’in seninle evlenmek istediğini söylüyor. O, çok uygun bir eştir. Seni onunla evlendirmemi ister misin?”dedi. Bunun üzerine Sevde “Evet”karşılığını verdi. Sevde’nin babası, Havle’ye “onu bana çağır”dedi. Rasûlullah geldi ve Sevde’nin babası Sevde’yi onunla nikâhladı.

Sevde’nin henüz Müslüman olmayan kardeşi Abd b. Zem’a hacdan gelip başına toprak saçmaya başladı. Abd b. Zem’a, Müslüman olduktan sonra “Ben, Rasûlullah Sevde’yi aldı diye başına toprak saçtığım gün gerçekten çok akılsızmışım”dedi.

Âişe der ki “Medine’ye geldiğimizde Sunh’te Haris b. El-Hazrec oğulları kabilesinde ikamet ettik. Rasûlullah evimize geldiğinde Ensar’dan bir takım kadınlar ve erkekler toplandılar. Ben iki dal arasındaki salıncakta sallanırken annem beni oradan alıp eve getirdi. O zaman saçlarım kulaklarıma kadar idi. Annem saçlarımı düzeltti ve biraz su ile yüzümü sildi. Beni kapının yanına kadar götürdü. Ben nefes nefeseydim. Heyecanım yatışınca kadar beni orada bekletti. Sonra içeriye geçirdi. Rasûlullah bizim evdeki sedirin üzerinde oturuyordu. Beni onun kucağına oturttu ve “Bunlar senin aile halkındır. Allah onlardan senin için bereket halketsin, onlar için de sende bereket ihsan etsin” diye dua etti.

Kadın ve erkekler kalkıp evden çıktılar. Rasûlullah evimizde benimle gerdeğe girdi. Benim düğünümde ne bir deve ne de bir koyun kesildi. Sa’d b. Ubade, Rasûlullah hanımlarının yanındayken gönderdiği büyük bir kapla bize düğün yemeği gönderdi. Ben o vakit dokuz yaşındaydım.¹¹⁸

3. Hz. Sevde Hakkında İstihaza ile İlgili Rivayet

Hz. Sevde (ra) hakkında gelen bir rivayet de istihaza ile ilgilidir. Fukahâ, kadınların gördükleri kanı üçe ayırmışlardır; hayız kanı, nifas kanı, istihâza kanı.

İstihâza kanı: kadının rahminden hayız ve nifas halleri dışında yaşla ilgisi olmadan, renk ve koku itibariyle diğer iki kandan (hayız ve nifastan) farklı olan

¹¹⁸ Mûsned, XVII, s. 324-327.

genellikle de bir hastalık sebebiyle akan kandır. Bu durumdaki kadına da müstehâza denir.¹¹⁹

İstihaze, idrarı tutamama özrü gibi daimi olan bir abdestsizlik, özür halidir. Müstahaze kadın, özürlü sayılma sebebiyle temiz hükmündedir. Namazlarını kılıp, oruçlarını tutmakla mükelleftir. Kur’ân okuma, mushafa el sürme, kocası ile ilişki, secde-i tilâvet, secde-i şükür ve Kâbe’yi tavaf meselelerinde ulemânın ittifakı ile temiz hükmündedir.¹²⁰

Müstehazenin her bir farz için yeni bir abdest alması gerekir. Hz. Âişe’nin (ra) nakline göre özürlü kadın hakkında Rasûlullah (sas), “Söyle ona her ay hayızlı dönemine tekabül eden günlerde namazı terk etsin, sonra her gün için bir defa gusletsin, her namaz için ayrı abdest alsın, avret yerini temizleyip kanın akmasını önleyecek bir bez koysun. Zira o ancak arız olan bir derttir veya şeytanın darbelerinden biri veya çatlayan bir damar kanıdır” buyurdu.¹²¹

Konuyla ilgili Hz. Sevide hakkında gelen Ebû Dâvûd’un başka rivayetleri birleştirilerek kaydettiği rivayet aşağıdaki gibidir.

Hz. Peygamber müstehâza olan bir kadına (Fâtıma bint Ebî Hubeys, Ümmü Habibe bint Cahş veya Sevide olduğuna dair rivayetler var) her ay belli sayıda olan hayz günleri gelince namazına ara vermesini, bu günler geçince kan gelsede yıkanarak namazlarına devam etmesini emretmiştir. Hadislere göre hayız günleri belli olan bir kadın sonradan müstehâza olursa eski âdet günlerindeki kadar kendisini hayızlı sayar:

وَرَوَى الْعَلَاءُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، أَنَّ سَوْدَةَ اسْتُجِيزَتْ، فَأَمَرَهَا النَّبِيُّ ﷺ إِذَا مَضَتْ أَيَّامَهَا، اغْتَسَلَتْ وَصَلَّتْ.

¹¹⁹Salim Ögüt, “İstihâze”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâm’ansiklopedisi.org.tr/İstihaze> (24.04.2019).

¹²⁰ İmam Muhyiddin en-Nevevî, **Sahihi Müslim Şerhi el-Minhac**, Karınca-Polen Yayınları, İstanbul, 2015, III, s. 24.

¹²¹ Buhârî, **Hayız**, 8, 24; Müslim, **Hayız**, 62; Ebû Dâvûd, **Tahâret**, 107-115, Nesâî, **Tahâret** 133; **Hayz** 3; Darimî, **Vudu** 84; **MÂLİK B. ENES**; **el-Muvatta**, Haz. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâr-u İhyai’t-Turasi’l-Arabî, Beyrut, y.y. 1985/1406 **Taharet** 104; Müsned, **II**, ss.528, 530.

*Alâ b. el-Museyyib Hakem'den o da Ebu Ca'fer'den rivayet etmiştir ki: Sevde istihaze oldu. Rasûlullah (sas) kendisine mutad günleri geçtiğinde yıkanıp namazını kılmasını emretti.*¹²²

4. Hicab Ayetinin Sebebi Nüzulu Olan Hz. Sevde Rivayeti

Peygamber'in (sas) zevceleri gece ihtiyaç için dışarı çıktıklarında (Medine'nin kenarında olan) Menâsı'a kadar giderlerdi. Hz. Ömer (ra), Hz. Peygamber'e eşlerinin perde arkasından insanlarla iletişim kurmasını söylemiş, Rasûlullah ise bunu yapmamıştır. Rivayetlere göre Peygamber'in zevcesi Sevde bint Zem'a bir gece yatsı namazı vaktinde dışarı çıkmıştır. Sevde (ra), uzun boylu bir kadın olduğu için vücut yapısından kolaylıkla tanınmaktadır. Hz. Ömer (ra), hicâb emrinin indirilmesine çok arzu duyduğu için, ona “*Yâ Sevde , bilmiş ol ki, biz seni muhakkak tanıdık*” diye seslenir. Hz. Ömer'in bu sözleri üzerine Hz. Sevde eve dönünce olanları Hz. Peygamber'e haber vermiş, bu arada Rasûlullah'a vahiy nâzil olmu, vahiy hali kalkınca da Rasûlullâh Hz. Sevde'ye (ra), “*İhtiyaç gidermeniz için size izin verildi*” demiştir. Burada “Hicâb Âyeti”nin nazil olmuştur.

Hz. Sevde (ra) hakkında bu konudaki rivayetler daha ziyade Ahzâb Sûresi 53. ayet (*Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin*) ile ilişkilendirilir. Fakat Ahzâb Sûresinde yer alan ve hicap emrini içeren 53. ayetin nüzûl sebebine ilişkin olarak rivayetlerde farklı konular zikredilir. Hz. Sevde rivayetinde nazil olan hicab ayetinin ise “dış örtüden/cilbabdan” bahseden Ahzab 59 veya yaşlı kadınların ihtiyaç durumunda “dış örtüyü almadan dışarı çıkabilme ruhsatını” içeren Nur 60. ayet olması muhtemeldir. Şimdi konuyu daha yakından inceleyelim:

Bu konuda Hz. Sevde hakkındaki söz konusu rivayetler şöyledir:

حَدَّثَنِي زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: “ خَرَجْتُ سَوْدَةَ بَعْدَمَا ضَرَبَ الْحِجَابُ لِحَاجَتِهَا، وَكَانَتْ امْرَأَةً جَسِيمَةً لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا، فَرَأَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: يَا سَوْدَةَ، أَمَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا، فَاَنْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ؟ قَالَتْ: فَاَنْكَفَأْتُ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِي وَإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى، وَفِي يَدِهِ عَرْقٌ، فَدَخَلْتُ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِي، فَقَالَ لِي عُمَرُ: كَذَا

¹²² Ebu Davud, Taharet 107.

وَكَذَآءِ، قَالَتْ: فَأَوْحَى إِلَيْهِ، ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرْقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ، فَقَالَ: “إِنَّهُ فَذُ أَذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجَنَّ لِحَاجَتِكُنَّ”

Âişe şöyle demiştir: Peygamber'in (sas) kadınlarından Sevde bint Zem'a'a, Hicâb Âyeti indikten sonra bir ihtiyâcı için evinden dışarı çıkmıştı. Sevde iri yapılı bir kadındı. Bu sebeble kendisini tanıyanlara (örtülü olsa da) gizli olmazdı. Bu defa Ömer İbn'l-Hattâb onu dışarıda gördü de “Yâ Sevde! İyi bil ki vallahi sen bize karşı gizli olamıyorsun. Bak, düşün! Sen nasıl evinin dışına çıkıyorsun?” dedi.

Âişe (rivayetine devamla) dedi ki: Bunun üzerine Sevde bozuldu, evine dönüp geldi. O sırada Rasûlullah benim odamda idi, akşam yemeği yemekteydi, elinde de etli bir kemik vardı. Bu hâlde iken Sevde içeri girdi ve “Yâ Rasûlallah! Ben bâzı ihtiyâcım için evimden çıkmıştım. Ömer bana şöyle şöyle söyledi” diye şikâyet etti. Âişe devamla dedi ki: Bunun üzerine Allah, Peygamber'ine vahy gönderdi. Sonra kendisinden vahy hâli kaldırıldı. O kemik elinde olduğu hâlde ve onu yere koymaksızın Sevde'ye “Siz kadınlara kendi ihtiyâçlarınız için (örtünmüş olarak) evlerinizden dışarı çıkmanıza izin verilmiştir” buyurdu.¹²³

Diğer rivayetlerde burada bulunmayan tamamlayıcı bilgiler vardır. Misal; Buhari'de başka rivayetlerde, Müslim'deki ve Müsned'deki rivayetlerde أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ : Peygamber'in (sas) zevceleri geceleyin haceti defe (helâya) gittiklerinde (Medine'nin kenarında olan) Menâsı'a kadar çıkarlardı. O (Menâsı' denilen yer) açık bir yerdir, ifadesi ile hanımların hangi ihtiyaç için, nereye gittikleri açıklanmıştır.¹²⁴

Hz. Sevde'nin (ra) dışarı çıktığı vakit bazı rivayetlerde “ لَيْلَةٌ مِنَ اللَّيَالِي عَشَاءً : gecelerden bir gece yatsı namazı vaktinde ” şeklinde geçmektedir.¹²⁵

Hz. Ömer'in Sevde'yi görüp tanıdığı esnada dışarıda bir mecliste oturduğu bilgisi de “ فَرَأَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ فِي الْمَجْلِسِ Ömer İbn'l-Hattâb mecliste otururken onu gördü ” ifadesiyle geçer.¹²⁶

¹²³ Buhârî, **Tefsir**, 280 Buhârî, **Vudu**, 13; **Nikâh** 114; **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 17, 18; Müsned, **XVIII**, s. 463; Müsned, **XV**, s. 155, 156.

Hicâb âyetleri üç defada üç mertebeyi söyler olmak üzere nazil olmuştur: Birincisi El-Ahzâb: 33/59. Âyet; İkincisi El-Ahzâb: 33/53. Âyet; Üçüncüsü En-Nûr: 24/31. Ve El-Ahzâb: 33/32. âyetlerdir.

¹²⁴ Buhârî, **Vudu**, 13; Buhârî **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

¹²⁵ Buhârî, **Vudu**, 13; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

Ömer, فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اخْجُبْ نِسَاءَكَ، فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ. Peygamber'e (sas) 'Kadınlarını perde arkasına koy' der idi de Rasûlullah onun dediğini yapmıyordu" şeklinde bir ek bilgi de diğer rivayetlerde bulunur.¹²⁷

Hiz. Ömer'in (ra) bu davranışının sebebi de rivayetlerde "فَقَالَ: عَرَفْتُكَ يَا سَوْدَةَ، " Ömer 'Ya Sevde , Seni tanıdık...' sözünü hicâb emrinin indirilmesini çok istemekte olduğu için söylemişti" ifadesiyle belirtilmiştir.¹²⁸

Hiz. Sevde'nin dış görünüşü hakkında ise; "وَكَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً : uzun bir kadındı,¹²⁹ وَكَانَتْ امْرَأَةً جَسِيمَةً تَقْرَعُ النَّسَاءَ جِسْمًا لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَغْرِفُهَا, Sevde (kadınların bedenine göre) cismen-yapı olarak iri-uzun yapılı bir kadındı, kendisini tanıyanlara (örtülü olsa da) gizli olmazdı/ onu kim tanır, ona gizli kalmazdı" gibi ifadeler mevcuttur.¹³⁰

Hiz. Sevde (ra) hakkında bu konudaki rivayetler daha ziyade Ahzâb Sûresi 53. ayet (Peygamber'in (sas) hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin) ile ilişkilendirilir. Fakat bu ayetin nüzûl sebebine ilişkin olarak birkaç türlü farklı rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı Zeyneb bnt Cahş'ın (ra) düğününün yapıldığı gün verilen yemek akabinde meydana gelen olayları işaret etmekte iken bazıları da Hiz. Ömer'in (ra) temennisine ve bu sebeple bir yerde Hiz. Sevde'ye ve bir yerde de Hiz. Âişe'ye (ra) söylediği sözlere yer vermektedir.

Hicap emrini getiren bu ayetlerin nüzûlünde böyle bir emri isteyen Hiz. Ömer'dir. Bu ayetin nüzûlüne ilişkin olan farklı rivayetler kısaca şu şekildedir:

1. Rivayet: Hiz. Ömer Allah Rasûlü'ne (sas) eşlerinin örtü edinmelerini teklif etmiş ancak O, bu doğrultuda hanımlarına bir talimat vermemiştir. Daha sonra Hiz. Sevde ile ilgili rivayet vuku bulmuş ve hicab ayeti nazil olmuştur.¹³¹

2. Rivayet: Hiz. Âişe bir gün Allah Rasûlü (sas) ile beraber bir kaptan yemek yerken Hiz. Ömer gelir. Allah Rasûlü de yemesi için davet eder. Yemek yerken Hiz.

¹²⁶ Buhârî **İsti'zân** 10; Müsned, **XV**, s. 156.

¹²⁷ Buhârî, **Vudu**, 13; Buhârî **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

¹²⁸ Buhârî, **Vudu**, 13; Buhârî **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

¹²⁹ Buhârî, **Vudu**, 13; Buhârî **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

¹²⁹ Buhârî, **Vudu**, 13; Buhârî **İsti'zân** 10; Müslim, **Selam**, 18; Müsned **XV**, s. 155-156.

¹³⁰ Buhârî, **Tefsir**, 280; Müslim, **Selam**, 17; Müsned, **XVIII**, s. 463.

¹³¹ Buhârî, **Vudu**' 13; **İsti'zân** 10; Müsned, **XV**, s. 156.

Ömer'in eli Hz. Âişe'nin eline değince Hz. Ömer “*Of, keşke sizin için dediğim gibi bir emir olsa da, hiç kimse sizi görmese!*” der ve bunun üzerine de hicap ayeti nâzil olur.¹³²

3. Rivayet: Hz. Ömer, evine hem iyi hem de kötü kimselerin uğraması sebebiyle Allah Rasûlü'ne (sas) eşlerine örtünmelerini emretmesini teklif etmiş; bunun üzerine Hicap ayeti nâzil olmuştur.¹³³

4. Rivayet: Hz. Zeyneb'in düğününden sonra bazı sahabilerin sohbete dalıp uzun müddet orada kalmaları Hz. Peygamber'i (sas) rahatsız etmiştir. Bu durum hicap emrini içeren ayetin inmesine sebep olmuştur.¹³⁴

Ahzâb Sûresinin 53. ayeti hakkında Enes b. Mâlik bu konuyu insanlar içerisinde en iyi kendisinin bildiğini ve bu ayetin Zeyneb bnt Cahş'ın düğün yemeği akabinde nâzil olduğunu söylemiş ve durumu şu şekilde anlatmıştır: *Zeynep bnt Cahş'ın düğünün yapıldığı gün yemekten sonra sahabeden bazıları çıkıp gitmek yerine oturup konuşmaya dalmışlardı.*¹³⁵ *Onlara bir şey söylemeye utanan Rasûlullah dışarı çıkmış, bu arada diğer eşlerine uğrayıp hatırlarını sormuştu. Eve geri geldiğinde ise kendisine hicap emrini içeren ayet Ahzâb, 33/53. nâzil olmuştur.*¹³⁶ Hz. Peygamber'in (sas) düğün yemeğini anlatan bu rivayetlerin hepsinde hicap emrinin yer aldığı ayetin nâzil olduğu nakledilmektedir. Müfessirlerin çoğuna göre de Ahzâb Sûresinin 53. ayeti, Zeyneb bnt Cahş'ın düğün yemeğinde nâzil olmuştur. Söz konusu ayetin içeriğine bakıldığında da bu yorum uygun görünmektedir:

“Ey İnananlar! Peygamber'in (sas) evlerine, yemeğe çağırılmaksızın vakitli vakitsiz girmeyin; fakat davet edilseniz girin ve yemeği yiyince dağılın. Sohbet etmek için de girip oturmayın. Bu haliniz Peygamber'i üzüyor, o da size bir şey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in (sas) eşlerinden bir şey isteyeceğinizde onu perde arkasından isteyin. Bu davranış sizin gönülleriniz için ve onların gönülleri için daha temizdir. Bundan sonra ne Allah'ın Peygamber'i (sas)

¹³² Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebu Abdurrahman, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, Ocak Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2011(Tefsîr, 287), **X**, s. 392.

¹³³ Müsned **XIX**, s. 393.

¹³⁴Buhârî, **İsti'zân** 33; **Tefsîr**, 280; Müslim, **Nikâh** 89.

¹³⁵Buhârî, **Nikâh** 64.

¹³⁶Buhârî, **Tefsîr** 280.

üzmeniz ve ne de onun eşlerini nikâhlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu, Allah (cc) katında büyük bir şeydir (günahtır).’’¹³⁷

Yukarıda geçen rivayetlerden ve ayetin içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla Ahzâb Sûresinin 53. ayetinin Zeyneb bint Cahş’ın (ra) düğün yemeği akabinde nâzil olmuştur.¹³⁸

Hicab hakkında Kur’an’da farklı ayetler vardır. Hicab emri de aşama aşama, farklı bilgileri içermek üzere nazil olmuştur. Bu âyetler: Ahzâb: 33/59-53-32 ve Nûr: 24/31. âyetlerdir. Nur 60. ayet ise dış örtü konusunda yaşlı kadınlar için bir ruhsat içerir.

Hz. Sevede rivayetinde nazil olan hicab ayetinin ise dış örtüden/cilbabdan bahseden Ahzab 59 olması muhtemeldir. Buharide geçen Hz. Sevede (ra) hakkındaki bu rivâyetin şerhinde Aynî de bu hadise üzerine nazil olan ayetin cilbâb âyeti olduğunu söylemiştir. Bunu gerekçelendirirken, yine Hz. Âişe’den (ra) rivâyet edilen “*hicab âyeti bunun üzerine nazil oldu*” şeklindeki ifadeyle kastedilenin ancak cilbâb olabileceğini, zira Sevede validemizin bu olay yaşandığında zaten örtülü olduğunu kaydeder.¹³⁹

İbn Kesîr ise tefsirinde bu olayın hicab ayetinden sonra olduğunu ve Hz. Sevede’nin zaten örtülü olduğunu söylemiştir. Nitekim Hişâm İbn Urve kanalıyla Hz. Âişe’den (ra) naklederler ki; o, şöyle demiş: “*Hicâb konduktan sonra Sevede ihtiyâcını def etmek için dışarı çıktı. Boylu boslu bir kadındı ve onu tanıyan için bilinmemesi imkânsızdı...*” diyerek bahsettiğimiz olayı anlatmıştır.¹⁴⁰

Sevede ile ilgili rivayette “uzun boylu, iri yapılı olduğu için tanındığı” ifadesinden zaten örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Örtülü olduğu halde iri yapısından dolayı tanınması mümkün olmuş, Hz. Ömer (ra) ise Hz. Peygamber’e (sas) ve Ümmetin Annelerine (ra) karşı hassasiyetinden dolayı bu durumdan rahatsız

¹³⁷ Ahzab 33/53.

¹³⁸İbn Arabî’ye göre de bu ayet Hz. Ömer’in, Allah Rasûlü’ne eşleri için hicap konusunu teklif etmesine binaen Hz. Zeyneb’in düğün gününde nâzil olmuştur. Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah İbn Arabî, **Ahkâmu’l-Kur’ân**, Thk. Ali Muhammed el-Buhârî, Daru’l-İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, 1. Baskı, 1958, **III**, s. 1563.

¹³⁹ Aynî, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed El-Aynî, **Umdetu’l-Karî Şerh-ü Sahih-i Buhârî**, Dâr-u İhyai’t-Turasi’l-Arabî, Beyrut, t.y. **II**, s. 282-283.

¹⁴⁰ Ebu’l-Fida İsmail İbn Kesir, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, Çağrı Yayınları, **XII**, s. 6574.

olmuştur. Onların hiçbir şekilde tanınma ve görülmelerini, adlarının gelişigüzel anılmasını istememektedir.

Nitekim İbn Hacer'e göre de Hz. Ömer'in bu talebi, Hz. Peygamber'in eşleri tesettürlü olsalar da şahsiyetlerini belli etmemeleri konusundaki aşırı hassasiyetinden ve onlar için daha sıkı bir örtünme beklentisinden kaynaklanır. Kadınlar için sıkıntı olmaması ve meşakkat oluşturmaması için Allah'tan bu konuda bir izin verilmiş olabilir.

Burada Hz. Ömer'in (ra) diğer ifadeleri de dikkate alınırsa¹⁴¹ Ümmetin Annelerine (ra) karşı aşırı hassasiyeti sebebiyle daha gizleyici hatta hiç görünmedikleri bir örtü beklentisi söz konusudur. Zaten cilbabın içine giyilmesi gereken başörtü, el-ayak-yüz dışında yerlerimizi kapattığımız iç örtünün/kiyafetin daha önce emredilmesi daha muhtemel görünmektedir. Dolayısı ile burada cilbab ayetleri kastedilmiştir diyebiliriz. Çünkü dış örtü sadece mahrem yeri örtmeyi değil tanınmayacak şekilde örtünmeyi de amaçlar.

İbn Kesîr de def-i hacet için gece dışarı çıkan Hz. Sevede ile ilgili olayın hicap emirini bildiren ayetin nüzûlünden sonra gerçekleşmiş olabileceği kanaatini taşımaktadır.¹⁴² Ayetin içeriği ve zamanı bakımından da bu tespit uygun görünmektedir.

Ayette örtünme hususunda özen göstermenin daha hayırlı olduğu vurgulanmakla birlikte evlerinde oturmuş, evlenme isteği kalmamış veya kendileriyle evlenilmeye rağbet gösterilmeyen kadınlara, süs ve cazip yerlerini açmak gibi bir art niyet taşımamak şartıyla dış elbiselerini üzerlerinden çıkarmalarının caiz olduğu belirtilmektedir.¹⁴³ İşte bu dış elbiselerini çıkarma izni, kendilerine meyledilmeyecek

¹⁴¹ Hz. Ömer yukarıda zikrettiğimiz bir rivayette Hz. Peygamberin eşleri için 'sizin için dediğim gibi bir emir olsa da, hiç kimse sizi görmese' demiştir. Nesâî, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, X, s. 392.

Bir rivayette ise Hz. Ömer, def-i hacet için dışarı çıkan annelerimiz hakkında Hz. Peygamber'e "*Ya Rasûlallah, kadınlarını perde arkasına koy (yâni evden çıkmalarını men' et.)*" demiştir. Buhârî, **Tefsîr**, 280; Müslim, **Selam**, 17.

Yine başka bir rivayette de "Ya Rasûlallah, evinize iyi adamlar da, kötü adamlar da geliyor. Müminlerin annelerine emretseniz de örtünseler. Bu daha hayırlı olur." der. Bunun üzerine, "*Bir de onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin...*" âyetinin nazil olduğu geçer.

¹⁴² İbn Kesîr, **Tefsîru'l-Kur'ân'i'l-Azîm**, XII, s. 6575.

¹⁴³ İzzet Derze, **Et-Tefsiru'l-Hadis**, Ekin Yayınları, İstanbul, 1998, VI, 371.

ziynetini göstermek düşüncesi olmayan, kadınlık özelliği kaybolan, yaşlı kadınlara mahsustur.¹⁴⁴

Burada Sevde validemizin de (ra) bu izne dâhil olduğu düşünülebilir. Kendisi yaşlı, ağır hareket eden bir hanımdır. Hatta bir rivayete göre Peygamberimiz (sas) onu yaşlılığı sebebiyle durumunu gözeterek her iki taraf için de kolaylık olarak boşayacağında kendi ifadesiyle Sevde validemiz evliliğe ihtiyaç duymadığını fakat Peygamber'in hanımı olarak haşredilmek istediğini, Peygamberimizin kendisine ayırdığı gününü gönüllü olarak Hz. Âişe validemize verdiğini ve sadece nikâhından çıkarmamasını arzu ettiğini söylemiştir.

Hz. Ömer'in "*Seni tanıdık, bu nasıl örtünme, sen bize karşı örtünmüş olmadın*" sözü de bu ayetin (Nur 60) Hz. Sevde vesilesiyle nazil olduğunu düşündürmektedir. Çünkü Hz. Sevde (ra), kim olduğunu gizlemeyi amaçlayan dış örtüyü örtmüş olmalı ki Hz. Ömer buna rağmen onu uzun boylu, iri olan farklı yapısından dolayı tanımıştır ki "*Seni tanıdık, sen bize karşı örtünmüş olmadın*" demiştir. Hz. Ömer'in (ra) annelerimizi yabancı gözlerden uzak tutma isteği malumdur. Nitekim Hz. Sevde hakkındaki bu rivayette Hz. Ömer, defî hacet için dışarı çıkan annelerimiz hakkında Hz. Peygamber'e (sas) "*Ya Rasûlallah, kadınlarını perde arkasına al (evden çıkmalarını yasakla)*" demiştir.¹⁴⁵

Eğer rivayette bahsedilen iznin bu ayetlerle alakalı olmadığı düşünülürse o halde ilgili vahyin gayri metluv vahiy olma ihtimali de düşünülebilir. Gayri metluv vahiy, Kuran'da bulunmayan vahiydir. Bu vahiy neticesinde Hz. Peygamber zaten örtülü olduğunu belirttiğimiz hanımlarına "*İhtiyaç gidermeniz için size izin verildi*" demiş olabilir. Fakat önceki iki ihtimal zaten uygun ve kuvvetli görünmektedir.

Bu bilgilerin bir tevilini yapacak olursak diyebiliriz ki; Ahzab 53. ayet Hz. Âişe'nin yanlışlıkla eline değmesinden ve Peygamber'in (sas) evine herkesin

¹⁴⁴ İmam Kurtubi de bu kadınları açıklamak için şu bilgileri nakletmiştir: "*yaşlanıp oturmuş kadınlar (el-kavâid) yaşları dolayısıyla herhangi bir iş yapamadığından dolayı yerinde oturup kalan, çocuk doğuramayan, ay halinden kesilmiş, acuze kadınlar kastedilir. Çoğu ilim adamının görüşü budur. Rabîa şöyle demektedir: bu görüldüğü zaman yaşlılığından dolayı kendisinden hoşlanılmayan kadındır.*" İmam Kurtubi, *El-Camiu Li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yayınları, İstanbul, 2001, **XII**, ss. 475-476.

¹⁴⁵ Buhârî, *Tefsîr*, 33; Müslim, *Selam*, 17.

girmesinden rahatsız olması sonucu Hz. Ömer'in (ra) temennisi üzerine ve Hz. Zeyneb'in (ra) düğün günü sonunda olanlar neticesinde yemek akabinde nâzil olmuştur. İlk olarak Hz. Ömer ile Hz. Âişe (ra) arasında geçen olay vuku bulmuş, daha sonra Hz. Zeyneb'in düğünü gerçekleşmiş, bunlardan sonra da Hz. Sevde (ra) ile ilgili hicab rivayeti meydana gelmiştir. Hz. Sevde rivayetinde nazil olan ayetler ise dış örtü ile ilgilidir.

5. Kolu Uzun Olan Hanım / Sadaka Rivayeti

Hz. Âişe'den (ra) nakledildiğine göre; Hz. Peygamber, vefatından sonra kendisine ölümünden sonra ilk kavuşacak eşinin, kolu en uzun olan eşi olacağını söylemiştir. Hz. Peygamber'in (sas) eşleri bu sözü zahirî manada anlayıp kollarını ölçtüklerinde kolu en uzun Hz. Sevde validemiz gelmiştir. Nihayetinde rivayette Hz. Peygamber'in vefatından sonra ilk vefat edenin Hz. Sevde (ra) olduğu anlatılır.¹⁴⁶ Fakat başka bir rivayette ise bu hanımın Zeyneb bint Cahş (ra) olduğu söylenir. Bu konuda rivayet, tarih ve görüş ayrılıkları mevcuttur.

Bu hanımın Sevde validemiz olduğunu söyleyen bir rivayet şudur:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، “ أَنْ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَيْنَا أَسْرَعُ بِكَ لِحُوقًا؟ قَالَ: أَطْوَلُكُنَّ يَدًا، فَأَخَذُوا قَصَبَةً يَدْرَعُونَهَا فَكَانَتْ سَوْدَةَ أَطْوَلَهُنَّ يَدًا، فَعَلِمْنَا بَعْدُ أَنَّهَا كَانَتْ طُولَ يَدَيْهَا الصَّدَقَةَ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لِحُوقًا بِهِ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ ”

*Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah'ın (sas) hanımlarından bazıları ona, “Size hangimiz daha çabuk ulaşacak?” diye sordular. Hz. Peygamber (sas), “Eli en uzun olanınız” diye cevap verdi. Bunun üzerine hanımları, bir kamışla, kollarını ölçmeye başladılar. En uzun kollu olan Sevde idi. Daha sonra anladık ki bu sözden kasıt “cömertlik” idi. O, hepimizden önce Rasûlullah'a kavuştu. O sadaka vermeyi severdi.*¹⁴⁷

Hanımlar burada hadisi gerçek manada anlayıp kollarını ölçmüşlerdir. Hz. Sevde hakkında gelen bilgilerden uzun ve iri yapılı olduğunu düşünecek olursak gerçekten kolunun diğerlerine göre uzun gelmesi ihtimaldir. Maddî anlamda kolu

¹⁴⁶ Buhârî, **Zekât**, 11; Nesâî, **Zekât** 61.

¹⁴⁷ Buhârî, **Zekât**, 11; Nesâî, **Zekât**, 61; Müsned, **XVIII**, ss. 463-464.

uzun olan hanımın daha çok sadaka verdiğini ve Hz. Peygamber'e (sas) daha önce kavuşacağını düşünmüşlerdir. Hâlbuki Hz. Peygamber "uzun elli olmak" ile sadaka verme konusunda cömertliği kastetmiştir. Buna göre Rasûlullah'a ilk kavuşan da cömertlikte eli daha uzun olan Zeyneb'dir. Nitekim Müslim'in rivayetinde şu şekilde geçmektedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى السَّيِّدَانِيُّ، أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَسْرَعُكُمْ لِحَاقًا بِي أَطْوَلُكُمْ يَدًا، قَالَتْ: فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أَيُّهُنَّ أَطْوَلُ يَدًا، قَالَتْ: فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَبُ، لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَصَدَّقُ"

*Bize Ebû Ahmed Mahmud b. Gaylân rivayet etti. (Dedi ki) :-Bize Fadl b. Musa Es-Sinânî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Talha b. Yahya b. Talha, Âişe bint Talha'dan, o da Ümmü'l-Mü'mininin Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Rasûlullah (sas): "Sizin bana en çabuk kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır." buyurdular, Âişe demiş ki: Artık kadınlar hangisinin kolu en uzun olduğunu ölçüyorlardı. Bizim içimizde en uzun kollu olan (en cömert) Zeyneb idi. Çünkü o, eliyle çalışır ve tasadduk ederdi.*¹⁴⁸

Yine bir hadiste de Hz. Zeyneb'in faziletleri, Hz. Âişe'den şöyle anlatılmıştır:

*Bir rivayette Âişe der ki "Din hususunda, Zeyneb'den daha iyi bir kadın görmedim. O, aynı zamanda Allah'tan en çok korkan, en doğru konuşan, akrabaya en çok ilgi gösteren, en çok sadaka veren, fedakârlıkta en çok ameli ile Allah'a çok yakın olan bir kadındı. Ancak biraz sert ve çabuk hiddete kapılan biriydi."*¹⁴⁹

Hâkim en-Neysâbüri'nin *el-Müstedrek* adlı eserinde Hz. Âişe'den naklettiği şu rivayet de konuyu açıklığa kavuşturmaktadır:

"Rasûlullah (sas) hanımlarına, "Eli en uzun olanınız, bana en erken kavuşacak olanınızdır" buyurmuştur. "Rasûlullah'ın (sas) vefatından sonra hangimizin odasında toplansak ellerimizi duvara doğru uzatır ölçerdik. Zeyneb bint Cahş vefat edene kadar bu olay devam etti. Zeyneb en uzunumuz olmadığı gibi kısa bir kadındı. Bundan sonra anladık ki Hz. Peygamber "uzun elli olmak" ile sadaka

¹⁴⁸ Müslim, **Sahabenin Faziletleri**, 101.

¹⁴⁹ İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman er-Rudânî, **Büyük Hadis Külliyyatı**, İz Yayıncılık, V, s. 187.

verme konusunda cömertliği kastetmişti. Zeyneb, eli maharetli bir kadındı. Deri tabaklar, inci deler ve Allah yolunda infak ederdi.”¹⁵⁰

Gerçekte ilk vefat eden (Hz. Ömer’in hilafeti döneminde hicri 20. yılda) Hz. Zeyneb (ra) olmuştur.¹⁵¹ İbn’l-Cevzî bu Sahîhâyn hadisinin metnini tarihi gerçeklere arz etmiş ve bunun râviler tarafından hatalı rivayet edilen bir hadis olduğunu söylemiştir.¹⁵²

İbn Hacer, *Fethu’l-Barî*’de bu rivayetle ilgili İbn Battal, Hafız Ebû Ali es-Sadeî, İbn Reşîd ve Aynî’den bazı görüşleri aktarır:

Buna göre “*Bizim en hızlımız idi*” ifadesi hakkında İbn Battal şöyle demiştir:

“*Bu hadiste, Hz. Zeyneb’ten bahsedilmemesi bir eksiklikler. Çünkü siyer âlimleri Peygamberimiz’den (sas) sonra ilk vefat eden hanımının Zeyneb olduğu görüşünde hem fikirdirler. Doğrusu, ‘Zeyneb bizim en hızlımız idi’ ifadesidir. Yukarıda geçen hadislerde zamirin Sevde’ye ait gibi olması, bu yorumu biraz bulandırmaktadır.*”

Hafız Ebû Ali es-Sadeî ise: “*Bu hadisten ilk anlaşılan Rasûlullah’a (sas) ilk ulaşanın Sevde olduğudur. Bu, ilim ehlinin bilgisi ile bağdaşmamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber’den (sas) sonra ilk vefat eden Zeyneb idi. İmam Malik’in naklettiğine göre Vakîdî de, Âişe bint Talha’dan gelen rivayetin bu görüşü güçlendirdiğini belirtmiştir.*”

İbn Reşîd ve Aynî şöyle der: *Uzun elli olmakla kasdedilen Rasûlullah’a (sas) kavuşturmayı gerektiren bir şeydir (yani sadakadır). Yani bu el uzunluğu/açıklığı sıfatı, ancak sıhhati hâlinde sürekli sadaka veren kimseden hâsıl olacaktır.*¹⁵³

Rasûlullah’ın (sas) hanımlarından ilk vefat eden, Zeyneb bint Cahş olmuştur. Zeyneb gerçekten eli açık ve cömert bir kimsedir. Hanımlar “el/kol uzunluğunu”

¹⁵⁰ Nisaburi, Ebu Abdullah İbnü’l-Beyyi Muhammed Hâkim en-Nisaburi, **el-Müstedrek ale’s-Sahihayn**, Daru’l- Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1411, **IV**, s. 26; El-İsbehanî Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah, **Ma’rifetu’s-Sahâbe**, Thk. Âdil B. Yûsuf El-Azzâzî, Dâru’l-Vatan, Riyad, 1998/1419, **VI**, s.3223.

¹⁵¹ El-İsbehanî **a.g.e.**, **VI**, s. 3223.

¹⁵² Alparslan Kartal; “El-İlelu’l-Mütenahiye Özelinde İbnü’l-Cevzî’nin Bazı Metin Tenkidi Uygulamaları” **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 22:1 (2017), ss. 103-115.

¹⁵³ İbn Hacer, **Fethu’l-Bârî**, **III**, ss. 538-539.

gerçek anlama hamlettikleri için kollarını ölçmüş ve Hz. Sevede'nin (ra) kolu uzun olunca hadiste kastedilenin Hz. Sevede olduğunu zannetmişlerdir. Hâlbuki Rasûlullah'ın muradı azanın uzunluğu değil, sadaka vermektir, cömertlikte elini uzatmaktır. Nasıl ki biz günümüzde “*eli uzundur*” tâbirini, “*hırsızlık eder*” mânâsında; “*eli açıktır*” tabirini “*cömertlik*” manasında; “*eli sıkıdır*” tabirini de “*cimrilik*” manasında kullanırız, aynı şekilde Arap dilinde de bir kimsenin cömertliğini ifade etmek için “*filânın kolu uzundur*” yahut “*eli uzundur*” cimriliğini anlatmak için de “*filânın eli veya kolu kısadır*” denilir.

Sağlığında el işleri yapıp kazandığını Allah yolunda tasadduk ederek Zeyneb bint Cahş (ra) bu husûsta Ezvâc-ı Tâhîrat içerisinde daha çok temayüz etmiş, hepsinden önce de o vefat etmiş, Hz. Peygamber'e (sas) kavuşmuştur. Hüküm lâfzın maksadına bakılarak verildiğinde Zeyneb bint Cahş'tan bahsedildiği anlaşılmış, böylece hadîs-i şerifte peygamberliğin alâmetlerinden açık bir mucize ortaya çıkmıştır.

6. Hz. Sevede'nin Müzdelife'den Erken Ayrılmak için İzin İstemesi

Rasûlullah (sas), tek haccı olan, vedâ haccında ashabına (ra), hac ibadetini uygulamalı olarak öğretmiştir. Onun uygulamaları günümüzde karşılaştığımız sorunlara da çözümler sunmaktadır.

Bunun bir örneği “Müzdelife vakfesinin zamanlaması” meselesidir. Hacda Arafat ve Müzdelife olmak üzere iki yerde vakfe yapılmaktadır. Müzdelife; Arafat ile Minâ arasında ve Arafat'tan sonra hacıların vakfe yapmak için uğradıkları bir yerdir.

Müzdelife vakfesinin haccın menasikinden olduğu konusunda ittifak vardır. Fakat hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Fıkıh âlimlerinin çoğunluğuna göre Müzdelife'de geceleme haccın vaciplerindedir. Bunun terk edilmesi veya vakti dışında yapılması bir küçükbaş hayvanın kurban edilmesini gerektirmektedir. Fakat günümüzde, büyük kalabalıklar sebebiyle vakfe vaktinde yapılamamaktadır. Çeşitli ülkelerden gelip üç milyonu aşan insanların aynı anda hac menasikini yerine getiriyor olması büyük bir izdiham ve meşakkate sebebiyet vermekte ve ibadetin huşu ve neşesini kaçırmaktadır.

Peygamberimiz (sas) dinimizi öğretmede herhangi bir grubu ayırmamış, herkesin durumunu gözeterek meşakkatine ve mazeretine göre çözümler üretmiştir.¹⁵⁴ İnsanların sıkıntı ve meşakatlere maruz kalmalarını önlemeyi arzu etmiştir.

Bu bağlamda; Ümmü Seleme'nin şöyle söylediği rivayet edilmiştir: *(Hac esnasında) Rasûlullah'a (sas) dermansızlığımı söyledim. Allah Rasûlü (sas) "Bir deveye binerek insanların arkasından tavaf et," dedi. Allah Rasûlü (sas) Ka'be'nin yanını başında namaz kılarken ve "ve't-Tûr ve kitâbin mestûr" suresini okurken tavaf yaptım.*¹⁵⁵

Müzdelife vakfesinde de izdihama veya kalabalığa ayak uyduramayanların yaşayacağı meşakkati önlemek üzere uygulamada bulunmuştur. Sünnette bu uygulamaya misal rivayetler vardır.

Buhârî, Hac-doksan dokuzuncu babında; *"Zayıf Kimselerin Müzdelife'ye Erken Gönderilmesi, Müzdelife'de Durup Dua Etmeleri ve Ay Batınca Mina'ya Erken Gönderilmeleri"* bab başlığını kullanmış ve aşağıdaki rivayetlere yer vermiştir:

*"Rasûlullah, âilesinin zayıf fertlerini (kalabalıktan önce Mina'ya) sabahın karanlığında önden gönderir ve kendilerine güneş doğmadan şeytanı taşlamamalarını emrederdi."*¹⁵⁶

İbn Abbas *"Ben de Hz. Peygamber'in (sas) Müzdelife gecesi önden gönderdiği ailesinden zayıf kimselerden biriyim."*¹⁵⁷ demiştir. Ümmü Habîbe'den rivayet edildiğine göre ise; *"Hz. Peygamber, kendisini Müzdelife'den Minâ'ya geceleyin yollamıştır."*¹⁵⁸

¹⁵⁴ Ali Arslan; "Rasûlullah'ın Hac İbadetini Eğitim Açısından Değerlendirmesi" **Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, II, Sayı 1, 2015, s.78.

¹⁵⁵ Buhârî, **Tefsir**, 52. (Et-Tûr Süresi).

¹⁵⁶ Buhârî, **Hac**, 99; Müslim, **Hac**, 300, 301, 302; Ebû Dâvud, **Menâsik**, 66; Tirmizî, **Hac**, 58; İbn Mâce, **Menâsik**, 62.

¹⁵⁷ Buhârî, **Hac**, 99; Müslim, **Hac**, 300, 301, 302; Ebû Dâvud, **Menâsik**, 66; Tirmizî, **Hac**, 58; İbn Mâce, **Menâsik**, 62.

¹⁵⁸ Müslim, **Hac**, 298; Nesâî, **Hac**, 208; Dârimî, **Menâsik**, 53.

Bütün bu rivayetlerde, Hz. Peygamber'in (sas), zayıf fertleri imsaktan sonra vakfe yapmadan geceleyin Minâ'ya gönderdiği anlaşılmaktadır. Bu sırada İbn Abbas'ın 12 yaşlarında olduğu tahmin edilmektedir.

Hz. Sevde de Rasûlullah'ın (sas) izin verdiği, kolaylık sunduğu kişilerdendir. Rivayetlere göre Hz. Sevde iri yapılı, kilolu, ağır hareket eden bir hanımdır. Bunun için Rasûlullah, Hz. Sevde'ye (ra) veda haccında kalabalık arasında yürürken sıkıntı çektiğinden kalabalık artmadan ve yolda izdiham olmadan Müzdelife'den ayrılıp Mina'ya erken gitmesine izin vermiş, Hz. Sevde şeytan taşlama görevini diğer insanlardan önce yaptı.

Peygamberimizin (sas) Müzdelife vakfesi konusunda kalabalık sebebiyle yaşlı, hasta, yavaş vb. kimselerin önden gitmesi için ruhsat vermesi bizim bugünkü izdiham sorunumuza da çözüm sunmaktadır. Bugünkü kalabalık bu ruhsatı herkes için geçerli kılmaktadır. Bundan dolayı hac organizasyonu yapan bazı ülkeler, izdiham sebebiyle yaşanabilecek ölümlerin önüne geçebilmek için Müzdelife vakfesini gece yarısından, hatta hemen yatsı namazından sonra yaptırmaktadırlar.

Günümüzde Müzdelife vakfesinin geniş vakitte yapılması, yani akşam namazının vakti ile güneşin doğuşu arasındaki vakit içerisinde yapılması hacıların hac ibadetini güven içerisinde yapmaları açısından bir zarûret arz etmektedir. Bu uygulama Hz. Peygamber'in (sas) sünnetine de muhalefet teşkil etmeyip aksine mutabakat arz eder. İzdihamın, Müzdelife vakfesini vakti dışında yapmaya veya tümünden terk etmeye mazeret teşkil edip etmeyeceği tartışılmıştır. Mezheplerin hâkim görüşüne göre izdiham, Müzdelife vakfesinin terk edilmesi veya vaktinin dışında yapılması için bir özürdür.¹⁵⁹

İmam Nevevî Minhac'da "*Gecenin yarısından sonra kadın, zayıf ve güçsüz olanları Mina'ya nakletmek sünnettir. Geride kalanlar ise, alaca karanlıkta sabah namazlarını kılincaya kadar beklerler.*" demiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Ali Kumaş, "Hacda Karşılaşılan Bir Problem: Müzdelife Vakfesinin Zamanlaması / A Problem Encountered In The Hajj: The Timing Of Muzdalifah Waiting" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal Of International Social Research**; Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42; Şubat 2016 February 2016, ss.1888-1889.

¹⁶⁰ Nevevî **Minhac**, VI, ss. 184-185.

Hiz. Sevide'nin (ra) Müzdelife'de izin alması ile ilgili rivayetler aşağıdaki gibidir:

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: “ نَزَلْنَا الْمُرْدَلِفَةَ، فَاسْتَأْذَنْتِ النَّبِيَّ ﷺ سَوْدَةَ أَنْ تَدْفَعَ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، وَكَانَتْ امْرَأَةً بَطِينَةً فَأَذِنَ لَهَا فَدَفَعَتْ قَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ، وَأَقَمْنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا نَحْنُ، ثُمَّ دَفَعْنَا بِدَفْعِهِ فَلَأَنَّ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ “

Âişe şöyle demiştir: (Veda Hacı'nda) biz Müzdelife'ye indik. Sevide bint Zem'a, insanların izdihamından evvel kendisinin (Minâ'ya) gönderilmesi hususunda Peygamber'den (sas) izin istedi. Sevide iri yapılı, yavaş hareketli bir kadındı. Bunun üzerine Peygamber ona izin verdi. Sevide halkın izdihamından evvel Minâ'ya gitti. Biz de sabaha kadar (Peygamber'in (sas) yanında) kaldık. Sonra Peygamber'in (sas) hareket etmesiyle biz de hareket ettik. Bana (o gün) sevinilecek şeylerin en sevgilisi Sevide'nin Rasûlullah'tan (sas) izin istediği gibi izin istemiş olmam olurdu.¹⁶¹

Müslim'in rivayetinde müradif ifadeler yanında farklı olarak ravilerden Kasım'ın “sebita (النَّبِيَّةُ)” kelimesini segîle (التَّقِيْلَةُ) ifadesiyle “ağır” anlamında açıkladığı görülür. İfade şu şekildedir; يَقُولُ الْقَاسِمُ: وَالنَّبِيَّةُ: التَّقِيْلَةُ: Kasım der ki “Sebita: segîle”dir.¹⁶²

Dârimî de rivayetinde benzer Kasım'ın bu açıklamasına yer verir: قَالَ الْقَاسِمُ: قَالَ الْقَاسِمُ: التَّقِيْلَةُ: النَّبِيَّةُ: El-Kasım demiştir ki, O (yani Hiz. Sevide) “sebte” bir hanım idi. El-Kasım sözüne şöyle devam etmiştir: “Sebte”, “ağır, kilolu” demektir.¹⁶³

Müslim diğer bir rivayetinde ise ziyade olarak sonunda şu cümle geçer; وَكَانَتْ عَائِشَةُ لَا تُفِيضُ إِلَّا مَعَ الْإِمَامِ: *Âişe ancak imamla birlikte (Mina'ya) dönerdi.*¹⁶⁴

Yine başka bir rivayetinde Müslim ve bir rivayetinde de Nesâî ve Ahmed b. Hanbel,¹⁶⁵ Hiz. Âişe'nin neden Hiz. Sevide gibi erken gitmek istediğini açıklamaktadır. Bu rivayetinde Müslim Hiz. Sevide hakkında sahabenin sorusunu yanıtlamaktadır:

¹⁶¹ Buhârî **Hac** 99; Müslim, **Hac**, 293, 294; Nesâî, **Hac**, 209, 214; İbn Mâce, **Menâsik**, 62. Dârimî, **Menâsik**, 53; Müsned, **VIII**, ss. 562, 563, 564.

¹⁶² Müslim **Hac** 293.

¹⁶³ Darimî **Hac Menasiki** 53.

¹⁶⁴ Müslim **Hac** 294.

وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنْتُهُ سَوْدَةُ، فَأَصَلِّي الصُّبْحَ بِمَنَى، فَأَرْمِي الْجَمْرَةَ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسُ، فَقِيلَ لِعَائِشَةَ: فَكَانَتْ سَوْدَةُ اسْتَأْذَنْتُهُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، إِنَّهَا كَانَتْ امْرَأَةً ثَقِيلَةً ثَبِيَّةً، فَاسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَذِنَ لَهَا“

Âişe şöyle demiş “Sevde’nin istediği gibi ben de Rasûlullah’tan izin isteyerek sabah namazını Mina’da kılmış olmamı, sonra halk gelmeden taşları atmamı dilerdim.” Âişe’ye “Sevde Rasûlullah’tan izin istedi miydi?” diye sordular. Âişe “Evet, çünkü Sevde ağır, şişman bir kadındı. Bu sebeple Rasûlullah’tan izin istedi. O da kendisine izin verdi.” dedi.¹⁶⁶

Nesâî ise Hz. Sevde hakkında; فَصَلَّتِ الْفَجْرَ بِمَنَى، وَرَمَتْ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسُ “sabah namazını Mina’da kıldı ve insanlar Mina’ya gelmeden önce cemreleri taşıdı”¹⁶⁷ bilgisini verir.

Ahmed b. Hanbel¹⁶⁸ ve Nesâî’nin diğer rivayetinde Âişe demiştir ki: إِنَّمَا أَذِنَ Rasûlullah, Sevde’nin Müzdelife’den “şafaktan önce dönmesine” izin verdi.¹⁶⁹ Burada diğer rivayetlerden farklı olarak “şafaktan önce” bilgisi geçmektedir.

Müsned’de bir rivayette buradaki tüm rivayetlerden farklı olarak; “Abdurrahman b. Kasım der ki: Babam kasım vakfeden önce (Mina’ya doğru yola çıkmak için) Müzdelife’den ayrılmayı hoş karşılamazdı” anlamında كَانَ الْقَاسِمُ يَكْرَهُ أَنْ يُفِيضَ قَبْلَ أَنْ يَوْفَ”¹⁷⁰ ifadeleri vardır.

7. Nisa 128. Ayet Sebeb-i Nüzulü: Hz. Sevde’nin Gününü Hz. Âişe’ye Vermesi

Hadis-i şerifte nafaka ve geceyi beraber geçirmek gibi mevzularda hanımları arasında adaletli olmayanın, kıyamet gününde yarısının yere doğru eğilmiş/yamuk ve sarkmış olduğu halde haşredileceği haber verilmektedir.¹⁷¹ Birden fazla kadınla evli

¹⁶⁵ Müsned VIII, s. 563, 564.

¹⁶⁶ Müslim Hac 295.

¹⁶⁷ Nesâî, Menasik 214.

¹⁶⁸ Müsned, VIII, s. 562.

¹⁶⁹ Nesâî, Menasik, 209.

¹⁷⁰ Müsned, VIII, s. 562, 563.

¹⁷¹ Ebu Davud Nikâh 38; İbn Mâce Nikâh 47; Tirmizî, Nikâh 42; Nesâî, İşratü’n-Nisa 2; Dârimî, Nikâh 24.

olanın gecelerini, hanımları arasında adaletle taksim etmesi gerekir. Fakat sevgi ve cinsi münâsebette adaleti sağlamak açısından (imkânı olmadığından) bu noktada mükellef değildir.

Rasûlullah gecelerini hanımları arasında paylaştırarak adaleti sağlamış ve “*Ey Allah’ım, benim elimden gelen taksimim budur. Senin gücün yetip de benim gücümün yetmediği hususlarda beni hesaba çekme*” diye dua etmiştir.¹⁷² Rasûlullah “*senin gücünün yetip de benim gücümün yetmediği*” sözüyle, insanın duygu ve düşünceleri irade dışında geliştiği için kalple ilgili olan durumu, sevgiyi kastetmiştir.

Hanımları (ra), Hz. Peygamber’e (sas) yakın olup onun hizmet ve sohbetinde bulunmak ondan istifade etmek, hukuk ve ihtiyaçlarını karşılamak ve vahyin gelmesi esnasında onun yanında hazır bulunabilmek arzusundan geceyi onun yanında geçirmek için rağbet göstermişlerdir.

Hanımları arasında gecelerini adaletli bir şekilde paylaşırma endişesi ise Rasûlullah’ın risâlet görevinin yükünü ağırlaştırır. Oysa vahiy almak ve onu tebliğ etmek gibi mesuliyetli bir görev onun bu gibi düşünce ve endişeden tamamen salim olmasını gerektirir. Bu sebeple olsa gerek Cenabı Hak Rasûlullah’ın (sas) gecelerini paylaşırma görevini “*Onlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alırsın, (geçici olarak) ayrıldıklarından (tekrar birleşmeyi) arzu ettiğine (dönmekte) senin üzerine bir günah yoktur*”¹⁷³ ayeti ile kaldırmıştır. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem ona ait özel bir durum olarak kadınları arasında eşit davranmakla mükellef değildir. En fazla dört eşe sahip olabilen Ümmet-i Muhammed ise bu eşit taksimden sorumludur.

Kendisinden bu farziyetin kalkmasıyla birlikte Rasûlullah Efendimiz (sas) günah endişesinden kurtulup vicdanen rahatlamasına rağmen yine de bu konuda eşitliği sağlamış, kendi fazileti ve ailelerine karşı beslediği sevgi, saygı sebebiyle izinleri olmadan bu sırayı bozmamıştır.

¹⁷² Ebu Davud **Nikâh** 38 Tirmizî, **Nikâh** 42; Nesâî, **Nikâh** 2; İbn-İ Mâce, **Nikâh** 47; Darimî, **Nikâh** 25.

¹⁷³ Ahzâb 33/51.

Nitekim bir rivayette Hz. Âişe: “Onlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini de yanında barındırırın” âyeti kerimesi indikten sonra Rasûlullah birimizin nöbet günü gelirse, ondan izin isterdi” demiştir.¹⁷⁴

Bir rivayette de Hz. Âişe Rasûlullah’ın son günlerini yaşadığı, ölüm hastalığında bile hanımlarını yanına çağırıp onlara hitaben “artık geceleri sırayla odaları dolaşmadığını ve eğer izin verirlerse bundan sonra Âişe’nin yanında kalacağını” söyleyerek bu konuda onlardan izin istemiştir.¹⁷⁵

“Ey Peygamber! Eşlerine söyle eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız gelin size mut’a (boşanma bedeli) vereyim ve sizi güzellikle salayım”¹⁷⁶âyet’i kerimesinin inzalinden sonra hanımları Hz. Peygamberi dünyaya tercih etmekle birlikte taksim haklarından vazgeçmişlerdir. Onların bu seçimine mükâfat; Allah Teâlâ da şu âyet’i kerimeyi inzal buyurdu “Artık sana evlenmek, eşlerini başka eşlerle değiştirmek helal değildir.”¹⁷⁷

Peygamberimizin hanımları bu tercihleriyle tüm Mü’minlere örnek olmuşlardır. Yüce Allah onların sıradan kadınlar olmadıklarını ayetle¹⁷⁸ ifade ederek, saygın konularını vurgulamıştır.

Ahzab 28 ve 29. ayetlerde Rasûlullah’ın hanımlarına, onunla birlikte kalmak veya nafaka alarak ayrılmak teklif edilmiş, onlar ise Rasûlullah’ı ve ahreti tercih etmişlerdir. Bu kez aynı tercih hakkı Rasûlullah’a (sas) verilmiş, o da hanımlarından ayrılmamış, bir daha da evlenmemiştir.¹⁷⁹ Bu ayetler, hanımlarının (ra) Hz. Peygamber’e kıskançlık, dünyalık beklentisi vs. sebebiyle sıkıntı çıkarmalarını ve onu bunlarla meşgul etmelerini engeller niteliktedir.

Mealini verdiğimiz Ahzab 51. ayette “Ey nebi! Sana verilen bu haklar, (eşlerinin) kalplerinin rahatı için en uygun yoldur. Çünkü onlar, bu durumda yaptıklarını Allah’ın emir ve ruhsatıyla yaptığını bilirler. Bu yüzden yaptıklarına razı olurlar, gönül hoşluğu ile kabul ederler. Allah Teâlâ kalplerin gizlediklerini en iyi

¹⁷⁴ Buhârî, **Tefsir** 7; Müslim, **Talak** 23.

¹⁷⁵ Müsned, **XII**, s. 579.

¹⁷⁶ Ahzâb, 33/28.

¹⁷⁷ Ahzâb, 33/52.

¹⁷⁸ Ahzab, 33/32.

¹⁷⁹ Nesâî, **Nikâh** 2; Aişe’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Allah Rasûlullah’a sağlığında dilediği kadar kadınla evlenmeyi helâl kılmıştır (Tirmizî, **Kur’an Tefsiri**: 34).

bilen, emirlerine muhalefet ederek isyan edenleri de cezalandırmakta acele etmeyendir.”buyrulmaktadır.¹⁸⁰ Hem de böylece Hz. Peygamber’in (sas) kendilerinin geçinme durumlarıyla uğraşmak zorunda olmadığını bilecekler, Hz. Peygamber risalet görevinin üzerine bir de ailevî sorunlarla uğraşmayacaktır.

İbn Kesir, şu hadîsin de günleri taksim vâcib olmadığını gösterdiğini söylemiştir:¹⁸¹

Hz. Âişe demiştir ki: *Rasûlullah (sav), zevcelerinin birinin gününde diğerinin yanında kalmak isterse, “Onlardan kimi dilersen geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin”âyetinin nüzulünden sonra da izin isterdi. Bana bir gün “Ne dersin, bana izin verir misin?” dedi. Ben de “Eğer benim elimde olsa idi seni kimseye bırakmazdım” dedim.*¹⁸²

Bir kadının kendi nöbetini kocasının rızası olmak kaydıyla kumalarına bağışlaması caizdir. Bu konuda kumaların izni gerekmeyip nöbet kendisine bağışlanmış olan kadının da red hakkı yoktur.

Şu hadisi şerif Hz. Safiye’nin bir gününü Hz. Âişe’ye vermesiyle buna delalet etmektedir: *“Rasûlullah, birgün Safiyye bnt Huyeyy’e hiddetlenmişti. Bunun üzerine Safiyye “Ya Âişe (bu) günüm sana olmak üzere sen Rasûlullah’ı benden razı etmeye çalışır mısın?” dedi. Âişe de “Evet” dedi. Sonra safran bitkisi ile boyanmış olan örtüsünü alıp (boyanın güzel) kokusunun yayılması için üzerine su serpti, sonra (bunu giyerek) Rasûlullah’ın yanına oturdu. Peygamber de “Ya Âişe, benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir” buyurdu. Bunun üzerine Âişe; “Bu, Allah’ın fazlıdır, dilediğine verir” dedi ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) durumu ona anlattı. Efendimiz de Safiyye’den razı oldu.*¹⁸³

Yine Âişe’den (ra) başka bir rivayette de bir adamın karısını boşayıp başka bir kadınla evlenmek istediği, bunun üzerine kadının kendisine gün ayırmadan nikâh altında durmaya kocasını râzı ettiği geçmektedir.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Muhammed Ali Sabuni, **a.g.e.**, s. 273.

¹⁸¹Ebu’l-Fida İsmail İbn Kesir, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990, **XII**, s. 6567.

¹⁸² Buhârî, Ebu Davud **Nikâh** 38.

¹⁸³ İbn Mâce, **Nikâh**, 48.

¹⁸⁴ Buhârî, **Tefsir**, (Nisa Suresi) 100; **Sulh** 4; İbn Mâce, **Nikâh** 48.

Hz. Âişe'nin (ra) yaptığı açıklamalara bakıldığında, anlaşma isteyen taraf yaşlılığını problem olarak görüp kocasının kendisini boşamasından endişelenen kadındır. Kadın, bir takım haklarından vazgeçerek nikâhın devamını ister, böylece çiftler aralarındaki sorunu çözerek, evliliklerini devam ettirmiş olurlar.¹⁸⁵

Bu rivayetler ile benzeri olan Hz. Sevede rivayetinin Nisa Sûresi 128'inci âyetin *(Bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya (kendisinden) yüz çevirmesinden endişe ederse, o takdirde anlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Hem sulh (anlaşmak) daha hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa yatkındır. Ama iyilik eder ve (geçimsizlikten) sakınırsanız, artık şüphesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.)*¹⁸⁶ sebep-i nüzulü olduğu rivayetlerde geçmektedir.

Âişe (ra) bu âyetin tefsiri hakkında şöyle demiştir: *Bu, şu kadındır: Bir erkeğin yanında bulunur, erkek onunla konuşmayı, beraber olmayı fazla arzulamaz, hattâ bu kadını boşamayı ve başka bir kadınla evlenmeyi ister. Kadın (razı etmek için) kocasına: "Sen beni nikâhında tut, beni boşama, sonra benden başkasıyla evlen. Sen bana vereceğin nafakadan ve benim için yapacağın taksimden muafsin, ben sana helâl ettim!"* der. *İşte Yüce Allah'ın şu "Sulh ile aralarını düzeltmekte ikisine de günâh yoktur. Sulh daha hayırlıdır" kavli bunun içindir.*¹⁸⁷

Elmalılı Hamdi Yazır'ın bu konuda tefsirinde şu ifadeleri geçmektedir *"Rasûlullah ile güzeller güzeli Âişe arasındaki sevgi bağını fark eden Sevede Validemiz ise Peygamberimizle aralarında hiçbir problem olmamasına karşılık yine de Efendimizin kendisini boşamasından endişe duyar. Zira yaşı iyice ilerlemiş ve yaşlılık sebebiyle de ağır hareket etmeye başlamıştır. Bu dünyadan göç ederken Mü'minlerin Annesi olarak vefat etmek ister ve derhal Peygamberimize giderek: 'Yâ Rasûlallah bana ayırdığın gün Âişe'ye aittir. O gün de onun yanında kalabilirsin. Beni nikâhında tut. Vallahi, benim evlenmeye aşırı bir isteğim yoktur. Ancak ben, Allah'ın beni kıyamet gününde senin zevcin olarak diriltmesini istiyorum.'* diyerek

¹⁸⁵ Serpil Başar; **a.g.t.**, s. 43.

¹⁸⁶ Nisâ 4/128.

¹⁸⁷ Buhârî, **Nikâh** 97.

Mü'minlerin annesine yakışacak olgunlukta bir teklifte bulunur. İşte bu olgun davranışın üzerine Nisâ Sûresi 128. ayet nazil olmuştur."¹⁸⁸

Konu hakkında Hz. Sevde ile ilgili rivayetler ise şunlardır:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: " يَا ابْنَ أَخْتِي، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُفْضِلُ بَعْضَنَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْقَسَمِ مِنْ مَكْتَبِهِ عِنْدَنَا، وَكَانَ قَلَّ يَوْمٌ إِلَّا وَهُوَ يَطُوفُ عَلَيْنَا جَمِيعًا، فَيَدْنُو مِنْ كُلِّ امْرَأَةٍ مِنْ غَيْرِ مَسِيْسٍ حَتَّى يَدْلُعَ إِلَى الَّتِي هُوَ يَوْمُهَا فَيَبِيتُ عِنْدَهَا، وَلَقَدْ قَالَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ حِينَ أَسَنَّتْ وَفَرَّقَتْ أَنْ يُفَارِقَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَوْمِي لِعَائِشَةَ، فَقِيلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا، قَالَتْ: نَقُولُ فِي ذَلِكَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى، وَفِي أَنْبَاهِهَا أَرَاهُ، قَالَ: ف وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا "

Âişe şöyle dedi; "Ey kızkardeşimin oğlu, Rasûlullah (sas) bizim yanımızda kalacağı zaman (gecelelerini bize) taksim etme hususunda hiçbirimizi diğerinden üstün tutmazdı. Hemen hemen hergün hepimizi toptan dolaşır ve cinsel birlikteliği olmaksızın (hanımlarından) her kadına da (ayrı ayrı) yaklaşırdı. (Bu hal) ta nöbet günü kendisinin olan kadına varıncaya kadar (böylece devam ederdi.) Artık onun yanında gecelerdi. Sevde bint Zem'â yaşlanıp da Rasûlullah'ın (sas) kendisini boşayacağından endişelendiği zaman (Rasûlullah'a hitaben) "Ey Allanın Rasûlü, (nöbet) günüm Âişe'nin olsun" dedi. Rasûlullah (sas) da onun bu teklifini kabul etti (Hz. Âişe sözlerine devam ederek) "Biz, Aziz ve celil olan Allah'ın (şu ayeti Hz. Sevde'nin yaptığı) ve buna benzeyen işler hakkında indirdiğini söyledik" dedi.

(Bu hadisi Urve'den nakleden Hişam) dedi ki: "Öyle zannediyorum ki: (ravi Urve, Hz. Âişe'den bu mevzuda şu âyetin nazil olduğunu) rivayet etti; "Ve eğer bir kadın, kocasının huysuzluğundan, çekinirse..."¹⁸⁹

Aşağıdaki rivayette söz konusu ayet ve Hz. Sevde'nin talebi nakledilir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " خَشِيَتْ سَوْدَةُ أَنْ يُطَلَّقَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَتْ: لَا تُطَلِّقْنِي وَأَمْسِكْنِي وَاجْعَلْ يَوْمِي لِعَائِشَةَ، فَفَعَلَ فَنَزَلَتْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ "، فَمَا اصْطَلَحَا عَلَيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ جَائِزٌ كَأَنَّهُ مِنْ قَوْلِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ

¹⁸⁸ Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, sdl. İsmail Karaçam – Emin Işık – Nusrettin Bolelli – Abdullah Yüce – Mahmut Özakkaş, Azim Dağıtım, İstanbul, **III**, ss. 97-98.

¹⁸⁹ Ebu Davud, **Nikâh** 39; Müsned, **XII**, ss.580, 581.

İbn Abbâs şöyle demiştir: Sevde, Peygamber'in (sas) kendisini boşamasından korkup "Beni boşama, nikâhın altında tut benim günümü de Âişe'ye tahsis et" dedi. Rasûlullah (sas) da bunu yaptı. Bunun üzerine "Eğer bir kadın, kocasının kötü muamelesinden veya kendisini terketmesinden korkarsa, iki taraf aralarında anlaşarak sorunlarını çözebilirler. Zira karşılıklı anlaşma, en iyi yoldur ve bencilik insan ruhunda her zaman mevcuttur. Fakat iyilik yapar, yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulursanız biliniz ki, Allah tüm yapmakta olduklarınızdan haberi olmandır." ayeti nazil oldu. Her hangi bir konuda karı koca anlaşılırsa bu caizdir. Bu son cümle İbn Abbâs'ın sözü olabilir.¹⁹⁰

Rasûlullah'ın bir sefere gitmek istediğinde eşleri arasında kur'a çekip onu yanında götürdüğü ve her birine gününü ayırdığı ve Hz. Sevde'nin gününü Âişe'ye Rasûlullah'ın rızasını aramak için verdiği de rivayetlerde nakledilmektedir:

حَدَّثَنَا جَبَّانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ عُرْوَةَ، عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيُّهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، وَكَانَ يَفْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ تَتَّبَعِي بِذَلِكَ رِضًا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ"

Âişe şöyle demiştir: Rasûlullah bir sefere gitmek istediğinde hanımları arasında kur'a çekerdi. Hanımlarından hangisinin payı çıkarsa Rasûlullah'ın beraberinde o kadın yola çıkardı. Yine Rasûlullah, hanımlarından her bir kadının gününü ve gecesini ayırırdı. Yalnız Sevde bint Zem'a kendi gününü ve gecesini, bununla Rasûlullah'ın rızasını aramak için, Peygamber'in (sas) zevcesi Âişe'ye hibe etmişti.¹⁹¹

Kendisine Rasûlullah ile olan gününü hediye eden Hz. Sevde'ye karşı Âişe'nin his ve düşünceleri de rivayetlerde yerini bulmuştur:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ عَائِشَةَ، قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ امْرَأَةً أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَكُونَ فِي مَسَاحِهَا مِنْ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ مِنْ امْرَأَةٍ فِيهَا حِدَّةٌ، قَالَتْ: " فَلَمَّا كَبُرَتْ جَعَلْتُ يَوْمَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِعَائِشَةَ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ جَعَلْتُ يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمِينَ، يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ، " حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِذِيُّ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ

¹⁹⁰ Tirmizî, **Kuran Tefsiri**, 5.

¹⁹¹ Buhârî **Hibe** 13; (Buhârî **Hibe** 13; Buhârî **Şehadet** 30; Ebu Davud, **Nikâh** 39; Müsned, **XII**, s. 581).

غامِر، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُجَاهِدٌ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ كُلُّهُمُ، عَنْ هِشَامٍ، بِهِدَا
الْإِسْنَادِ: أَنَّ سَوْدَةَ لَمَّا كَبُرَتْ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ، وَزَادَ فِي حَدِيثِ شَرِيكٍ، قَالَتْ: وَكَانَتْ أَوَّلَ امْرَأَةٍ تَزَوَّجَهَا بَعْدِي

Âişe'den şöyle rivayet edilmiştir: Ben Sevde bint Zema'dan daha fazla onun yerinde olmak istediğim güçlü ve dayanıklı bir kadın görmedim. Yaşlanınca Rasûlullah'tan (sas) nöbet gününü Âişe'ye verdi. "Yâ Rasûlâllah! Senden olan günümü Âişe'ye verdim" dedi. Bundan sonra Rasûlullah Âişe'ye, biri kendinin biri de Sevde'nin günü olmak üzere iki gün ayırıyordu.

Rivayetlere göre Rasûlullah vefat ettiğinde dokuz zevcesi vardı. Hz. Sevde gününü Âişe'ye verdiği için sekiz tanesine gece ayırırdı:

أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ
عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ تِسْعُ نِسْوَةٍ يُصِيبُهُنَّ، إِلَّا سَوْدَةَ، فَالَّتِي وَهَبْتُ يَوْمَهَا
وَأَلَيْتَهَا لِعَائِشَةَ"

İbn Abbas şöyle demiştir: Rasûlullah (sas) vefat ettiğinde dokuz zevcesi vardı, sekiz tanesine gece ayırırdı. Sevde ise ihtiyar olduğu için kendi isteğiyle hakkını Âişe'ye vermişti.¹⁹²

Rivayetlerden de görüldüğü üzere, Hz. Sevde (ra) hayatının ilerleyen dönemlerinde Hz. Peygamber'in (sas) rızasını ve kendi durumunu gözeterek Ümmetin Annesi olarak kalmak üzere kendi yanında geceleme sırasını Hz. Âişe'ye (ra) bırakmıştır. Bunun üzerine Nisâ Sûresinin 128. âyeti nâzil olmuştur. Hz. Sevde'nin bu davranışı buna benzer durumlar için de delil olmuştur.

8. Hediyelerin Âişe'nin Gününde Verilmesi

Rasûlullah'a (sas) hediye vermek isteyen ashab, onun Âişe'ye (ra) muhabbetini bildikleri için hediyeyi onun gününde vermeye itina göstermiştir. Yanlarında geceleme, evlerinin ihtiyacına bakmak vb. hususlarda Rasûlullah eşitliğe riâyet etmiş; fakat Hz. Âişe'ye karşı daha fazla muhabbeti olmuştur.

Hz. Peygamber'in (sas) hanımları arasında zaman zaman anlaşamamaya bağlı gruplaşmalar olmuştur. Hediyelerin Âişe (ra) gününde verilmeye özen

¹⁹² Nesâî, **Nikâh** 1.

gösterilmesinden Âişe'nin grubundan olmayan kadınlar rahatsız olmuşlardır. Hz. Sevede'nin adı da bu rivayette Hz. Âişe, Hafsa, Safiye ile aynı grupta zikredilir. Bu sebeple ilgili rivayet kısaca konumuz olmuştur.

Hz. Sevede'nin adı geçen ilgili rivayetler aşağıdaki gibidir:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، “ أَنَّ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ حَزْبَيْنِ، فَحَزْبٌ فِيهِ: عَائِشَةُ، وَخَفْصَةُ، وَصَفِيَّةُ، وَسَوْدَةُ، وَالْحَزْبُ الْأَخْرُ: أُمُّ سَلَمَةَ، وَسَائِرُ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ قَدْ عَلِمُوا حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَائِشَةَ، فَإِذَا كَانَتْ عِنْدَ أَحَدِهِمْ هَدِيَّةً يُرِيدُ أَنْ يُهْدِيَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخْرَهَا حَتَّى إِذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ، بَعَثَ صَاحِبَ الْهَدِيَّةِ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ، فَكَلَّمَ حَزْبٌ أُمَّ سَلَمَةَ، فَقُلْنَ لَهَا: كَلِّمِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُكَلِّمُ النَّاسَ، فَيَقُولُ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَدِيَّةً فَلْيُهْدِهِ إِلَيْهِ حَيْثُ كَانَ مِنْ بُيُوتِ نِسَائِهِ، فَكَلَّمَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ بِمَا قُلْنَ، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا، فَقَالَتْ: مَا قَالَ لِي شَيْئًا؟ فَقُلْنَ لَهَا: فَكَلِّمِيهِ، قَالَتْ: فَكَلَّمْتُهُ حَسِينَ دَارِ إِلَيْهَا أَيْضًا، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا، فَقَالَتْ: مَا قَالَ لِي شَيْئًا؟ فَقُلْنَ لَهَا: كَلِّمِيهِ حَتَّى يُكَلِّمَكَ، فَدَارَ إِلَيْهَا فَكَلَّمَتْهُ، فَقَالَ لَهَا: لَا تُؤَذِّبِي فِي عَائِشَةَ، فَإِنَّ الْوَحْيَ لَمْ يَأْتِيَنِي وَأَنَا فِي ثَوْبِ امْرَأَةٍ إِلَّا عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَقَالَتْ: أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ، مِنْ أَذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ ثُمَّ إِنَّهُمْ دَعَوْنَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَقُولُ: إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، فَكَلَّمَتْهُ، فَقَالَ: يَا بَنِيَّةُ، أَلَا تُحِبِّينَ مَا أُحِبُّ، قَالَتْ: بَلَى فَرَجَعْتُ إِلَيْهِمْ فَأَخْبَرْتُهُنَّ، فَقُلْنَ: ارْجِعِي إِلَيْهِ، فَأَبَتْ أَنْ تَرْجِعَ، فَأَرْسَلْنَ رَيْثَبَ بْنَ جَحْشٍ، فَأَتَتْهُ فَأَعْلَظَتْ، وَقَالَتْ: إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ ابْنِ أَبِي فُحَافَةَ، فَرَفَعَتْ صَوْتَهَا حَتَّى تَنَاطَلَتْ عَائِشَةَ وَهِيَ قَاعِدَةٌ، فَسَبَّهَا حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَنْظُرُ إِلَى عَائِشَةَ، هَلْ تَكَلَّمُ؟ قَالَ: فَتَكَلَّمَتْ عَائِشَةُ تَرُدُّ عَلَى رَيْثَبَ حَتَّى أَسْكَنَتْهَا، قَالَتْ: فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ، وَقَالَ: إِنَّهَا بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ. “ قَالَ الْبُخَارِيُّ: الْكَلَامُ الْأَخِيرُ قِصَّةُ فَاطِمَةَ، يُذَكِّرُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَقَالَ أَبُو مَرْوَانَ: عَنْ هِشَامِ، عَنْ عُرْوَةَ، كَانَ النَّاسُ يَتَحَرَّوْنَ بِهَذَا يَوْمَ عَائِشَةَ. وَعَنْ هِشَامِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ، وَرَجُلٍ مِنَ الْمَوَالِي، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامِ، قَالَتْ عَائِشَةُ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَأْذَنْتُ فَاطِمَةَ “

Âişe şöyle demiştir: Rasûlullah'ın (sas)kadınları iki fırkaya ayrılmışlardı. Bir fırkada Âişe, Hafsa, Safiyye, Sevede vardı. Diğer grupta ise Ümmü Seleme ile Rasûlullah'ın öteki kadınları bulunuyordu. Müslümanlar, Rasûlullah'ın Âişe'ye sevgisini pekiyi bildiklerinden, bunlardan birisinin yanında Rasûlullah'a vermek istediği bir hediyesi bulunursa, o hediyesini Rasûlullah'ın, Âişe'nin evinde bulunduğu zamana kadar geri bırakır da, hediye sahibi bu hediyesini Rasûlullah, Âişe'nin evinde iken gönderirdi. Bu sebepten Ümmü Seleme grubu dedikoduya başladı da, bunlar Ümmü Seleme'ye: “Sen Rasûlullah'a, insanlarla konuşup onlara: 'Her kim Rasûlullah'a bir hediye vermek isterse, o kimse Rasûlullah kadınlarından

hangisinin evinde bulunursa bulunsun, hediyesini versin!’ demesini söyle” demişlerdi.

Ümmü Seleme kadınların kendisine söyledikleri bu sözü Rasûlullah’a söyledi. Fakat Rasûlullah ona hiçbir cevap vermedi. Ümmü Seleme grubundaki kadınlar, Ümmü Seleme’den vaziyeti sorduklarında, o da: “Rasûlullah bana bir şey söylemedi” diye cevap verdi. Onlar da ona: “Rasûlullah’a, dediğimizi bir daha söyle” dediler. O da Rasûlullah’ın nöbeti ona dolaşıp geldiğinde, yukarıda geçtiği gibi mes’eleyi Rasûlullah’a arzetti. Fakat Rasûlullah bu sefer de ona bir şey söylemedi. Ümmü Seleme grubundaki kadınlar vaziyeti Ümmü Seleme’den sorduklarında o da: “Rasûlullah bana bir şey söylemedi” dedi. Onlar da Ümmü Seleme’ye: “Artık Rasûlullah sana bir cevap verinceye kadar bu dileğimizi Rasûlullah’a söyle” dediler. Hakikaten Ümmü Seleme de Rasûlullah’a kendi nöbetinde dönüp geldiğinde söyledi. Bu defa Rasûlullah, Ümmü Seleme’ye: “Sakın Âişe hakkında söylenip de bana ezâ verme, bana hiçbir kadının örtüsü altında bulunduğum sırada vahiy gelmez de yalnız Âişe’nin evinde (onun nöbetinde) iken vahiy gelir” buyurdu. Âişe dedi ki: Ümmü Seleme “Yâ Rasûlallah, ben de sana ezâ vermekten Allah’a tevbe ediyorum” dedi. Sonra Ümmü Seleme grubundaki kadınlar Rasûlullah’ın kızı Fâtıma’ya müracaat ettiler ve onu Rasûlullah’a gönderdiler de: “Yâ Rasûlullah! Kadınların Ebû Bekr’in kızı hakkında Allah’tan senin için adalet istiyorlar” demesini rica ettiler.

Fâtıma da Rasûlullah’a bunları söyledi. Rasûlullah: “Ey kızcağızım! Benim her sevdiğimi sen sevmeyiz misin?” buyurdu. Fâtıma da: Evet severim, dedi. (Müslim’in rivayetinde: “Öyle ise sen de Âişe’yi sev” buyurdu, ziyadesi vardır.)

Fâtıma kadınlara döndü ve onlara olup biteni haber verdi. Kadınlar Rasûlullah’a tekrar müracaat etmesini Fâtıma’dan istediler. Fakat Fâtıma tekrar dönmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme grubu Zeyneb bint Cahş’ı gönderdiler. Zeyneb, Rasûlullah’a geldi ve sertlikle söze başlayıp: “Yâ Rasûlallah! Hanımların İbn Ebî Kuhâfe’nin kızı hakkında Allah’tan senin için adalet istiyorlar” dedi. Ve sesini yükselterek, o sırada oturmakta olan Âişe’ye saldırya kadar ileri gitti de ona sövdü. Nihayet Rasûlullah, karşılık verecek mi diye Âişe’ye bakmağa başladı. Râvî Urve dedi ki: Bu sırada Âişe söze başladı ve Zeyneb’e sözlerini geriye çevirdi

ve neticede' onu susturdu. Âişe dedi ki: Bunun üzerine Peygamber Âişe'ye baktı da: "Muhakkak ki o, Ebû Bekr'in kızıdır" buyurdu.

Buhârî şöyle dedi: Fâtıma'nın kıssası olan son kelâm Hişâm ibn Urve'den; o da bir adamdan; o da Zührî'den; 'o da Muhammed ibn Abdirrahmân'dan senediyle olmak üzere zikrolunuyor. Ebû Mervân, Hişâr'n'dan; o da Urve'den "İnsanlar hediyelerini Âişe'nin gününde vermeye gayret ediyorlardı" diye söyledi.

Ve yine Hişâm ibn Urve, hem Kureyş'ten bir adamdan, hem de kölelerden bir adamdan; o da Zührî'den; o da Muhammed ibn Abdirrahmân b. l-Hâris ibn Hişâm'dan senediyle: "Âişe: Ben Peygamber'in (sas) yanında idim; Fâtıma izin istedi, dedi."¹⁹³

9. Tahrim Ayeti Sebeb-i Nüzulü: Bal Şerbeti

Hz. Peygamber (sas) Tahrim Suresi ayetlerinin nüzulüne sebep olan bal şerbetini bir rivayete göre Hafsa bint Ömer'in (ra) içmiş, bir rivayete göre ise Zeyneb bint Cahş'ın (ra) odasında içmiştir. Hz. Âişe (ra) bunun üzerine kıskançlığa kapılıp bir plan yapıp Peygamber'in bazı hanımlarını da bu plana dâhil etmiştir. Hz. Sevede (ra) bu hanımlar arasındadır. Söz konusu olayı ayrıntılarıyla rivayette görelim:

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ الْحُلُوءَ وَيُحِبُّ الْعَسَلَ، وَكَانَ إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ أَجَارَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَذُو مِنْهُنَّ، فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ، فَاحْتَبَسَ عِنْدَهَا أَكْثَرَ مِمَّا كَانَ يَحْتَبِسُ، فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ؟، فَقَالَ لِي: أَهَدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عُكَّةَ عَسَلٍ، فَسَقَتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهُ شَرْبَةً، فَقُلْتُ: أَمَا وَاللَّهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِسُودَةَ، قُلْتُ: إِذَا دَخَلَ عَلَيْكَ فَإِنَّهُ سَيَذُو مِنْكَ، فَقُولِي لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَلْتُ مَغَافِيرَ؟، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَا، فَقُولِي لَهُ: مَا هَذِهِ الرَّيْحُ؟، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ أَنْ يُوجَدَ مِنْهُ الرَّيْحُ، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ، فَقُولِي لَهُ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، وَسَأَقُولُ ذَلِكَ، وَقُولِيهِ أَنْتِ يَا صَفِيَّةُ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى سُودَةَ، قُلْتُ: تَقُولُ سُودَةُ: وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَقَدْ كِدْتُ أَنْ أَبَادِرَهُ بِالَّذِي قُلْتُ لِي وَإِنَّهُ لَعَلَى الْبَابِ فَرَقًا مِنْكَ، فَلَمَّا دَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَلْتُ مَغَافِيرَ؟، قَالَ: لَا: قُلْتُ: فَمَا هَذِهِ الرَّيْحُ؟، قَالَ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ، قُلْتُ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيَّ، قُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَدَخَلَ عَلَى صَفِيَّةَ، فَقَالَتْ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ، قَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَسْفِيكَ مِنْهُ؟، قَالَ: لَا حَاجَةَ لِي بِهِ، قَالَتْ: تَقُولُ سُودَةُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، لَقَدْ حَرَمْنَا، قَالَتْ: قُلْتُ لَهَا: اسْكُتِي"

¹⁹³ Peygamber'in Aişe hakkındaki "muhakkak o Ebû Bekr'in kızıdır" sözü Hz. Âişe için övgüdür. Âişe babası gibi şerefli, zeki, ince görüşlü, dürüst bir kişidir demektir. Buhârî, **Hibe**, 6.

Âişe şöyle demiştir: *Rasûlullah tatlıyı sever ve balı da severdi. Ve kendisi ikinci namazını kıldırıldığı zaman kadınlarından birinin yanına geçer ve onlardan birine yaklaşırdı. Bir defasında Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girmişti. Onun yanında her zaman kalmakta olduğu süreden daha fazla kaldı. Ben bu fazla kalmanın sebebini sordum. Sorduğum kimse bana "Hafsa'nın ailesinden bir kadın, ona küçük bir tulum bal hediye etmiş, Hafsa da o baldan Rasûlullah'a bal şerbeti içirmiş, dedi. Ben de kendi kendime: Vallahi biz bunun için muhakkak bir hîle yaparız, dedim. Ve akabinde bunu Sevde bint Zem'a'ya zikrettim ve ona şöyle talîmât verdim: Biraz sonra Rasûlullah senin yanına girip de sana yaklaştığında, ona hitaben "Yâ Rasûlallah! Meğâfir mi yedin?" dersin. O da sana: "Hayır!" diyecektir. Bunun üzerine sen de ona: "Ya Sen'den bana gelen bu koku nedir?" diye sorarsın. - Rasûlullah'a kendisinden çirkin koku hissedilmesi, kendisine şiddetli ve ağır gelirdi.- O da sana: "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti!" diyecektir. Sen de ona: "Öyle ise o balın arısı onu urfut ağacından toplamıştır!" dersin. Bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Ve Ey Safiyye! Sen de böyle söyle! dedim. (Âişe bu talîmâtın uygulama suretini şöyle anlattı:) Râsûlullah, Sevde'nin yanına girince, bunu söylersin dedim: Sevde dedi ki: "Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayıp ancak kendisi bulunan Allah'a yemin ederim ki, Râsûlullah kapının önünde dururken, muhakkak senden korktuğumdan dolayı, senin bana söyle dediğin sözü çabucak söyleyecektim. Nihayet Râsûlullah bana yaklaşıncaya: Yâ Rasûlallah! Sen meğâfir zamkı mı yedin? dedim. Râsûlullah: "Hayır!" dedi. Ben: Sendeki bu koku nedir? dedim. Râsûlullah: "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti" buyurdu. Ben: O balın arısı urfut ağacından toplamıştır! dedim. (Âişe dedi ki:) Râsûlullah, benim yanıma girdiğinde, ben de kendisine bunun gibi söyledim. Safiyye'nin yanına girdiğinde de, Safiyye de ona böyle söyledi. Sonra Rasûlulâh, Hafsa'nın yanına girince, o da kendisine: "Yâ Rasûlallah! Sana bal şerbetinden içireyim mi?" dedi. Râsûlullah: "Hayır, benim için ona hiçbir ihtiyâç yoktur" buyurdu. Âişe dedi ki: Sevde bana: "Subhânallâhi, muhakkak biz, Rasûlullah'a bal şerbetini haram ettik!" diyordu. Âişe dedi ki: Ben de ona: Sus! dedim. (Hafsa hakkındaki hîle ve tedbîrimizin duyulmasını istemedim)¹⁹⁴*

¹⁹⁴ Buhârî **Hiyel** 11; Buhârî, **Talâk**, 8; Müslim **Talak** 21; Müsned, **XVIII**, s. 488.

Helva kelimesi tatlı anlamına gelmektedir. Bundan tüm tatlılar kastedilir. Nevevî'ye göre de burada bu kelimeyle kastedilen tatlıların tümüdür.¹⁹⁵

Meğâfir: muğfûrun cem'idir. Muğfûr, urfut denilen geniş yapraklı ve dikenli bir nebâttan çıkan fena kokulu yapışkan ve tatlı bir maddedir, meyvesi pamuk gibi beyaz ve çirkin kokuludur. Bal arısı da ondan toplar.¹⁹⁶

Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber (sas), Hz. Hafsa'nın değil Hz. Zeyneb bint Cahş'ın yanına gitmiş, Hz. Safiye yerine de Hz. Hafsa ile anlaşmıştır:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تُخْبِرُ: "أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمُكُّثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، فَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا، فَتَوَاصَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَيُّنَّا مَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَلْتَقُلْ: إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرٍ، فَدَخَلَ عَلَيَّ إِحْدَاهُنَّ، فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، وَلَنْ أَعُودَ لَهُ، فَزَرَلْتُ: فَمَا لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَعِيقَ الْإِلْفِ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ، لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَإِذْ أُسِرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى بَعْضِ أَرْوَاجِهِ حَدِيثًا، لِقَوْلِهِ ﷺ: بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا،" حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجِبُّ الْخُلُوءَ وَالْعَسَلَ، فَذَكَرَ بَعْضُ هَذَا الْخَبَرِ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ أَنْ تُوجَدَ مِنْهُ الرِّيحُ، وَفِي الْحَدِيثِ، قَالَتْ سَوْدَةُ: بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا سَقَنْتَنِي حَفْصَةُ، فَقُلْتُ: جَرَسَتْ نَحْلَهُ الْعُرْفُطُ، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: الْمَغَافِيرُ مُقْلَةٌ وَهِيَ صَمْعَةٌ، وَجَرَسَتْ رَعَتْ، وَالْعُرْفُطُ نَبْتٌ مِنْ نَبْتِ النَّحْلِ

Ubeyd b. Umeyr dedi ki: Ben Peygamber'in (sas) hanımı Âişe 'yı şöyle derken işittim: Peygamber (sas), (bazan hanımı) Zeyneb bint Cahş'ın yanında kalır, orada bal (şerbeti) içerdi. Ben, Hz. Peygamber (hanımlarından) hangisinin yanına gelirse o Peygamberce "Senin ağzında meğâfir kokusu buluyorum" desin diye Hafsa ile anlaştım. (Gerçekten de Hz. Peygamber) hanımlarından birinin yanına girmiş o da Peygamber'e (sas) bu sözü söylemiş, (Hz. Peygamber de): "Hayır! Ben Zeyneb bint Cahş'ın yanında bal (şerbeti) içtim ve bir daha bunu asla içmeyeceğim" dedi. Bunun üzerine, "(Ey Peygamber!) Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?" (âyet-i kerimesi); Hz. Âişe ve Hafsa'ya (ra) hitaben "Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz..." âyetine kadar (indi). "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti" âyet-i kerimesi de "Hayır, bal şerbeti içtim" sözü için indi. Hz. Âişe'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (sas) helvayı ve balı severdi

¹⁹⁵ Nevevî, *Minhac*, VII, s. 39.

¹⁹⁶ Nevevî, *Minhac* VII, s. 37.

(Ravi Hişâm burada) şu (bir önceki) hadisin bir kısmını rivayet etti. (Bu rivayetinde bir önceki hadisin metninden fazla olarak şu cümle de yer almaktadır): “Rasûlullah (sas) üzerinde (çirkin) koku bulunmasını sevmezdi.” (Urve'nin rivayet ettiği bu hadiste (ayrıca şu cümleler de bulunmaktadır:) Hz. Sevde : “Hayır, sen megâfir yemişsin” dedi. (Hz. Peygamber de): “Hayır! Ben bal (şerbeti) içtim. (Onu da) bana Hafsa içirdi” cevabını verdi. (Hz. Âişe rivayetine devamla) dedi ki: (Ben de Hz. Peygamber'e (sas): Herhalde senin yediğin bu balın) arısı Urfut (denilen bitkiden) yemiş (de senin ağzın ondan böyle kokuyor)” dedim.

Ebû Dâvûd dedi ki: Megâfir, (Amman taraflarında çokça biten bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu) bir zamktır. “Cereset” (kelimesi) yedi anlamına gelir. “el-Urfut” kelimesi de hurmagillerden bir ağaçtır.¹⁹⁷

Hz. Peygamber'in (sas) bal şerbetini hangi hanımının yanındayken içtiği konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Yukarıdaki rivayetlerin dışında Ümmü Seleme ve Sevde bnt Zem'a'nın da isimleri geçmektedir.¹⁹⁸ Hz. Âişe'nin beyânına göre Peygamber'in zevceleri iki grup olup birinde Âişe, Sevde, Hafsa ve Safiyye (ra); ikincide Zeyneb, Ümmü Seleme ve diğerleri (ra) bulunmaktadır. Bu sebepten ulemâdan, bâzıları Peygamber'in Hz. Zeyneb'in yanında fazlaca kaldığını tercih etmiştir.

Rivayetlerde Rasûlullah'ın “Hayır! Meğâfir yemedim; lâkin bal şerbeti içmiştim. Artık yemin ettim; bir daha bunu yapmayacağım; sen bunu kimseye söyleme!”¹⁹⁹ dediği nakledilir. Peygamber Efendimiz bu suretle zevcelerini razı etmek istemiştir. Bunun üzerine: “Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kaldığı bir şeyi niçin kendine haram ediyorsun?” âyet-i kerîmesinin nazil olduğu söylenmektedir.

Bu âyetin Mâriye-i Kıbtıyye hakkında indirildiği de düşünülmektedir. Rivayete göre Hz. Hafsa bnt Ömer babasını ziyarete gittiği gün Hz. Peygamber (sas) onun evinde bulunduğu bir sırada Mâriye gelmiş, onunla orada kalmıştır. Bu hadise

¹⁹⁷ Ebu Davud **Eşribe** 11.

¹⁹⁸ İbn Hacer'in naklettiğine göre Abd b. Humeyd'in Tefsiri'nde Hz. Peygamberin Hz. Sevde'nin yanında kaldığı zikredilmiş “Sevde'nin akrabası vardı. Ona yemen'den bal hediye etmişlerdi.” denilmiştir. Abd b. Humeyd'in günümüze ulaşmayan bu Tefsirinden İbn Hacer, el-İsabe'sinde iktibaslarda bulunmuştur.

¹⁹⁹ Buhârî **Tefsir** 288.

Hiz. ÂiŖe'nin gününde meydana geldi. Hiz. Hafsa dönünce Mâriye'yi evinde grmŖ, evin kapısında bekleyip onun çıkmasını beklemiŖtir. Kıskanlığa dŖen Hafsa, Mâriye evden çıkınca evine girmiŖ ve: *“Yanında olan kiŖiyi gördüm. Beni hor gördüğün için böyle yapıyorsun”* demiŖtir. Bunun zerine Hiz. Peygamber: *“Sana bir sır vereceğim. EĞer bu sırrı kimseye söylemezsen, Mâriye bana haram olsun”* demiŖtir. Hiz. Hafsa, bu sırrı kimseye söylememeye söz vermesine rağmen, bunu Hiz. ÂiŖe'ye sylemiŖtir.²⁰⁰ Hiz. Peygamber de hanımlarından bir ay ayrı kalmak istemiŖtir.

Yahut Hiz. Peygamber (sas), kendisinden nafaka beklentileri olması sebebiyle hanımlarından bir ay uzak durmuŖtur. Hiz. Peygamber, böyle davranmakla hanımlarının dŖnmelerini, yaptığı davranıŖların yanlış olduğunun farkına varmalarını sağlamak için onlara zaman vermeyi amalamıŖtır. Böylece Rasûlullah'ın hanımlarından bir ay müddetle ayrı kalmak için yemin ettiği ve yirmi dokuz gün bu Ŗekilde kaldıktan sonra da Tahrim Suresinin *“Ey Peygamber! EŖlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helal kıldığı Ŗeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok baĖıŖlayandır, çok merhamet edendir”*²⁰¹ âyetinin nâzil olduğu nakledilir.²⁰²

Hiz. Peygamber'in (sas), ister bal Ŗerbeti, ister hanımları olsun âyette iŖaret edilen Ŗeyi kendisine haram kılması, helal olan bir Ŗeyi haram kılmak anlamında değildir. Çünkü helali haram kılmak, tevhid inancına aykırıdır. Hiz. Peygamber iŖaret edilen Ŗeyi haram kılmamıŖ, ailesi içinde huzursuzluğa neden olan Ŗeyi bir daha yapmamaya karar vermiŖtir. Bu, insanın helal olan bir yemeği kendisine dokunduğu için yememesine benzer.²⁰³

Tahrim Suresi'nin ilgili ayeti hakkında Ŗârih Hattâbî de *“Âlimlerin oğu Rasûlullah'ın cariyesi Mâriye el-Kibtıyye'yi kendisine haram kılması üzerine indiğini söylediler”* demiŖtir. Sahih olan kavle göre âyet bu hadîste zikredilen bal meselesi hakkında nazil olmuŖtur. Ayette bahsedilen haram kılma, ihtilafly olmakla

²⁰⁰Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 459.

²⁰¹Tahrim, 66/1.

²⁰²Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 459.

²⁰³İhsan Arslanekeev “Kur'an'da EleŖtiri Kültürü: Peygamber rneği” *Akademi Dergisi* Yıl: 15, 48 Yaz / 2011, s. 102.

birlikte büyük ihtimal Mâriye hakkında değil, bal şerbeti meselesi hususundadır. Ayetin birkaç hâdise üzerine indiği de ihtimaldir.

10. Bir Namahremi Gören Hz. Peygamber'in Kendi Hanımına Yönelmesi

Hiz. Peygamber yabancı bir kadın görmüş de hanımı Sevde'nin ya da Zeyneb'in yanına gitmiştir. Ardından da odadan çıkınca ashabının yanına gelip "Hangi adam, hoşuna giden bir kadın görürse, hanımının yanına gitsin. Çünkü (ondaki hoşlandığı şeyin) benzeri onda da vardır!" buyurmuştur. Rivayetlerden biri şudur:

أَخْبَرَنَا قَبِيصَةُ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَلَامٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ امْرَأَةً فَأَعْجَبَتْهُ، فَأَتَى سَوْدَةَ وَهِيَ تَصْنَعُ طَبِيبًا، وَعِنْدَهَا نِسَاءٌ، فَأَخْلَيْتُهُ، فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ قَالَ: "أَيُّمَا رَجُلٍ رَأَى امْرَأَةً تُعْجِبُهُ، فَلْيَقُمْ إِلَى أَهْلِهَا، فَإِنَّ مَعَهَا مِثْلَ الَّذِي مَعَهَا"

Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: *Rasûlullah bir kadın görmüş de hoşuna gitmiş. Bunun üzerine, yemek yapmakta olan ve yanında bazı kadınlar bulunan Hz. Sevde'nin yanına gelmiş. Kadınlar da (Hz. Peygamber'i Hz. Sevde ile) yalnız bırakmışlar, O da (nefsinin) ihtiyacını gidermiş, şöyle demiştir: "Hangi adam, hoşuna giden bir kadın görürse, hanımının yanına gitsin! Çünkü ondaki hoşlandığı şeyin benzeri hanımında vardır!"*²⁰⁴

Bu rivayette Hz. Sevde'nin adı geçerken bazı hadislerde ise Hz. Peygamber'in (sas) Hz. Zeyneb bnt Cahş'ın yanına geldiği geçmektedir:

حدثنا عمرو بن علي، حدثنا عبدُ الأَعْلَى، حدثنا هشامُ بنُ أبي عبدِ الله، عن أبي الزُّبَيْرِ، عن جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى امْرَأَةً، فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ، وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيئَةً لَهَا، فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: "إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبَلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُنْذِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، فَإِذَا أَبْصَرَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ"، حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، حدثنا حَرْبُ بْنُ أَبِي الْعَالِيَةِ، حدثنا أَبُو الزُّبَيْرِ، عن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى امْرَأَةً، فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيئَةً، وَلَمْ يَذْكُرْ: تُنْذِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ

Câbir'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah bir kadın görmüş. Müteakiben zevcesi Zeyneb'e gelmiş. Zeyneb kendine ait bir deri işliyordu(tabaklıyordu). Rasûlullah ihtiyacını karşıladıktan sonra ashabının yanına çıkarak: "Şüphesiz ki

²⁰⁴ Darimî, **Nikâh**, 31.

*kadın şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider (aldatıcıdır). Biriniz bir kadın gördü mü (hoşuna gider de gönlüne girerse) hemen ailesine, kendi karısına gelsin. Çünkü bu onun nefsinde olan şeyi (şehvet ve arzuyu) giderir.” buyurdu.*²⁰⁵

Bir rivayette Hz. Peygamber’in ihtiyacını gidermek için Hz. Sevde’nin yanına, bir rivayette ise Hz. Zeyneb’in yanına geldiği ifade edilmektedir. Bu durumda aynı hâdisenin ayrı ayrı zamanlarda iki defa tekerrür ettiği düşünülebilir.

Ulemânın beyanına göre kadının şeytan suretinde olmasından maksat, kadının ilgi çeken bir cazibeye sahip olmasıdır. Şeytan da bunu bilerek insana harama bakmak için vesvese verir. Yani şeytan namahremi vesvese, günah unsuru olarak kullanır.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz de “*Kadın avrettir (süslenerek sokağa) çıktığı zaman şeytan onu (erkeklerin nazarında) câzib ve süslü hâle getirir.*” demiştir.²⁰⁶

Rasûlullah Efendimizin (sas) bir kadın gördüğünde hanımına gelmesi ve cinsî münasebette bulunması ahabına örneklik içindir. Bu sebeple bir kadın görerek şehveti harekete geçen kimsenin oradan uzaklaşıp karısına gelip nefsinin arzusunu helal yollarla gidermesi müstehabdır. Namahrem bir kadın görerek ondan hoşlananlar böyle davranmalıdır.

11. Peygamber’in Ardından Emrine İtaat: Hac Hadisi

Ebu Hüreyre bildiriyor: Rasûlullah veda haccında hanımlarına “*Bu haccınızdan sonra yeriniz artık hasırlarınızdır (evlerinizdir)*” buyurdu. Ancak Rasûlullah’ın vefatından sonra Zeyneb bint Cahş ile Sevde bint Zem’a dışındaki diğer tüm hanımları yine hacca giderlerdi. Zeyneb ile Sevde ise: “*Hz. Peygamber’in (sas) bu konuda bize söylediğini işittikten sonra vallahi hiçbir binek bizi alıp hacca götüremez.*” derlerdi.

İshak b. Süleyman ise bunu: “*Rasûlullah’ın ‘Bu haccınızdan sonra yeriniz artık hasırlarınızdır’ buyurduğunu işittikten sonra vallahi hiçbir binek bizi alıp hacca götürmez.*” lafzıyla rivayet etmiştir. Yezid ise “*Rasûlullah’ın bu konuda*

²⁰⁵ Müslim **Nikâh** 9,10; Ebu Davud **Nikâh** 43; Tirmizî **Rada** 9.

²⁰⁶ Tirmizî, **Radâ** 18.

söylediğini işittikten sonra vallahi hiçbir binek bizi alıp hacca götüremez” lafzıyla rivayet etmiştir.²⁰⁷

Bu rivayetin metni aşağıdaki gibidir:

حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ ، وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذُنْبٍ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي ذُنْبٍ ، عَنْ صَالِحٍ ، مَوْلَى النَّوَّامَةِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِنِسَائِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ : هَذِهِ ، ثُمَّ ظُهُورَ الْحُصْرِ ، قَالَ : فَكُنَّ كُلُّهُنَّ يَحْجُنَّ إِلَّا زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ ، وَسَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ ، وَكَانَتَا تَقُولَانِ : وَاللَّهِ لَا نُحْرِكُنَا دَابَّةً بَعْدَ أَنْ سَمِعْنَا ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، فِي حَدِيثِهِ : قَالَتَا : وَاللَّهِ لَا نُحْرِكُنَا دَابَّةً بَعْدَ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : هَذِهِ ، ثُمَّ ظُهُورَ الْحُصْرِ . وَقَالَ يَزِيدُ : بَعْدَ إِذْ سَمِعْنَا ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

Hız. Sevde, Efendimizin dâr-ı bekâya irtihallerinden sonra bir daha Hac ve Umreye gidememe sebebini soranlara “Artık Allah’ın emrettiği gibi evimde oturacağım” diye cevap vermiştir. Bu şekildeki davranışıyla Allah Teâlâ’nın “Ey Peygamber hanımları! Evlerinizde oturun. Evvelki Cahiliye devri kadınlarının açılması gibi açılıp saçılmayın”²⁰⁸ emrini hatırlatmıştır.

²⁰⁷ Müsned, VIII, s.89.

²⁰⁸ Ahzab 33/33.

B. SEVDE BİNT ZEM'A'NIN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER

Bu bölümde Hz. Sevde'nin rivayet ettiği hadislerle yer verilecektir. Ancak aynı konuda Sevde'nin rivayeti olduğu gibi, konuyla ilgili onun hakkında nakledilen rivayetlere de yer verilmiştir.

Hz. Sevde'nin rivayet ettiği hadislerin konu ve kaynak dağılımı şöyledir:

Tablo A-2. Hz. Sevde'nin rivayet ettiği 9 hadisin kaynaklara göre dağılımı.

Kaynak Konu	Buhârî	Ebû Dâvûd	Nesâî	Dârimî	Müsned
Gayri Meşru Çocuk					XII, ss. 674-678. (1 tane)
Deri tabaklama	Eymân (1 tane)		Fer ve Atîre (1 tane)		I, s. 619-629. (3 tane)
Başkası yerine hac Süheyl b. Amr				Menâsik (1 tane)	VIII, s. 99. (1 tane)
		Cihâd'da (1 tane)			

Hz. Sevde Kütüb-i Tis'a'da bulunan 9 hadis rivayet etmiştir. Bunların tabloda verdiğimiz üzere kaynaklara göre dağılımına baktığımız zaman *Müsned*'de daha fazla oranda olduğu görülmektedir.

1. Gayri Meşru Çocuğun Aidiyeti

Cahiliyet devrinde Araplar cariyelerine vergi koyarlar, cariyeler de bu vergileri ödemek için yolsuzluk yapıp zina ederler veya sahipleri de onlarla birlikte olurdu. Cârîye çocuk doğurursa sahibi veya zina ettiği adam “çocuk bendendir” diye iddia edebilirdi. Şayet cârîyenin sahibi çocuğu iddia veya redd etmeden ölür de sahibinin vereseşi iddia ederse çocuğun nesebi cârîyenin sahibine ilhak olunur; fakat miras (taksim edildiyse) alamaz.²⁰⁹

Ezvâc-ı tâhirâtın Hz. Sevde'nin (ra) babası Zem'a'nın da bu neviden, cinsî münasebette bulunduğu bir cariyesi vardır. Bu cârîye gebe kalınca çocuğun Sa'd b. Ebî Vakkas'ın kardeşi Utbe'den kaldığı zannedilir. Utbe bir zaman sonra kâfir olarak

²⁰⁹ Aynî, a.g.e., XIII, s. 93-94.

ölmüş; vefatından önce kardeşi Sa'd'a çocuğunu alması için vasiyette bulunmuştur. Sa'd ibn Ebî Vakkas, vasiyeti yerine getirmek için çocuğu almak istediğinde iki taraf arasında tartışma başlamıştır. Bunun üzerine taraflar Rasûlullah'ın (sas) huzuruna muhakemeye giderler. Peygamberimiz iki tarafı da dinlemiş ve “Çocuk döşeğindir; zina edene mahrumiyet düşer” buyurmuştur. Rasûl-i Ekrem Cahiliye âdetlerini yıkmak maksadı ile çocuğu annesinin efendisine nisbet edip zina eden kimseyi çocuğa sahip olmaktan mahrum etmiştir. Bununla birlikte Rasûlullah, çocuğun sîmâsında, Utbe ibn Ebî Vakkas'a bir benzerlik gördüğünden, zevcesi Sevde bint Zem'a'ya (ra), Abdurrahman adlı bu çocuğun yanında örtünmesini emretmiştir. Hz. Sevde de hiçbir zaman onun yanında açık bulunmamıştır.

Bu konuda hem Hz. Sevde'den hem de Hz. Sevde hakkında diğer sahabilerden konu ile ilgili rivayetler vardır. Hz. Sevde'nin rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا سُودُ بْنُ غَامِرٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى لَالِ الرَّبِيِّ، قَالَ: إِنَّ بِنْتَ زَمْعَةَ، قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: إِنَّ أَبِي زَمْعَةَ مَاتَ، وَتَرَكَ أُمَّ وَوَلَدَ لَهُ، وَإِنَّا كُنَّا نَطْنُهَا بِرَجُلٍ، وَإِنَّهَا وُلِدَتْ، فَخَرَجَ وَوَلَدُهَا يُشْبِهُ الرَّجُلَ الَّذِي طَنَّنَاهَا بِهِ، قَالَ: فَقَالَ ﷺ لَهَا: “أَمَا أَنْتِ فَاحْتَجِي مِنْهُ، فَلَيْسَ بِأَخِيكَ، وَلَهُ الْمِيرَاثُ

“

Sevde dedi ki: Rasûlullah'a geldim, dedim ki babam Zem'a öldü. Çocuğunu annesine bıraktı. Biz onun bir adamdan olduğunu zannediyoruz. O doğdu. Çocuğu zannettiğimiz adama benzer çıktı. Rasulullah dedi ki: “Sen ondan sakın(örtün), senin kardeşin değil ve ona miras düşer.”²¹⁰

Sevde'nin bu rivayetine benzer İbnü'z-Zübeyr'den bir hadis vardır:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ الرَّبِيِّ، أَنَّ زَمْعَةَ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةً، فَكَانَ يَطْوُهَا، وَكَانُوا يَبْهَمُونَهَا، فَوُلِدَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِسُودَةَ: “أَمَا الْمِيرَاثُ فَلَهُ، وَأَمَا أَنْتِ، فَاحْتَجِي مِنْهُ يَا سُودَةَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكَ بِأَخٍ

İbn'z-Zübeyr bildiriyor: Zem'a'nın kendisiyle ilişkiye girdiği bir cariyesi vardı. Fakat cariyenin başka kişilerle de ilişkiye girdiği yönünde ithamlar vardı. Bu cariye (bir erkek çocuğu) doğurunca Hz. Peygamber (sas) eşi Sevde'ye “çocuk

²¹⁰ Müsned, XII, s. 678.

*babasına mirasçı olur. Ey Sevde sen de ona karşı örtün, zira kardeşin değildir.” buyurdu.*²¹¹

“Çocuk yatak sahibinindir” hadîsi Hz. Peygamber’den (sas) yirmiden fazla sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi benzerdir, hüküm itibarı ile aynıdır. Yalnız bâzılarında “zânîye de taş vardır” cümlesi zikredilmemiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: “إِنَّ عَثْبَةَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنْ يَفِيضَ إِلَيْهِ ابْنٌ وَوَلِيدَةَ رَمَعَةَ، قَالَ عَثْبَةُ: إِنَّهُ ابْنِي، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْفَتْحِ أَخَذَ سَعْدُ ابْنٌ وَوَلِيدَةَ رَمَعَةَ، فَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقْبَلَ مَعَهُ بَعْبِدِ بْنِ رَمَعَةَ، فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا ابْنُ أَخِي، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ، فَقَالَ عَبْدُ بْنُ رَمَعَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا أَخِي ابْنٌ وَوَلِيدَةَ رَمَعَةَ وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ، فَتَطَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى ابْنِ وَوَلِيدَةَ رَمَعَةَ، فَإِذَا هُوَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ رَمَعَةَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اِخْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةَ بِنْتُ رَمَعَةَ مِمَّا رَأَى مِنْ شَبْهِهِ بِعَثْبَةَ، وَكَانَتْ سَوْدَةُ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ “

*Âişe şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkas'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlu Abdurrahman'ı kendisine almasını vasiyet etmiş ve Utbe: O çocuk benim oğlumdur, demiş. Rasûlullah fetih zamanı Mekke'ye gelince Sa'd, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu aldı ve onu Rasûlullah'a getirdi. Beraberinde (Sevde'nin erkek kardeşi) Abd ibn Zem'a'yı da getirdi. Sa'd “Yâ Rasûlallah! Bu kardeşim Utbe'nin oğludur. O bana bu çocuğun kendi oğlu olduğuna ahid vermiştir” dedi. Bunun üzerine Abd ibn Zem'a da “Yâ Rasûlallah! Bu çocuk benim kardeşimdir. (Babam) Zem'a'nın cariyesinin oğludur. Onun döşeği üzerinde kendi cariyesinden doğmuştur” dedi. Rasûlullah, Zem'a'nın cariyesinin oğluna baktı. Gördü ki o çocuk, Utbe'ye insanların en çok benzeyenidir. Akabinde Rasûlullah, o çocuk kendi babasının döşeği üzerinde doğduğu için “Ey Abdu'bne Zem'a! Bu (Abdurrahman) senin (kardeşin)dir” buyurdu. Sonra Rasûlullah, nesebi da'vâ konusu olan bu çocuğun yüzünün Utbe'ye benzediğini gördüğünden “Ey Sevde bint Zem'a! Sen (bundan sonra) bu Abdurrahman'dan örtün!” buyurdu. Sevde o zaman Peygamber'in (sas) zevcesiydi.*²¹²

²¹¹ Müsned, XII, s. 678.

²¹² Buhârî, **Atik**, 8; Buhârî **Husumat**, 5; Buhârî, **Vesâyâ**, 4; **Buyû'**, 3, 97; **Feraiz**, 18, 28; **Ahkâm**, 29; **Megazi** 55; **Hudud**, 16, 24; Müslim, **Rada**, 36, 38; Muvatta, **Egziye**, 20; Ebu Davud, **Talak** 33, 34; Nesâî, **Talak**, 48,49; İbn Mâce, **Nikâh** 59; Darîmî, **Nikâh** 41; Müsned, XII, ss. 674, 675, 676, 677, 678.

Konu hakkında farklı bir rivayet ise şöyledir:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، قَالَ: أَنبَأَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ الزُّبَيْرِ مَوْلَى لَهُمْ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: كَانَتْ لِرَمْعَةَ جَارِيَةٌ يَطُوهَا هُوَ، وَكَانَ يَطُنُّ بِأَخْرَ يَفْعُ عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ شَبِهُ الَّذِي كَانَ يَطُنُّ بِهِ، فَمَاتَ زَمْعَةُ وَهِيَ حُبْلَى، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ سَوْدَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: “الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَاحْتَجَبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ، فَلَيْسَ لَكَ بِأَخٍ”

Abdullah b. Zübeyr'den dedi ki: Zem'a'nın bir cariyesi vardı. Onunla münasebette bulunuyordu. Başka birisinin de o cariye ile münasebeti olduğunu zannediyordu. Cariye, ilişki kurduğunu zannettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Zem'a, Cariye hamile iken vefat etmişti. Sevde bu durumu Rasûlullah'a arzetti de Rasûlullah (sas) şöyle buyurdu: “Çocuk döşek sahibine aittir. Ey Sevde artık ondan örtün çünkü o senin kardeşin değildir” buyurdu.²¹³

Diğer rivayetler bazı farklarla bu iki rivayete benzemektedir. Bu rivayetlerin çoğunda farklı olarak özellikle iki cümle bulunmaktadır. Bunlardan biri “الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ : وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ : Çocuk döşegindir (annesiyle birleşme hakkına sahip olan kişiye aittir), zina edene mahrumiyet düşer (çocuk üzerinde hiç bir hakkı yoktur)” cümlesi,²¹⁴ diğeri ise “فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ / فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ” : Artık Abdurrahman, Allah'a kavuşuncaya (yâni ölünceye) kadar Sevde'yi (açık) görmemiştir” cümlesidir.²¹⁵

Bazı rivayetlerde ise bu ifade aksine “فَلَمْ تَرَهُ سَوْدَةَ، قَطُّ” : Artık Sevde, bu Abdurrahman'ı hiç görmedi” şeklindedir.²¹⁶

Bir rivayette İbn Şihâb, Ebû Hüreyre hakkında (Çocuk döşegindir, zinâkâr erkeğe mahrûmluk düşer, sözünü) “بِصِيحٍ بِذَلِكَ ; yüksek sesle ilân ederdi” demiştir.²¹⁷

Rivayetlerdeki diğer farklı ifadeler ise şöyledir:

²¹³ Nesâî, **Talak**, 48.

²¹⁴ Buhârî, **Vesâyâ**, 4; **Buyû'**, 3, 97, **Feraiz**, 18, 28; **Ahkâm**, 29; **Hudud**, 24, **Megazi** 55; Müslim, **Rada**, 36, 38; Muvatta, **Egziye**, 20; Ebu Davud, **Talak** 33, 34; Nesâî, **Talak**, 48,49; Müsned, **XII**, ss. 675, 676, 677.

²¹⁵ Buhârî, **Vesâyâ**, 4; **Buyû'**, 3; **Ferâiz** 18, 28; **Ahkâm** 29; Müslim, **Rada**, 36, 38; Nesâî, **Talak**, 48; Muvatta, **Egziye**, 20; Müsned, **XII**, ss. 675, 676, 677.

²¹⁶ Buhârî **Buyû'** 97.

²¹⁷ Buhârî **Megazi** 55.

Rivayetlerde Sa'd ibn Ebî Vakkas çocuğun Utbe ibn Ebî Vakkas'ın olduğu bildirirken Rasûlullah'a "أَنَّ ابْنَهُ انْظُرْ إِلَى شَبَّهِهِ" ; *Şu çocuğun ona benzeyişine bak*" demiştir.²¹⁸

Bir rivayette ise çocuğun Hz. Sevde'ye benzediği : *اِحْتَجَبِي مِنْهُ يَا وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : "سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ مِمَّا رَأَى مِنْ شَبَّهِهِ بِعَثْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، وَسَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ (çocuğun) Utbe b. Ebi Vakkâs ile Sevde bint Zem'a'ya benzemesi hususunda gördüklerinden dolayı 'ondan saklan, ya Sevde bint Zem'a' dedi" ifadesiyle geçmektedir.*²¹⁹

Bu hadisin diğer rivayetlerinde ise çocuğun Hz. Sevde'ye (ra) benzemesi kaydı yoktur, aksine Utbe'ye benzediği geçmektedir. Bu ilave, muhtemelen, müstensihlerin bir hatasıdır.

Bu hadis, bir cariye den doğma çocuğun nesebinin tâyinine aittir. "Çocuk cariye nin efendisine mi, yoksa câriye ile zina eden erkeğe mi verilecek?" sorusuna cevap verir. Hadiste çocuğun Hz. Sevde'nin üvey kardeşi olması tartışıldığı için bu hadis çalışmamızın konusu olmuştur. Sonuç olarak firaş sahibi ile bir başkası arasında çocuğun ilhakı mevzuunda ihtilâf olursa, çocuk firaş sahibine ilhak edilir.

Rasûlullah'ın (sas) "*Çocuk döşeğindir; zina edene mahrumiyet düşer*" sözündeki "firaş" kelime olarak yatak/döşek demektir. Fukaha bu kelimeyi umumiyetle helâl cinsel ilişki ve nesil elde etmek için yapılan meşru' ilişki mânâlarında kullanırlar. *Firaş* (yatak) kelimesi ile kinaye yoluyla kadın kastedildiği gibi bazen de erkek kastedilir. Çünkü kadın erkeğin yatağı olarak düşünülür. Zira çocuk onun yatağı üzerinde dünyaya gelir, zina ettiği kişinin yanında değil. Kadın nerede meşru olarak bulunuyorsa çocuk da oranın, o kişinin olur.

Şuayb Arnavud *Müsned* tahkikinde bu konuda şunları belirtmektedir: "*Döşeğindir*" ifadesi "*döşek sahibinin*" demektir. Cariye kiminse, (döşeği de) her şeyi onundur. Hükmen Sevde'nin kardeşi olmakla birlikte mirasçısı fakat Utbe'ye

²¹⁸ Buhârî **Feraiz** 28; Nesâî **Talak** 48; Müsned, **XII**, ss. 675, 676.

²¹⁹ Darîmî, **Nikâh** 41.

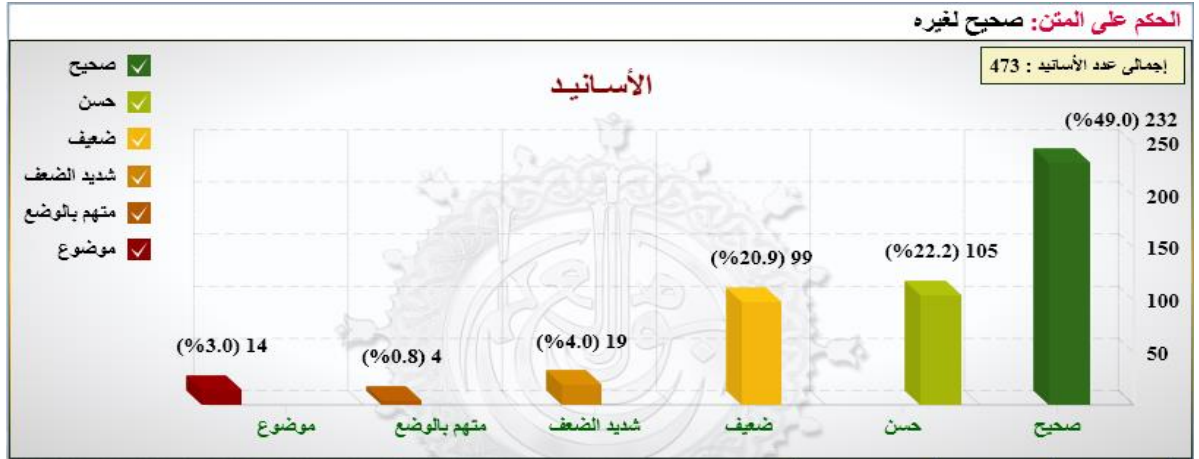
benzediği için kardeşliği şüphelidir. Hz. Peygamber, örtünme hakkında ihtiyaten bunu gözetmiştir.²²⁰

Rasûlullah'ın (sas) “örtün” demesi, onun yanında açılması kesin olarak haram olduğu için değil, ihtiyata binaendir. Bu konuda; bir yönden helal, diğer yönden haram olma şüphesi vardır. Onun için Rasûlullah ihtiyatla davranmayı Hz. Sevde'ye emretmiştir.²²¹

Buhari'nin bu hadisi bir yerde Buyû' kitabında “Şüpheli Şeylerin Açıklanması” babında almıştır. Buradan Rasûlullah'ın (sas) şüpheli durumlarda gösterdiği vera/takva hassasiyeti de anlaşılmalıdır. Rasûlullah Hz. Sevde'ye (ra) çocuğun kardeşi olmaması ihtimalini de göz önünde tutup her ihtimale karşı temkinli olmayı emretmiştir.

Burada Hz. Sevde'nin (ra) verası da dikkat çekmektedir. Rivayetlerde Hz. Sevde'nin vefatına kadar Abdurrahman onu görmemiştir, yani Hz. Sevde kardeşi olmayacağı ihtimalinden hareketle şüpheliden sakınarak ondan titizlikle gizlenmiş, takvada bir örneklik göstermiştir.

Hadisin metin sıhhati:

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsned** thk. Şuayb Arnavud, XXXX, s. 103.

²²¹ Kastalânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, **İrşadü's-Sarî li-Sahih-i Buhârî**, Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, Mısır, h. 1323, IV, s. 312.

a. Rivayetin Tahrici

حَدَّثَنَا سُودُ بْنُ غَامِرٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى لَالِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: إِنَّ بِنْتَ زَمْعَةَ، قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: إِنَّ أَبِي زَمْعَةَ مَاتَ، وَتَرَكَ أُمَّ وَوَلَدَ لَهُ، وَإِنَّا كُنَّا نَنْظُنُّهَا بِرَجُلٍ، وَإِنَّهَا وَلَدَتْ، فَخَرَجَ وَوَلَدَهَا يُسْنِيهِ الرَّجُلُ الَّذِي ظَنَّنَاهَا بِهِ، قَالَ: فَقَالَ ﷺ لَهَا: «أَمَا أَنْتِ فَاحْتَجِي مِنْهُ، فَلَيْسَ بِأَجِيكَ، وَلَهُ الْمِيرَاثُ»

*Sevde dedi ki: Rasûlullah'a geldim, dedim ki babam Zem'a öldü. Çocuğunu annesine bıraktı. Biz onun bir adamdan olduğunu zannediyoruz. O doğdu. Çocuğu zannettiğimiz adama benzer çıktı. Rasûlullah dedi ki: "Sen ondan sakın(örtün), senin kardeşin değil ve ona miras düşer."*²²²

Mizzî, eserinde Yusuf b. Zübeyr (يوسف بن الزبير) hakkında şu bilgileri verir: Yusuf b. Zübeyr el-Kuraşî el-Esedî el-Mekkî, Zübeyr âlinin mevlası (kölesi), Abdümelik b. Mervan'ın sütkardeşidir. Yusuf b. Zübeyr Zübeyr b. Avvam'dan, onun oğlu Abdullah b. Zübeyr b. Avvam'dan, Abdümelik b. Mervan ve Yezîd b. Muaviye b. Ebî Süfyan'dan rivayet almıştır. Ondaki rivayet edenler ise Bekr b. Abdullah el-Müzenî ve Mücahid b. Cebr el-Mekkî'dir. İbn Hibban onu *Sikât*'ta zikretmiştir. Nesâî'de ondan uzun bir şekilde rivayet gelmiştir.²²³

Zehebî, buna ek olarak *Mîzanü'l-İ'tidal*'de Yusuf b. Zübeyr el-Kuraşî hakkında; *salihu'l-hal* olduğunu söylemektedir.²²⁴

İbn Hibban onu *es-Sikât*'ta zikretmiştir.²²⁵ İbn Hibban dışında onun tevsikine dair kayıt yoktur. İbn Cerîr "*meçhuldür, ihticac olunmaz*" demiştir.²²⁶ Hafız İbn

²²² Müsned, **XII**, s. 678. Rivayetin Hz. Sevde'nin adının geçtiği diğer tarikleri Buhârî, **Atik**, 8; Buhârî **Husumat**, 5; Buhârî, **Vesâyâ**, 4; **Buyû**, 3, 97; **Feraiz**, 18, 28; **Ahkâm**, 29; **Megazi** 55; **Hudud**, 16, 24; Müslim, **Rada**, 36, 38; Muvatta, **Egziye**, 20; Ebu Davud, **Talak** 33, 34; Nesâî, **Talak**, 48,49; İbn Mâce, **Nikâh** 59; Darîmî, **Nikâh** 41; Müsned, **XII**, ss. 674, 675, 676, 677, 678.

²²³ Mizzi, Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî (v. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâ'i'r-Ricâl**, thk. Beşar Avvad Maruf, Mütessesetü'r-Risale, Beyrut, h.1400/m. 1980, **XXXII** s. 424-425.

²²⁴ Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (v. 748/1348), **Mîzanü'l-İ'tidâl fî Nağdi'r-Ricâl**, thk. Ali Muhammed el-Becavî, Daru'l-Marife li'd-Dıbaati ve'n-Neşr, Beyrut, Lübnan, h. 1382/ m. 1963, IV, s. 465.

²²⁵ İbn Hibban'ın sözü: يُوسُفُ بْنُ الزُّبَيْرِ يَرُوي عَنْ بِنِ الزُّبَيْرِ وَهُوَ مَوْلَاهُ رَوَى عَنْهُ مُجَاهِدٌ. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, **es-Sikât**, thk. Muhammed Abdülmuîd Hân, Haydarâbâd: Dâru'l-Meârifil-Osmâniyye, 1973, **V**, s. 550.

²²⁶ Müsned (Ş. Arnavud), **XXXXV**, s. 409.

Hacer *Takrib* 'de “*makbuldür*” demiştir.²²⁷ Geri kalan rical sikadır, Şeyhayn ricalidir.²²⁸ *Meçhulü'l-haldir*, ondan sadece iki kişi rivayet etmiştir.²²⁹

Bu durumda Arnavûd, onun durumu hakkında der ki *seleftir*, “*meçhulül hâl*”dir. Geriye kalan isnadın ricali sikadır, Şeyhayn'ın ricalidir. İsrail: İbn Yunus bin Ebî İshak es-Sebî' dir.²³⁰

Rivayetin Abdullah İbn Zübeyr tarikinde Mevla Âli Zübeyr/Yûsuf b. Ez-Zübeyr eksiktir. Bu rivayette Mücahid İbn Cebr el-Mekkî, İbn Zübeyr'den hadisi duymamıştır. İsnadda ikisi arasında Mevla Âli Zübeyr/Yûsuf b. Ez-Zübeyr olduğu diğer rivayetlerde geçmektedir. Dolayısıyla bu isnad zayıftır. Geri kalan isnadın ravileri sikadır, şeyheyn ricalidir. Süfyan: es-Sevrî' dir. Mansur: İbn Mu'temir' dir. İbnü'z-Zübeyr rivayeti:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّ زَمْعَةَ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةً، فَكَانَ يَطْوُهَا، وَكَانُوا يَبْتَهْمُونَهَا، فَوَلَدَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِسَوْدَةَ: “أَمَّا الْمِيرَاثُ فَلَهُ، وَأَمَّا أَنْتِ، فَاحْتَجِّي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكَ بِأَخٍ”

*İbn'z-Zübeyr bildiriyor: Zem'a'nın kendisiyle ilişkiye girdiği bir cariyesi vardı. Fakat cariyenin başka kişilerle de ilişkiye girdiği yönünde ithamlar vardı. Bu cariye (bir erkek çocuğu) doğurunca Hz. Peygamber (sas) eşi Sevde'ye “Çocuk babasına mirasçı olur. Ey Sevde sen ise ona karşı örtün, zira kardeşin değildir.” buyurdu.*²³¹

Bu rivayeti Abdürrezzak *Musannef*'e almış,²³² Tahavî *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*'da,²³³ Taberânî *el-Kebîr*'de²³⁴ tahrir etmiştir.

²²⁷ İbn Hacer, **Takribü't-Tehzib**, thk. Muhammed Avvame, Daru'r-Raşid, Suriye, h.1406/m.1968, s. 610.

²²⁸ Müsned (Ş.Arnayud), **XXVI**, s. 49.

²²⁹ Beşşar Avvad Maruf ve Şuayb Arnayud, **Tahriru Takribi't-Tehzib**, Beyrut, h. 1417-m.1997, **IV**, s. 133.

²³⁰ Müsned (Ş.Arnayud), **XXXXV**, s. 409.

²³¹ Müsned, **XII**, s. 678.

²³² Abdürrezzak, **a.g.e.**, **VII**, s. 443.

²³³ Tahavî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî (v. 321/933), **Şerhü Müşkili'l-Âsâr**, thk. Şuayb Arnayud, Müessesetü'r-Risale, h. 1415/m. 1494, **XI**, s. 20.

²³⁴ Taberânî, **El-Mu'cemu'l-Kebîr**, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 2. Baskı, **XIV**, s. 221.

Nesâî *el-Müctebâ*'da,²³⁵ Ebu Ya'la,²³⁶ Tahavî *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*'da²³⁷ ve Tahavî *Şerhu Meâni'l-Âsâr*'da,²³⁸ Darekutnî,²³⁹ Hâkim,²⁴⁰ Beyhakî²⁴¹ eserlerinde, Zehebî *Mizanü'l-İ'tidâl*'de²⁴² Cerir b. Abd el-Humeyd tarikiyle, Taberânî *el-Kebîr*'de Kays ve Mufazzal b. Mühelhel tarikiyle tahrir etmiştir.²⁴³

“فَأَحْتَجِبِي مِنْهُ : *ondan örtün*” ifadesinin sahih olarak geldiği Âişe hadisi ise şöyledir:²⁴⁴

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ اخْتَصَمَ عَبْدُ بِنُ زَمْعَةَ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فِي ابْنِ أُمِّ زَمْعَةَ، قَالَ عَبْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخِي ابْنُ أُمِّ أَبِي، وُلِدَ عَلَيَّ فِرَاشِهِ، وَقَالَ سَعْدُ: أَوْصَانِي أَخِي إِذَا قَدِمْتَ مَكَّةَ، فَأَنْظُرُ ابْنَ أُمِّ زَمْعَةَ، فَأَقْبِضُهُ فَإِنَّهُ ابْنِي، فَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ شَبَهَا بَيِّنًا بَعُثْبَةً، قَالَ: “هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَأَحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةَ”

Âişe'den (şöyle demiştir): Abd ibn Zem'a ile Sa'd ibn Ebî Vakkas (fetih gününde) Zem'a'nın cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebi) hakkında Peygamber'e da'vâ arz ettiler. Abd ibn Zem'a dedi ki “Yâ Rasûlallah! O çocuk benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur; babamın döşeği üzerinde doğurulmuştur.” Sa'd ibn Ebî Vakkas da dedi ki “Yâ Rasûlallah! Kardeşim Utbe ibn Ebî Vakkas bana 'Mekke'ye geldiğin zaman Zem'a'nın cariyesinin oğluna bak ve onu al, çünkü o benim oğlumdur” diye vasiyet etti. Sonra Peygamber (sas), (hakkında çekişilen bu Abdurrahman'da) Utbe'ye açık bir benzeme gördü de “Bu çocuk senin kardeşindir Yâ Abd! Çocuk döşek sahibinindir (Zina edene mahrumiyet düşer). Ey Sevde! Sen de bundan sonra Abdurrahman'ın yanında örtün.” buyurdu.²⁴⁵

Şuayb Arnavûd der ki “*isnad Şeyhayn'ın şartlarına göre sahihtir.*”

²³⁵ Nesâî, *Sünen (el-Müctebâ)*, VI, s. 180,181.

²³⁶ Ebu Ya'la el-Mevsilî, Ahmed b. Ali b. El-Mesûnî b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temimî (v. 307), *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-Me'mun li't-Türas, Dimeşk, h.1404/m. 1984, I-XIII. *Müsned*, XII, s. 187.

²³⁷ Tahavî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, XI, s. 21.

²³⁸ Tahavî, *Şerhü Meâni'l-Âsâr*, III, s. 115.

²³⁹ Darekutnî, Ebu'l-Hasan b. Amr b. Ahmed(v.385), *Sünen*, thk. Şuayb Arnavud vd., Müessesetü'r-Risale, Beyrut, h. 1424/2004, V, s. 432.

²⁴⁰ Hâkim, *a.g.e.*, IV, s. 108.

²⁴¹ Beyhakî, *Sünenül Kübra*, VI, s. 142.

²⁴² Zehebî *Mizanü'l-İ'tidâl*, IV, s. 465.

²⁴³ Taberânî, *el-Kebîr*, XIII, s.109

²⁴⁴ Müsned (Ş.Arnavud), XXXX, s. 103.

²⁴⁵ Müsned, XII, s. 674.

Şafii *Müsned*'inde²⁴⁶ ve *es-Sünen-i'l-Me'süra*'da²⁴⁷ almış; Humeydî,²⁴⁸ Saîd b. Mansûr,²⁴⁹ İshak b. Râhuye "*Müsned*"inde²⁵⁰ almışlar, Buhârî, Müslim, Ebû Davûd, Nesâî *Mücteba*'da ve *Kübra*'da,²⁵¹ İbn Mâce, Ebu Ya'la,²⁵² Tahavî *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*,²⁵³ Dârekutnî *Sünen*,²⁵⁴ Beyhakî *Sünen*, *Marifetü'l-Âsâr*,²⁵⁵ İbn Abdilber Temhîd'de Süfyan b. Uyeyne tarikiyle²⁵⁶ bu isnad ile almıştır.

Yine Buhari, Dârimî,²⁵⁷ Tahavî *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*,²⁵⁸ Dârekutnî²⁵⁹ ve Beyhakî *Sünen*'de²⁶⁰ İbn Mübârek *Müsned*'inde²⁶¹ Zührî'den tariklerle tahrir etmişlerdir.

Müsned'de Şeyhayn şartlarına göre sahih olan muhtasar bir isnadı da vardır. Fakat bu rivayette Hz. Sevde'nin adı geçmemektedir:

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ"

Yine *Müsned*'de başka senedlerle de gelmiştir.²⁶² İbn Ebî Şeybe, rivayeti bu isnadla Süfyan b. Uyeyne'den almıştır.²⁶³

²⁴⁶ Şafii, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris b. El-Abbas b. Osman b. Şafi' b. Abdülmuttalib b. Abdümenaf el-Muttalibî el-Kuraşî el-Mekkî(v. 204), **Müsnedi İmam Şafîi**, Daru'l- Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, h. 1370/m. 1951, **II**, s. 30.

²⁴⁷ Şafii, **es-Sünen-i'l-Me'süra**, thk. Abdülmudi Emin Kalacî, Daru'l-Marife, Beyrut, ss. 516-517.

²⁴⁸ Humeydî, Ebu Bekr Abdullah b. Zübeyr b. İsa b. Ubeydullah el-Kuraşî el-Esedî el-Humeydî el-Mekkî (v. 219), **Müsnedi Humeydî**, thk. Hasan Selim Esed ed-Daraniyyi, Daru's-Sekâ, Dimeşk, Suriye, m. 1996, **I**, s. 277.

²⁴⁹ Saîd b. Mansûr, Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu'be el-Horasânî, **Sünenü Said b. Mansur**, Thk. Habibürrahman El-A'zamî, Ed-Darü's-Selefiyye, Hindistan, h. 1403/ m. 1982, **II**, s. 106-107.

²⁵⁰ İshak b. Rahuye, Ebu Yakub İshak b. İbrahim el-Hanzeli el-Mervezi, el-Maruf(v. 238), **Müsned**, thk. Abdulgafur b. Abdülhak el-Belûşî, mektebetü'l-İman, el-Medinetü'l-Münevveratü, h. 1412/m.1991, **II**, s. 217.

²⁵¹ Nesâî, **Sünen (el-Müctebâ)**, **VI**, s. 180; **Sünenü Kübra V**, s. 289.

²⁵² Ebu Ya'la, **Müsned**, **VII**, s. 392.

²⁵³ Tahavî **Şerhu Müşkili'l-Âsâr**, **XI**, s. 7.

²⁵⁴ Darekutnî, **Sünen**, **IV**, s. 485.

²⁵⁵ Beyhakî, **Sünen**, **XII**, ss. 16-17; **Marifetü's-Sünen ve'l-Âsâr**, thk. Abdülmü'tî Kal'acî, Camiatü'l-Dirasati'l-İslâmiyye, Pakistan, Daru Kuteybe-Beyrut, Daru'l-veî-Haleb, Daru'l-Vefa, Kahire, h. 1412/m.1991, **XI**, s. 148.

²⁵⁶ İbn Abdilber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî (v. 463/1071), **et-Temhîd li-mâ fi'l-Muvaţta' mine'l-Me'ânî ve'l-Esânîd**, Vüzeratü Umumu'l-Evkaf ve's-Şüûnü'l-İslâmiyye, Mağrib, h. 1387, **VIII**, s. 180.

²⁵⁷ Darimi, **Sünen**, **III**, s. 1436.

²⁵⁸ Tahavi, **Şerhu Müşkili'l-Âsâr**, **XI**, s. 8.

²⁵⁹ Darekutnî, **a.g.e.**, **IV**, s. 485; **V**, s. 432.

²⁶⁰ Beyhakî, **Sünen**, **VII**, s. 660.

²⁶¹ Abdullah İbn Mübârek, Ebû Abdirrahmân Abdullâh b. Mübârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî (v. 181/797), **Müsned**, thk. Subhi el-Bedri es-Samuraî, Mektebetü'l-Mearif, Riyad, h. 1407, s. 133.

²⁶² *Müsned* (Ş.Arnavud), **XII**, s. 675 (24975), (diğer hadisler, hadis no: 24975, 25644, 25894, 26001, 26093).

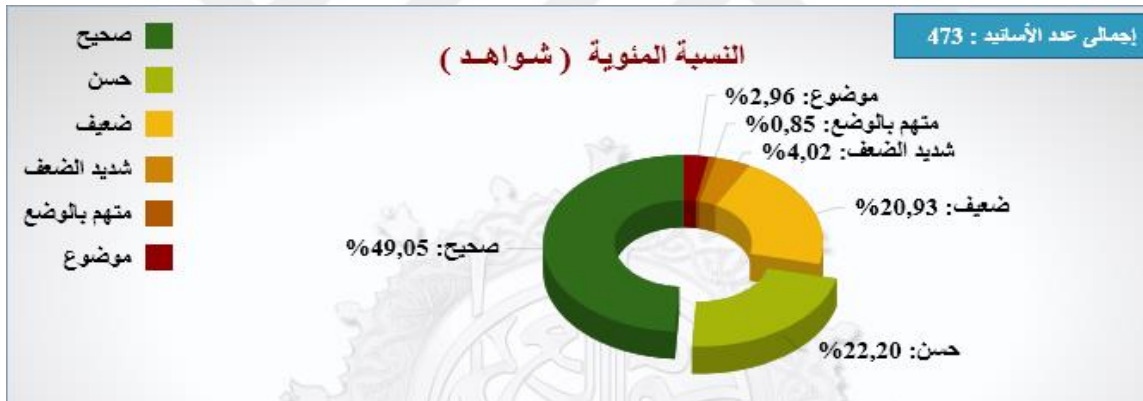
²⁶³ İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409, **IV**, s. 51.

Sevde hadisinin senedi hakkında: İsnad mütabaat ve şevahidler ile değerlendirildiğinde hasendir, Yusuf b. Zübeyr dışında ricali sikadır, o da makbul bir kimsedir (إسناده حسن في المتابعات والشواهد رجاله ثقات عدا يوسف بن الزبير القرشي وهو مقبول) denilebilir.

Hadisin tüm senedlerinin sıhhati:

موضوع	متهم بالوضع	شديد الضعف	ضعيف	حسن	صحيح	
0	0	0	0	1	0	أطراف
0	0	0	0	1	0	تخريج
14	4	19	99	105	232	كل الأستاذ

Senedlerin yüzdelerik sıhhati:

2. Leş Hayvanın Derisini Tabaklama

Hız. Peygamber döneminde kadınlardan ev hanımlığı dışında alım-satım (alışveriş), kuaförlük, el işi, savaşlarda su taşıma ve yaralılara yardım-hasta bakıcılık-ebelik gibi tedavi (sağlık) işleri²⁶⁴ ve sütannelik²⁶⁵ gibi işleri de yapanlar vardır. Rasûlullah'ın onları cesaretlendirdiğine, onlara ortam hazırlayıp tavsiyelerde

²⁶⁴ Er-Rubeyyi' Bintu Mu'avviz adlı bir hanım, Hız. Peygamber'le beraber savaşlara katılmış, yaralılara su verip hizmet etmiş, ölü ve yaralıları Medine'ye göndermiştir. Buhârî, **Tıbb**, 2.

Ayrıca bakınız; Selçuk Coşkun; Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hız. Peygamber'in Kadınları Eğitimi Siyaseti; **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 26, Erzurum, 2006.

²⁶⁵ Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in sütannelik yapanlar: Ümmü Bürde, Ümmü Seyf. Selçuk Coşkun; **a.g.m.**, s.91.

bulunarak yol gösterdiğine dair misaller bulunmaktadır. Rasûlullah onlara doğrudan destek vermiş ve mesleki eğitimlerine yardımcı olmuştur.

Nitekim alım-satım işleriyle uğraşan hanımlardan Kayle Ümmü Benî Enmâr, Merve'de Rasûlullah'ın yanına gelmiş, oturmuş; “*Ya Rasûlallah! Ben, alım-satımla uğraşan bir kadını*” deyip, ticaretle ilgili problemlerini aktarmış, Rasûlullah da ona alışverişle ilgili tavsiyelerde bulunmuştur.²⁶⁶ Yine Ebu Cehl'in annesi Esmâ bint Maharibe²⁶⁷ gibi bazı hanımlar alışveriş işleri yapan kadınlardandır.

Ümmü Ri'le ise kuaförlük yapan meramını rahat ifade edebilen fasih hanımlardandır. Rasûlullah'a gelmiş ve “*Ben hanımlara kuaförlük yapar, onları kocaları için süslerim. Bunun bir sakıncası var mı?*” diye sormuştur. Hz. Peygamber de; “*İhtiyaç duyduklarında onları süsle*” buyurmuştur.²⁶⁸ Yine Hz. Peygamber'den (sas) ilk eşi Hz. Hatice'nin, Ümmü Züfer adında bir kuaförü olduğu ve bu hanımın, Hz. Hatice zamanında Rasûlullah'ın evine gelip gittiği nakledilmiştir.²⁶⁹ Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Âişe'nin şiir, tarih, fıkıh ve tıbdan anladığı bilinmektedir.²⁷⁰

Asr-ı Saadette bayanların da yaptığı işlerden biri de debbağlıktır. Bunlar; deri işler, kullanır veya satar ve bundan elde ettiklerini ister tasadduk eder, ister ihtiyaçlarına kullanırlardı. Hz. Peygamber'in (sas) hanımlarından Hz. Zeyneb bint Cahş, Hz. Meymune ve Hz. Sevede ise deri işleyen ve bunları değerlendiren kadınlardandır.²⁷¹ Hz. Sevede'nin dericilikte mâhir olduğu, Tâif tarzı deri işlediği kazandığı para ile yoksullara ve kimsesizlere yardım ettiği belirtilmiştir.²⁷²

Hz. Sevede'nin rivayetlerinden biri de bu konudadır. Rivayet *Müsned*'de şöyledir:

حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَاتَتْ شَاةٌ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَاتَتْ فَلَانَةٌ يَغْنِي الشَّاةَ. فَقَالَ: “فَلَوْلَا أَخَذْتُمْ مَسْكَهَا”، فَقَالَتْ: نَأْخُذُ مَسْكَ شَاةٍ قَدْ مَاتَتْ؟ ! فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: “إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ ﷻ فُؤْلٌ لَا أَجْدُ فِي مَا أُوجِي إِلَيَّ مُحْرَمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ

²⁶⁶ İbn Sa'd, X, ss. 333-334.

²⁶⁷ İbn Hacer, *El-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe*, Matbaatü's-Saade, 1. Baskı, 1328, IV, s. 232.

²⁶⁸ İbn Hacer, *El-İsâbe*, IV, ss. 449-450.

²⁶⁹ İbn Hacer, *El-İsâbe*, IV, s. 453.

²⁷⁰ Müsned, XVIII, s. 450; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevaid*, XV, s. 456- 458.

²⁷¹ Bkz. İbn Hacer, *El-İsâbe*, IV, ss. 286, 314.

²⁷² İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, s. 286.

دَمَا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمٍ خِنْزِيرِيٍّ، فَإِنَّكُمْ لَا تَطْعَمُونَهُ إِنْ تَدْبَعُوهُ فَتَنْتَفِعُوا بِهِ “ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا، فَسَلَخْتُ مَسْكَهَا، فَدَبَعْتُهُ، فَأَخَذْتُ مِنْهُ قَرِيبَةً حَتَّى تَحْرَقَتْ عِنْدَهَا. حَدَّثَنَا أَبُو سُوْدُ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ سُوْدَةَ بِنْتِ رَمَعَةَ، فَذَكَرَهُ

İbn Abbas şöyle anlatmaktadır: *Sevde bint Zema'nın bir koyunu ölmüştü. Bu durumu haber verince Hz. Peygamber, “Derisini almadınız mı?” diye sordu. Onlar, “Murdar olduğu halde koyunun derisini alalım mı?” dediler. Hz. Peygamber, “De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına (kesilen) bir hayvandan başka, kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum”*²⁷³ âyetini okuduktan sonra, “Siz onu yemiyorsunuz, sadece tabakladığınızda derisinden yararlanıyorsunuz” buyurdu. *Sevde bint Zem'a “Koyunun derisi yüzüldükten sonra onu tabakladım, ondan kırba edindim ve yırtılıncaya kadar kullandım” demiştir.*²⁷⁴

Bu rivayette Hz. Peygamber (sas) Hz. Sevde'ye (ra) koyun öldüğünde derisinin tabaklanmak suretiyle kullanılabileceğini öğretmektedir. Diğer rivayette ise Hz. Sevde, Hz. Peygamber'den öğrendiğini yaşamış ve nakledip öğretmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ سُوْدَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: “مَاتَتْ لَنَا شَاةٌ فَدَبَعْنَا مَسْكَهَا، ثُمَّ مَا زَلْنَا نَنْبُدُ فِيهِ حَتَّى صَارَ شَاةً”

Peygamber'in (sas) zevcesi Sevde şöyle demiştir: “Bizim bir davarımız vardı, öldü, biz de onun derisini tabakladık. Sonra biz o tabaklanmış derinin içinde eskiyinceye kadar nebîz şırası kurmakta devam ettik.”²⁷⁵

Benzeri bir rivayet de Nesâî'de geçer:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَزْمَةَ، قَالَ: أَنْبَأَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْمَاعِيلِ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ سُوْدَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: “مَاتَتْ لَنَا، فَدَبَعْنَا مَسْكَهَا فَمَا زَلْنَا نَنْبُدُ فِيهَا حَتَّى صَارَتْ شَاةً”

²⁷³ Enâm, 6/145.

²⁷⁴ Müsned, I, s. 619, 620, 629.

²⁷⁵ Buhârî, Eyman, 21; Müsned, I, s. 623.

Peygamber'in (sas) hanımlarından Sevde'den rivâyete göre şöyle demiştir: *“Bir koyunumuz ölmüştü, derisini yüzüp tabakladık ve eskiyinceye kadar kullandık.”*²⁷⁶

Sevde'nin bu konudaki rivayeti, Hz. Peygamber'in (kuru hurma ve üzümü bir kap içinde ıslatarak) gecedен sabaha kadar veya sabahtan geceye kadar bekletilerek yapılan hoşaf ve şıra gibi nebîzi (el-înkâa') içtiğine dair rivayetleri teyit etmektedir.²⁷⁷

Ölü hayvan derisinin kullanımı ile ilgili benzer rivayetler Hz. Peygamber'in (sas) hanımlarından Hz. Âişe, Hz. Meymûne²⁷⁸ ve Hz. Zeyneb'den de (ra) gelmiştir.²⁷⁹

Kur'an'da ölmüş hayvanın (meyte) haram kılınmasından olsa gerek rivayetlerde meytenin derisinden nasıl faydalanacaklarını sormuşlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber meytenin ancak yenmesinin haram kılındığını, tabaklamak suretiyle derisinin kullanılmasında bir günah olmadığını açıklamıştır.

Hadislere göre tabaklamanın anlamı ve amacı, derinin temizlenmesi, necîsliğinin giderilmesi ya da boğazlanması olarak belirtilmiştir. Bazı rivayetlerde Allah Rasûlü, tabaklanmanın nasıl yapılacağını da *“Su ve karazla tabaklarsanız temizlenmiş olur”* diyerek açıklamıştır.²⁸⁰

Hadislerde “dibâgat” olarak ifade edilen “tabaklama” hayvan derisini bozulmalara, mikroorganizmalara ve parçalanmalara karşı dayanıklı kılan, kullanılabilir duruma getiren bir işlemdir. Deri, tabakhanede işlendiği için tabaklamak tabiri kullanılır. Geçmiş çok eskilere dayanan dericilik mesleği, “debbağlık” olarak tanınmış ve günümüze kadar önemli gelişmeler göstermiştir. Eskiden çok geniş bir kullanım alanı olmasından dolayı en önemli ticaret mallarından biri deridir. Çadır yapımında, su ve her tür sıvının muhafazası için gerekli olan tulum ve tuluklarda, ayakkabı, mest ve çizme gibi giyim eşyasında, eyer ve koşum

²⁷⁶ Nesâî **Fer'ı ve'l- Atîre** 4.

²⁷⁷ Askalanî, **Fethu'l-Bârî**, XIII, s. 186.

²⁷⁸ Müsned, I, s. 619, 629.

²⁷⁹ Nesâî, **Fer' ve'l-Atîre**, 4.

²⁸⁰ Nesâî, **Fer' ve'l-Atîre** 5; Ebû Dâvud, **Libas** 38.

takımlarında, mefruşatta deri çokça kullanılmaktadır.²⁸¹ Hz. Peygamber'in (sas) yatağı, içerisine hurma lifi doldurulmuş deridir.²⁸²

Hz. Peygamber'in (sas) tavsiye etmekle birlikte kendisinin tabaklanmış deriden eşyalar kullandığına dair rivayetler de gelmiştir. Rasûlullah leş derisinden yapılmış bir kırbadan su içmiş, tabaklanmış post üzerinde namaz kılmayı hoş karşılamış ve kılmış, müşriklerden leş derisinden yapılmış bazı su ve yemek kaplarını ganimet olarak almıştır.²⁸³

Bu konuda rivayetlerde “*hangi deri tabaklanırsa temiz olur / derinin tabaklanması onun temizlenmesidir*” şeklinde genel bir hüküm ifade etmektedir. Bu umumî hükümden tabaklanmış olmak şartıyla bütün hayvanların derilerinin kullanılabilceği anlaşılmaktadır. Domuz, köpek ve vahşi hayvanlar gibi hayvanların derilerinin bu kapsama girip girmediği tartışılmıştır.

Öte yandan En'am Sûresinin 145. ayetinde “*domuz eti, muhakkak ki o pisliktir*” buyurulmuş, fakihlerin çoğu da buradaki “o” zamirinin domuz etini değil, domuzu gösterdiğini söylemiştir. Fakat “*domuzun kendisi tamamen (aynen) pistir*” şeklinde sarfih bir ifade yoktur diye düşünenler de olmuştur. Bu görüştekilere göre; necislik domuzun kendisi ile değil eti ile ilgilidir ve fakihlerin aksi görüşü zorlama bir yorumdur.²⁸⁴

Bu görüştekiler, (kıyas yoluyla) haram olan ölü hayvan derisi tabaklanınca temiz olursa, domuz derisinin de tabaklanınca temiz olması gerektiği görüşündedir. Bu sebeple hatta tabaklanmış domuz derisinin alınıp satılabileceğini, kullanılabilceğini ve böyle bir giysi içinde ya da ondan yapılmış bir seccade üzerinde namaz kılınabileceğini belirtmektedir.²⁸⁵

Ancak müfessirler ve fakihler, bu ayette yer alan “rics” kelimesinin kapsamı ile Araf Suresi “*...temiz şeyleri helal, pis ve murdar olan şeyleri haram kılar*”²⁸⁶

²⁸¹Nevzat Aydın “Derinin Tabaklanması Rivayetinin Sened Tenkidi Ve Domuz Derisinin Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XV, Sayı 2, 2015 ss. 72, 171.

²⁸²Buhârî, *Rikak* 17; İbn Mâce, *Zühhd* 11; Ebû Dâvûd, *Libâs* 43; Tirmizî, *Libâs* 27.

²⁸³Müsned, IV, s. 254; III, s. 326.

²⁸⁴ Abdülaziz Bayındır, “Domuz Derisi”, *İ.Ü.İ.F.D*, 2, İstanbul, 2000, ss. 37-40.

²⁸⁵ Abdülaziz Bayındır, *a.g.m.*, s. 38.

²⁸⁶ A'râf 7/157.

ayetini birlikte değerlendirerek domuzun bütünüyle haram olduğuna, ilgili ayetlerde sadece etinin zikredilmesinin “en çok faydalanılan kısmı” olmasından kaynaklandığına hükmetmiştir.²⁸⁷

Hiz. Peygamber hadislerde “*Hangi deri tabaklanırsa, temizlenmiş olur*”²⁸⁸ genel hükmünü yırtıcı hayvanın derisini kullanmayı yasaklayarak tahsis etmiştir. Rivayetlerde Hiz. Peygamber, yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı, onlardan faydalanmayı yasaklamıştır.²⁸⁹

Bu tahsisle anlaşılmasıdır ki “*hangi deri tabaklanırsa temiz olur / derinin tabaklanması onun temizlenmesidir*” ifadesi aslında her şeyiyle temiz olduğu halde ölmesi sebebiyle necîs olan “*eti yenen hayvanlardan*” *hangisinin derisi tabaklanırsa, temizlenmiş olur*, demektir.

Nitekim murdar hayvanların derileri hakkında Hiz. Peygamber’in (sas) “*onları tabaklamak, temizlemektir*” şeklindeki hadisi tahrîc eden Dârimî’ye “*bu hadisin delalet ettiği görüşü kabul eder misin*” diye sorulduğunda “*eti yenen bir hayvan olduğunda, evet*” cevabını vermiştir.²⁹⁰

Diri iken eti yenen hayvanların derisinin tabaklanmayla temiz olacağını kabul edenlerin hepsi, müttelik olarak “*tabaklama, deri için kesme yerine geçer*” görüşündedirler.²⁹¹ Domuzun boğazlanması helal olmadığı için derisi tabaklansa bile manen temizlenemez, kullanılamaz.²⁹²

Bu sebeplerden ötürü, İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu, domuzun derisinin de yırtıcı hayvanlarda olduğu gibi tamamıyla haram ve kullanımı yasak olduğu, böylece derilerinin de herhangi bir tabaklama işleminden sonra bile kullanılamayacağı görüşünü benimsemiştir.²⁹³

²⁸⁷Asaf Ataseven - Mehmet Şener, “Domuz”, **DİA**, İstanbul, 1994, **IX**, s.508.

²⁸⁸Müslim, **Hayz** 105; Ebû Dâvud, **Libâs** 40; Tirmizî, **Libâs** 7; Nesâî, **Fer’ ve’l-Atîre** 4; İbn Mâce, **Libâs** 25; Nesâî, **Akîka** 3; Muvatta, **Sayd** 17; İbn Hanbel, **I**, s. 623.

²⁸⁹Nesâî, **Fer’ ve’l-Atîre** 7; Ebû Dâvud, **Libâs** 40; Tirmizî, **Libâs** 32.

²⁹⁰Darimî, **Edâhî** 20.

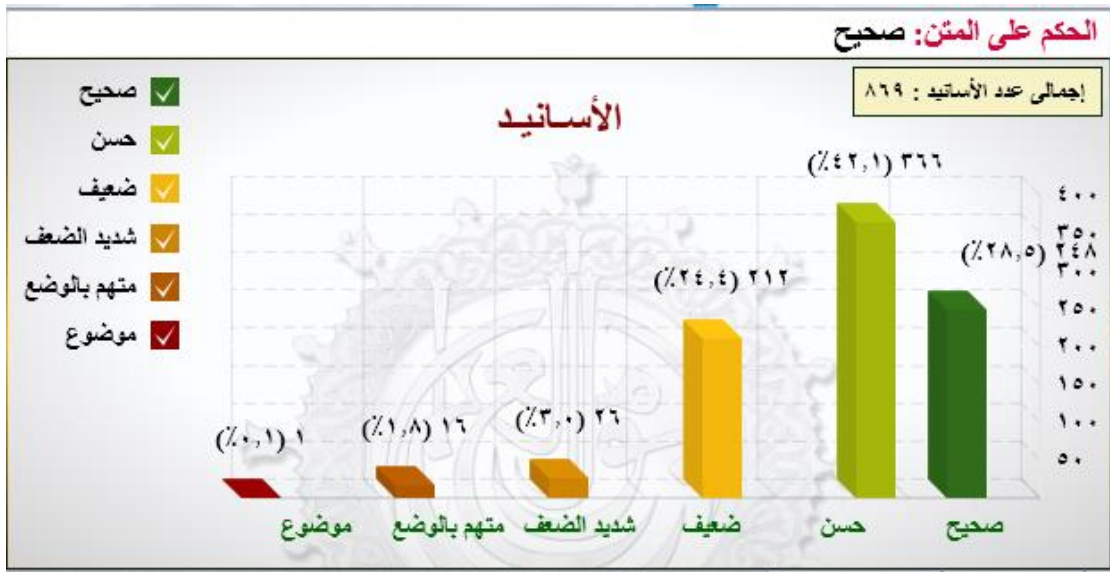
²⁹¹Ataseven - Şener, “Domuz”, **IX**, s.508.

²⁹²Nevzat Aydın; Derinin Tabaklanması Rivayetinin Sened Tenkidi ve Domuz Derisinin Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, **II**, 2015, **XV**, s.182.

²⁹³Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mevsilî, **el-İhtiyar li-Ta’lîf’l-Muhtar**, Ümit Yayınları: **I**, s. 34; Nevzat Aydın **a.g.m.**, s. 187.

Domuz derisini, ayette zikredilen “meyte” hükmündeki ölmüş hayvanların derileri ile kıyaslamak doğru değildir. Çünkü “meyte” eti yenilebilen hayvanın leşidir. Eti yenilmesi haram olan yırtıcı hayvanlara kıyasla, domuzun tabaklanmış derisinin ve her şeyinin kullanılmasının haram olduğu hakîm görüştür. Hadislerdeki “Hangi deri tabaklanırsa, temizlenmiş olur” ifadesi tıpkı yırtıcı hayvanlar da olduğu gibi domuzu da kapsamamaktadır.²⁹⁴

Hadisin metninin hükmü:

a. Rivayetin Tahrici

Hiz. Sevde'den bu konuda Buhârî'de, Nesâî'de ve Müsned'de birer hadis vardır.

1. Buhârî'deki rivayet:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ سَوْدَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: «مَاتَتْ لَنَا شَاةٌ فَدَبَعْنَا مَسْكَهَا، ثُمَّ مَا زَلْنَا نَنْبِذُ فِيهِ حَتَّى صَارَ شَنًّا»

²⁹⁴ Nevzat Aydın, a.g.m., s. 187.

Taberî, rivayeti Mansur ve Atâ tarikiyle Şâ'bî'den almış ve “*Nebi (sas)* koyunu üzerine Sevde'ye uğradı, o nebiz sırası kurmaktaydı: *مر النبي ﷺ على شاة لسودة قد ... نبوها*” demiştir.²⁹⁹

Seleften Ebî Avâne tarikiyle de rivayet uzun olarak *Müsned*'de gelmiştir:

حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَاتَتْ شَاةٌ لِسُودَةَ بِنْتِ رَمْعَةَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، مَاتَتْ فُلَانَةٌ يَعْني الشَّاةَ. فَقَالَ: ”فَلَوْلَا أَخَذْتُمْ مَسْكَهَا“، فَقَالَتْ: نَأْخُذُ مَسْكَ شَاةٍ قَدْ مَاتَتْ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ”إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ ﷻ { قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ } فَإِنَّكُمْ لَا تَطْعَمُونَهُ إِنْ تَدْبُغُوهُ فَتَنْتَفِعُوا بِهِ“ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا، فَسَلَخْتُ مَسْكَهَا، فَدَبَعْتُهُ، فَأَخَذْتُ مِنْهُ قَرْبَةً حَتَّى تَحْرَقَتْ عِنْدَهَا.

İbn Abbas şöyle anlatmaktadır: *Sevde bint Zema'nın bir koyunu ölmüştü. Sevde dedi ki: Ya Rasulullah! Fulan yani koyun öldü. Hz. Peygamber, “Derisini alsaydınız” dedi. Sevde “Murdar olduğu halde koyunun derisini alalım mı?” dedi. Hz. Peygamber, “De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti - ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına (kesilen) bir hayvandan başka, kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum”³⁰⁰ âyetini okuduktan sonra, “Siz onu yemiyorsunuz, sadece tabakladığınızda derisinden yararlanıyorsunuz” buyurdu. Bunun üzerine Sevde bint Zem'a “Koyunun derisi yüzüldükten sonra onu tabakladım, ondan kırba edindim ve yırtılıncaya kadar kullandım” demiştir.³⁰¹ (sahih)*

İsnad sahihtir. Simâk, mütâbîdir. İkrime; Mevla İbn Abbas'tır, Ricâli, Buhârî ricali olup diğer rical ise Şeyhain ricalidir, sikadır.³⁰²

Ebû Ya'la,³⁰³ Tahavî *Şerhu Meani'l-Âsâr*³⁰⁴ ve *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*,³⁰⁵ İbn Hibban,³⁰⁶ Taberânî,³⁰⁷ Beyhakî,³⁰⁸ Hâzîmî *el-İ'tibâr*³⁰⁹; Ebû Avâne'den tariklerle bu isnadla rivayeti almışlardır.

²⁹⁸ İbn Hibban, *es-Sikât*, IX, s. 206.

²⁹⁹ Taberî, *Tehzîbü'l-Âsar*, II, s. 823.

³⁰⁰ Enâm, 6/145.

³⁰¹ Müsned, I, s. 619, 620, 629.

³⁰² Müsned (Ş.Arnavud), V, s. 156.

³⁰³ Ebû Ya'la, *Müsned*, IV, s. 222, 251.

³⁰⁴ Tahavî, *Şerhü Meâni'l-Âsâr*, I, s. 471.

³⁰⁵ Tahavî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, IV, s. 261.

Tahavî *Şerhu Meani'l-Âsâr ve Şerhu Müşkili'l-Âsâr*³¹⁰, İbn Hibban,³¹¹ Taberânî, Simâk'tan Ebû Ahvas tarikiyle bu isnadla almıştır. İbn Hibban bu rivayette Nebi'nin (sas) eşinin adını zikretmemiştir. Taberânî'de Ebû Ahvas onu “Ümmü'l-Esved *أُمُّ الْأَسْوَدِ*” diye isimlendirmiştir. Taberânî der ki; *isabetli olan “Sevde”* olmasıdır.³¹²

“Meyte derisinin tabaklandığında kullanımına” dair Meymune'den, İbn Abbâs'tan başka tariklerle rivayetler de gelmiştir.³¹³

Bu rivayetin aynını İkrime, Sevde'den nakletmiştir. *Müsned* müellifi, bunu belirterek hemen ardından bu rivayetin kısaca isnadını vermiştir.³¹⁴

حَدَّثَنَا أَبُو أُسُودٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ رَمْعَةَ، فَذَكَرَهُ.

Önceki gibi hadis sahihtir fakat mürseldir. İkrime Sevde'den hadisi duymamıştır. Aralarında İbn Abbas vardır. Esved; İbn Âmir'dir, lakabı Şâzân'dır. Taberânî, Esbâd b. Nasr tarikiyle Simak'tan bu isnadla hadisi almıştır.³¹⁵ *Müsned*'deki Sevde'den gelen rivayet muhtasar ve mevsul olarak İsmail - İkrime - İbn Abbas - Sevde tarikiyle gelmiştir.³¹⁶

Hadisin tüm senedlerinin sıhhati:

موضوع	منهم بالوضع	شديد الضعف	ضعيف	حسن	صحيح	
0	0	0	0	1	0	أطراف
0	0	1	4	6	2	تخریج
1	16	26	212	366	248	كل الأسانيد

³⁰⁶ İbn Hibban, *Sahih*, IV, s. 98.

³⁰⁷ Taberânî, *el-Kebîr*, XXIV, s. 37.

³⁰⁸ Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî (v. 458/1066), *Es-Sünenü'l-Kübrâ/Kebîr*, Aksaray, Şubat 2016, I, s. 27.

³⁰⁹ Hâzîmî, Ebû Bekr Zeynüddîn Muhammed b. Mûsâ b. Osmân b. Hâzîm el-Hâzîmî el-Hemedânî (v. 584/1188), *Kitâbü'l-İ'tibâr fî Beyâni'n-Nâsih ve'l-Mensûh mine'l-Âsâr (Aḥbâr)*, Dairatü'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad, 2. Baskı, h.1359, s. 55.

³¹⁰ Tahavi, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I, s. 471; *Şerhu Müşkili'l-Âsâr* IV, s. 261.

³¹¹ İbn Hibban *Sahih*, IV, s. 97.

³¹² Taberânî, *el-Kebîr*, XI, s. 289.

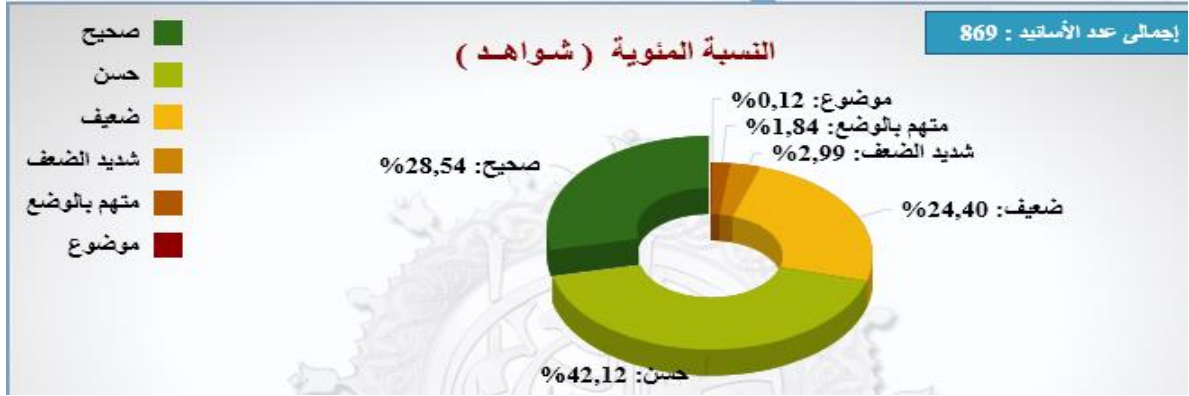
³¹³ *Müsned*, III, s. 382, s. 456; IV, s. 197.

³¹⁴ *Müsned*, I, s. 620.

³¹⁵ Taberânî, *el-Kebîr*, XXIV, s. 36.

³¹⁶ *Müsned*, XXXXA, ss. 408-409.

Senedlerin yüzdelerik sıhhati:

3. Başkası Yerine Hac Hakkında Rivayet

Hadislerde Hz. Peygamber'e, bir kadın ya da erkeğin yaşlılık, güçsüzlük, ölüm sebebiyle bir yakının yerine (anne, baba, kardeş, oğul) hac veya umre yapabilmesi konusunda soru sorulduğu, Hz. Peygamber'in de bu sorular üzerine izni verdiği görülmektedir.³¹⁷

Bu konuda farklı sahabi raviler tarafından birçok rivayet vardır. Bunlardan bazıları da Hz. Sevede validemiz tarafından rivayet edilmiştir. *Müsned* ve *Dârimî*'deki rivayetlerin metin olarak aynı olduğunu görmekteyiz:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى لَابِنِ الرَّبِيعِ، يُقَالُ لَهُ: يُوسُفُ بْنُ الرَّبِيعِ أَوْ الرَّبِيعُ بْنُ يُوْسُفَ، عَنِ ابْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ رَمْعَةَ، قَالَتْ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَحُجَّ، قَالَ: “أَرَأَيْتَكَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ، فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ، قَبِلَ مِنْكَ؟“ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ ﷺ: “فَاللَّهِ أَرْحَمُ، حُجَّ عَنْ أَبِيكَ“

*Sevede bint Zem'a der ki: adamın biri Rasûlullah'a geldi ve "Babam hacca gidemeyecek kadar yaşlı biri" dedi. Allah Rasûlü "Şayet babanın borcu olsaydı ve bu borcu babanın yerine ödeseydin kabul edilmez miydi?" diye sorunca adam: "evet edilirdi" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah "Allah herkesten merhametlidir! Babanın yerine sen hacet" buyurdu.*³¹⁸

³¹⁷ Muvatta, **Hac**, 97; Buhârî, **Hac**,1; **Cezau's-Sayd**, 21, 22; Müslim, **Hac**, 407, 408; Nesâî, **Menâsik** 7, 8, 12; İbn Mâce, **Menâsik**, 10; Dârimî, **Menasik**, 24.

³¹⁸ *Müsned*, **VIII**, s. 99.

أَخْبَرَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى ابْنِ الرَّبِيعِ، يُقَالُ لَهُ: يُوسُفُ بْنُ الرَّبِيعِ أَوْ الرَّبِيعُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ رَمَعَةَ، قَالَتْ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَحُجَّ. قَالَ ﷺ: “أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ، قُبِلَ مِنْهُ؟” قَالَ: نَعَمْ. قَالَ ﷺ: “اللَّهُ أَرْحَمُ، حُجَّ عَنْ أَبِيكَ”

*Sevde bint Zem'a şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber'e (sas) gelip şöyle dedi: "Hakikaten babam ihtiyar ve yaşlıdır, hac yapamaz. (Ne yapmamı emredersiniz?)" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu: "Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da, sen onu ödeseydin, ondan kabul edilir miydi?" (Adam) "Evet" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de) "Allah daha merhametlidir. Babanın yerine hac yap!" buyurdu.*³¹⁹

Tirmizî de buna benzer olarak Fadl b. Abbâs'dan: Bir kadının "Ey Allah'ın Rasûlü! Babama hac farz oldu kendisi çok ihtiyar olup binit üzerine binip yolculuk yapamaz" dediğini, bunun üzerine Rasûlullah'ın; "Onun yerine sen hac yapıver" buyurduğunu rivayet etmiştir. Ardından da Tirmizî "Bu konuda Ali, Büreyde, Husayn b. Ayf, Ebû Rezîn el Ukaylî, Sevde bint Zem'a ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir" diyerek raviler arasında Hz. Sevde'yi de anmıştır.³²⁰

Zikrettiğimiz rivayetlerde ihtiyarlıktan dolayı hac yapamayan kimseden bahsedilmektedir. Başka rivayetlerde haccetmeden ölen kimse yerine de haccedebileceğinden bahsedilir.³²¹

Bu hadis-i şerifler ölü, hasta ya da yaşlı olsun âciz durumda kalan bir kimsenin yerine başkasının hac veya umre yapmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Sevde rivayetinde "Şayet babanın borcu olsaydı ve bu borcu babanın yerine ödeseydin kabul edilmez miydi? Babanın yerine sen haccet" buyrulması ile ölünün mâlî borçlarını ödemek ilk Müslümanlar tarafından bilinen bir durum olduğundan, sorulan soru ona kıyas edilmiştir.

³¹⁹ Darimî, **Menasik**, 24.

³²⁰ Tirmizî **Hac** 85.

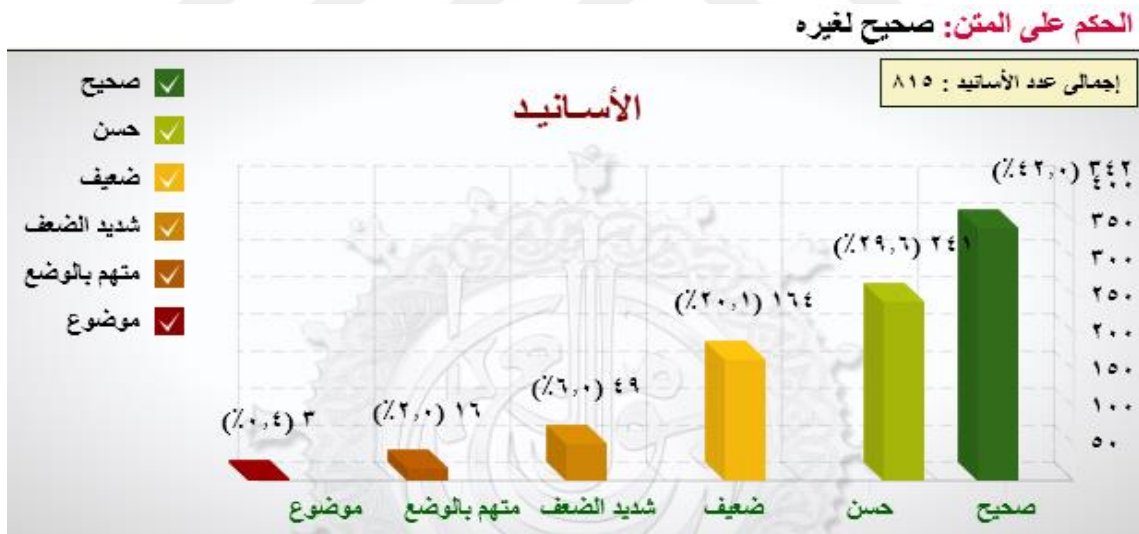
³²¹ İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, **el-Musannef**, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2015, **VI**, s. 290.

Buna göre bir kimse öldüğünde ailesi onun borçlarını ödemekle yükümlü olduğu gibi, ölen adına hac yapacak bir kimsenin masraflarını da karşılamak zorundadır. İnsanlara ait borcun (varsa) ölenin geriye bıraktığı maldan yapılacağı konusunda icmâ edilmiştir. Ödeme bakımından ona benzeyen borçlarda da hüküm böyledir. Kişinin zimmetinde sabit olan keffâret, adak, zekât vb. diğer borçlar da hac gibidir.³²²

Rasûlullah “Allah, borcu ödenmeye en lâyük olanıdır” buyurmuştur.³²³ Başkası adına haccedilerek (hac için harcamalar Allah için olduğundan) o kimsenin “en azından haccın mali boyutu olarak Allah’a (cc) borcunun ödenmesi sağlanır” demek yanlış olmasa gerektir.

Aynî de zikredilen rivayetleri esas alarak; bir kadının erkek yerine hac yapabileceğini, evladın vefat eden anne ve babasının borçlarını ödemekle onlara iyilik yapmış olacağını söylemektedir.³²⁴

Rivayetin metninin sıhhati:

³²² İbn Hacer, *Fethu'l- Bârî*, IV, ss. 353-354.

³²³ Nesâî *Menasik* 7.

³²⁴ Aynî, *a.g.e.*, IX, s. 128.

a. Rivayetin Tahrici

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ، يُقَالُ لَهُ: يُوسُفُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَوْ الزُّبَيْرُ بْنُ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ رَمْعَةَ، قَالَتْ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَحُجَّ، قَالَ: “أَرَأَيْتَكَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ، فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ، قُبِلَ مِنْكَ؟”، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ ﷺ: “فَاللَّهِ أَرْحَمُ، حُجَّ عَنْ أَبِيكَ”

*Sevde bint Zem'a der ki: adamın biri Rasûlullah'a geldi ve “Babam hacca gidemeyecek kadar yaşlı biri” dedi. Allah Rasûlü “Şayet babanın borcu olsaydı ve bu borcu babanın yerine ödeseydin kabul edilmez miydi?” diye sorunca adam: “evet edilirdi” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah “Allah herkesten merhametlidir! Babanın yerine sen hacet” buyurdu.*³²⁵

Rivayetin senedi hakkında: mutabaat ve şevahidiyle birlikte değerlendirildiğinde hasen olduğu, ravilerinden Yusuf b. Zübeyr'in makbul olduğu, onun dışında ricalinin sika olduğu söylenebilir.

Dârimî,³²⁶ Ebu Ya'la,³²⁷ Tahavi *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*,³²⁸ Taberânî *Kebir*,³²⁹ Beyhakî *Sünen*³³⁰ hadisi Abdülaziz b. Abdussamed el-Amiyyü tarikiyle bu isnadla almışlardır. Dârimî rivayeti:

أَخْبَرَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مَوْلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ، يُقَالُ لَهُ: يُوسُفُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَوْ الزُّبَيْرُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ رَمْعَةَ، قَالَتْ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَحُجَّ. قَالَ ﷺ: “أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ، قُبِلَ مِنْهُ؟” قَالَ: نَعَمْ. قَالَ ﷺ: “اللَّهُ أَرْحَمُ، حُجَّ عَنْ أَبِيكَ”

Sevde bint Zem'a şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber'e (sas) gelip şöyle dedi: “Hakikaten babam ihtiyar ve yaşlıdır, hac yapamaz. (Ne yapmamı emredersiniz?)” (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu: “Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da, sen onu ödeseydin, ondan kabul edilir miydi?” (Adam) “Evet”

³²⁵ Müsned, VIII, s. 99.

³²⁶ Darimi, Menasik, 24.

³²⁷ Ebu Ya'la, Müsned, XII, s. 196.

³²⁸ Tahavî, Şerhu Müşkili'l-Âsâr, VI, s. 371.

³²⁹ Taberânî, el-Kebîr, XIV, s. 220.

³³⁰ Beyhakî, (Hac, 5) AI, s. 213.

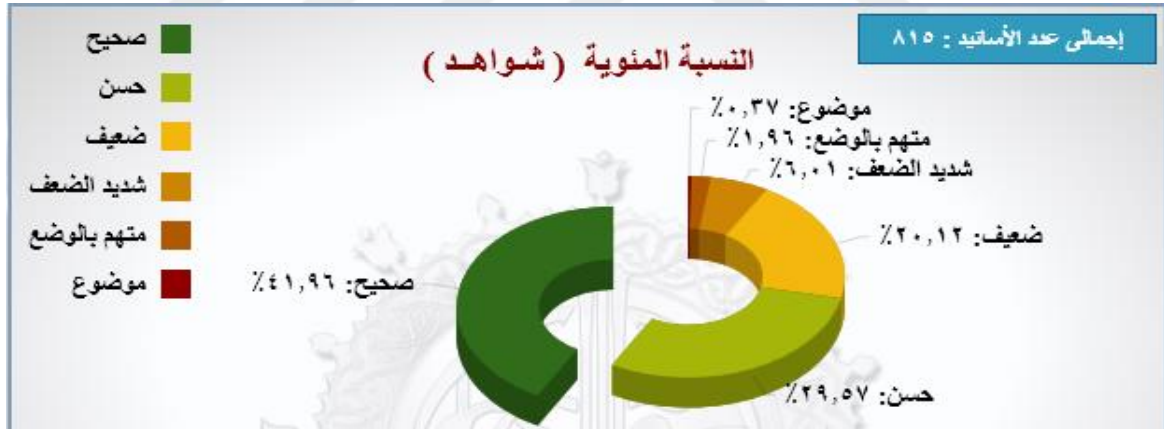
dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de) “Allah daha merhametlidir. Babanın yerine hac yap!” buyurdu.³³¹

İsnadı sağlamdır. Bazı nüshalarda “Ebu Salih” geçmesi hatalıdır, doğrusu yukarıdaki gibi “Salih” olmasıdır.³³²

Rivayetin senedlerinin sıhhati:

موضوع	متهم بالوضع	شديد الضعف	ضعيف	حسن	صحيح	
0	0	0	0	1	0	أطراف
0	0	0	1	9	0	تخريج
3	16	49	164	241	342	كل الأساقيد

Rivayetin senedlerinin yüzdellik sıhhati:

4. Süheyl b. Amr / Ebu Yezid Esirken Hz. Sevde'nin Tepkisi

Hz. Sevde (ra), bir gün ölen eşi Sekran'ın (ra) kardeşi Süheyl b. Amr'ı Bedir savaşı esirleri arasında ve elleri bağlı olarak görünce itibarlı bir kimse olan Süheyl'in bu haline çok şaşırıp boş bulunup “Ey Ebâ Yezid! Kendinizi nasıl teslim ettiniz?

³³¹ Darimî, **Menasik**, 24.

³³² Darimî, **Müsned**, thk. Merzuk b. Heyas Âli Merzuk ez-Zehrani, h.1436/m.2015, I, s. 596.

Şerefinizle ölemediniz mi?” demiştir. Olaya tanık olan Hz. Peygamber (sas) bunu duyunca Hz. Sevde’yi kendine getirecek sözler söylemiştir. Olay rivayetlerde şu şekilde geçer:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّازِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَلْمَةُ بَعْنِي ابْنِ الْفَضْلِ، عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَّارَةَ، قَالَ: قُدِمَ بِالْأَسَارَى حِينَ قُدِمَ بِهِمْ وَسُودَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ عِنْدَ آلِ عَفْرَاءَ فِي مُنَاجِهِمْ عَلَى عَوْفٍ، وَمُعَوِّذِ ابْنِي عَفْرَاءَ قَالَ: وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ عَلَيْهِنَّ الْحِجَابُ قَالَ: تَقُولُ سُودَةُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَعِنْدَهُمْ إِذْ أَتَيْتُ، فَقِيلَ: هَؤُلَاءِ الْأَسَارَى قَدْ أَتَى بِهِمْ فَرَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ وَإِذَا أَبُو يَزِيدَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فِي نَاحِيَةِ الْحُجْرَةِ مَجْمُوعَةً يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ بِحَبْلِ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهُمَا قَتَلَا أَبَا جَهْلَ بْنَ هِشَامٍ وَكَانَا انْتَدَبَا لَهُ وَلَمْ يَعْرِفَاهُ وَقَتِلَا يَوْمَ بَدْرٍ

Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre demiştir ki: (Kureyşli) esirler (Medine'ye) getirildikleri zaman, Sevde bint Zem'a, Afrâ'nın (o anda) evlerinde bulunan Avf ve Muavviz isimli oğullarının yanında idi. Bu olay Hz. Peygamber'in (sas) hanımları hakkında örtünme (emri) gelmeden önce idi. Sevde diyor ki; Ben onların yanında idim, yanıma gelindi ve (o anda Medine'ye getirilen esirlere işaret edilerek); “Şu esirler (Bedir'den) getirildiler” denildi. Ben de evime döndüm. Rasûlullah evde idi. Bir de ne göreyim, Ebû Yezîd Süheyl b. Amr odanın bir köşesinde elleri bir iple boynuna bağlanmış bir halde duruyor: (Ravi Yahya rivayetine devam ederek) hadisi (sonuna kadar) nakletti. Ebû Dâvûd der ki; Avf ile Muavviz (Bedir'de) Ebû Cehl b. Hişâm'ı öldürdüler. Onunla karşılaştıklarında (onu) tanımamışlar bile. Her ikisi Bedir'de şehid edildiler.³³³

Hakîm'in *Müstedrek*'i ile İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef*'inde rivayet edilen bu hadisin devamı şöyledir:

Allah'a yemin olsun ki ben Ebû Yezid'i bu halde görünce; “Ey Ebû Yezid! Şerefle ölmekten kaçtınız da kendi ellerinizle kendinizi teslim mi ettiniz?” demekten kendimi alamadım. Ancak Rasûlullah'ın evden “Ey Sevde! Bu sözü Allah'a ve Rasûlüne karşı mı söylüyorsun?” diye seslenmesiyle kendime gelebildim. Bunun üzerine; “Ey Allah'ın Rasûlü seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Ebû Yezid'i iple elleri boynunda kavuşturulmuş görünce kendime hakim olamadım da onun için bu sözleri söyledim” dedim.

³³³ Ebu Davud, **Cihad** 114.

Hadisi şerifte Bedir'de ele geçirilen esirlerin Medine'ye getirildiği sırada, Muavviz b. Afra ile Avf b. Afra'nın Medine'de buldukları ifade edilmektedir. Bazı haberlerde³³⁴ Muavviz b. Afra ile Avf b. Afra, Bedir'de Ebu Cehil tarafından şehid edildiği için Ebû Dâvûd bunu zikretmeyi gerekli görmüştür.

Hadisin tam olduğu İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef*'indeki metni ise şöyledir:

حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَّارَةَ، قَالَ: قُدِمَ بِأَسَارَى بَدْرٍ، وَسَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عِنْدَ آلِ عَفْرَاءَ فِي مَنَاحِيهِمْ عَلَى عَوْذِ وَمُعَوِذِ ابْنَيْ عَفْرَاءَ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ عَلَيْهِنَ الْحِجَابُ، قَالَتْ: قُدِمَ بِالْأَسَارَى فَأَتَيْتُ مَنْزِلِي، فَإِذَا أَنَا بِسُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو فِي نَاحِيَةِ الْحُجْرَةِ، مَجْمُوعَةً يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ مَا مَلَكَتُ نَفْسِي أَنْ قُلْتُ: أَبَا يَزِيدَ، أُعْطَيْتُمْ بِأَيْدِيكُمْ، أَلَا مَنُّمُ كِرَامًا! قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا نَبَّهَنِي إِلَّا قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ دَاخِلِ الْبَيْتِ: "أَيُّ سَوْدَةَ، أَعْلَى اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِهِ؟!" قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ إِنْ مَلَكَتُ نَفْسِي حَيْثُ رَأَيْتُ أَبَا يَزِيدَ أَنْ قُلْتُ مَا قُلْتُ

Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürrare bildiriyor: Bedir'den esirlerle gelindiğinde Rasûlullah'ın hanımı Sevde bint Zema, Afra oğullarından Avf ve Muavviz için yas tuttıkları yerdedi. Bu, örtünme emri gelmeden önce olmuştu. Sevde şöyle dedi: esirler getirildiği zaman evime gittiğimde odanın bir kenarında elleri boynunda bağlı Suheyl b. Amr'ı gördüm. Onu görünce kendime hâkim olamadım ve "Ey Ebû Yezîd! Kendi ellerinizle bu hale düştünüz. Onurunuzla ölemediniz mi?" dedim. Vallahi beni Rasûlullah'ın evin içinden gelen şu sözü kendime getirdi. "Ey Sevde! Allah'a ve Rasûlüne karşı mı bunu diyorsun (kışkırtıyorsun)" deyince ben "Ya Rasûlallah, vallahi Ebû Yezîd'i elleri boynuna birleştirilmiş olarak görünce kendime hâkim olamadım ve bunları söyledim" dedim. (Süheyl bin Amr, Sevde'nin amcasının oğludur ve çelebisidir.)³³⁵

Süheyl b. Amr, Mekke fethinden sonra Huneyn'e Hz. Peygamber'le (sas) beraber gittiğinde Ci'râne'de Müslüman olmuş sahabelerden biridir. Fakat Müslüman olmadan önce hitabet gücü, zekâsı ve zenginliği ile Mekke müşrikleri

³³⁴İbn Sa'd, **Tabakat**, X, ss. 492-493; Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, **Kitabu'l-Meğâzî**, İlkharf Yayınları, İstanbul, 2014, III, ss. 565-566.

³³⁵İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, **el-Musannef**, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409, XV, s.475.

arasında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Hudeybiye Antlaşmasında onların temsilcisi olmuştur.³³⁶

Mekke eşrafından birinin esir olacağını beklemeyen Müslümanlar, Süheyl'in elleri bağlı olarak Medine'ye getirilen esirler arasında olmasına çok şaşırmıştır. İşte Hz. Sevde'yi daha önce de tanıdığı böyle itibarlı birinin hakir duruma düşmesi şaşırtmış ve elinde olmadan bu duruma düşeceğine ölmesini temenni etmesi gerektiği sözlerini sarf etmiştir.

Öte yandan Süheyl, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Hudeybiye anlaşması ve Mekke'nin fethi hadiselerinde müşriklerin safında bulunmuştur. Hudeybiye'den sonra Beni Bekr'e yardım ederek Müslümanların müttefiki Huzâ'a'ya yapılan saldırıya bizzat katılmıştır. Hz. Peygamber savaş öncesinde Ebû Cehil, Zem'a b. Esved gibi Süheyl'in de savaşın şiddetinden kurtulamamaları için dua etmiştir.³³⁷ Böyle bir düşmanın durumuna Sevde validemizin yanlış ifadelerine karşılık Peygamberimiz ona tepki göstermiş, tarafını hatırlatmıştır.

Süheyl, ünlü hitabet gücünü Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in (sas) vefatının ardından Müslümanları İslâm dairesinde tutmak için kullanmıştır. İslâm'a geç girmesinin kendisi için büyük bir kayıp olduğunu bilerek eski itibarını aramak yerine, kayıplarını telafi etmek için Allah yolunda cihat etmek gerektiğini idrak etmiş, Suriye cephesinde İslâm'ın yayılması için mücadele etmiş, vefat etmiştir.

Bedir esirleri arasındaki Süheyl'in cezaya çarptırılmasını isteyen Hz. Ömer'e (ra) Peygamberimiz (sas) *“onun senin memnun olacağın bir davranışta bulunması da umulur”* diyerek engel olmuştur.³³⁸ Mekke'nin fethinden sonra ise Süheyl'in güçlü bir imana sahip, son derece ibadete düşkün bir Mekke eşrafı olduğu zikredilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki duruşu ve Müslümanları iman dairesinde tutmak için gösterdiği gayret önemlidir.³³⁹

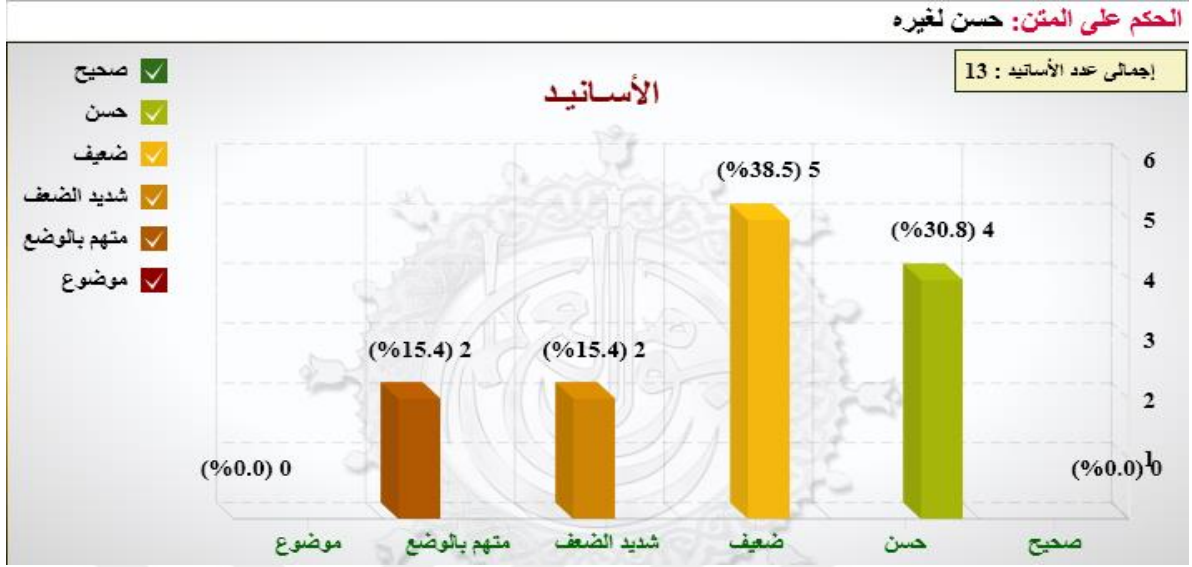
³³⁶Mustafa Kılıç; “Süheyl b. Amr'ın Hayatı ve Faaliyetleri” **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2012, **XVI**, 1 s. 291.

³³⁷ Vâkıdî, **a.g.e.**, **II**, ss. 255-258, 262-276, 282, 388-398, **III**, ss. 59, 81, 82, 129, 145.

³³⁸ İbn Hişâm, **a.g.e.**, **II**, s. 691.

³³⁹ Kılıç, **a.g.m.**, ss. 291, 292, 301.

Rivayetin metninin sıhhati:

a. Rivayetin Tahrici

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّاظِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَلْمَةُ بِنْتُ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَّارَةَ، قَالَ: قُدِمَ بِالْأَسَارَى جَيْنَ قُدَمٍ بِهِمْ وَسَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ عِنْدَ آلِ عَفْرَاءَ فِي مَنَاجِحِهِمْ عَلَى عَوْفٍ، وَمَعْوِذِ ابْنِي عَفْرَاءَ قَالَ: وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ عَلَيْهِنَّ الْحِجَابُ قَالَ: تَقُولُ سَوْدَةُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَعِنْدَهُمْ إِذْ أَتَيْتُ، فَقِيلَ: هُوَ لَاءِ الْأَسَارَى قَدْ أَتَيْتُ بِهِمْ فَرَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ وَإِذَا أَبُو يَزِيدَ سَهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فِي نَاجِيَةِ الْحُجْرَةِ مَجْمُوعَةً يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ بِحَبْلِ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهُمَا قَتَلَا أَبَا جَهْلٍ بْنَ هِشَامٍ وَكَانَا انْتَدَبَا لَهُ وَلَمْ يَعْرِفَاهُ وَقَتِلَا يَوْمَ بَدْرٍ

Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürrâre demiştir ki: (Kureyşli) esirler (Medine'ye) getirildikleri zaman, Sevde bint Zem'a, Afrâ'nın (o anda) evlerinde bulunan Avf ve Muavviz isimli oğullarının yanında idi. Bu (hadise) Hz. Peygamber'in (sas) hanımları hakkında örtünme (emri) gelmeden önce idi. Sevde diyor ki; Ben (o gün) onların yanında idim, (yanıma) gelindi ve (o anda Medine'ye getirilen esirlere işaret edilerek); "Şu esirler (Bedir'den) getirildiler" denildi. Ben de evime döndüm. Rasûlullah evde idi. Bir de ne göreyim, Ebû Yezîd Süheyl b. Amr odanın bir köşesinde elleri bir iple boynuna bağlanmış bir halde duruyor: (Ravi Yahya rivayetine devam ederek) hadisi (sonuna kadar) nakletti. Ebû Dâvûd der ki;

*Avf ile Muavviz (Bedir'de) Ebû Cehl b. Hişâm'ı öldürdüler. Onunla karşılaştıklarında (onu) tanımamışlar bile. Her ikisi Bedir'de şehid edildiler.*³⁴⁰

Elbanî ricalin sika fakat isnadın mürsel olduğu için zayıf olduğunu söylemiştir. İsnaddaki Yahya, hadisi sahabiye isnad etmemiştir.³⁴¹

Şuayb Arnavud, isnadın hasen olduğunu söylemiştir.³⁴² Taberânî hadisi İbn Sa'd b. Zürrare senediyle almıştır.³⁴³ *Tehzibü'l-Kemal*'de bu isim İbn Esad b. Zürrare olarak geçer.³⁴⁴ Buhari ise *Tarihü'l-Kebir*'de Sa'd b. Zürrare olarak nakleder.³⁴⁵

Taberî³⁴⁶ ve Beyhakî,³⁴⁷ Seleme b. Fazl; el-Ebraş tarikiyle almıştır. İbn Esir, *Üsdü'l-Gabe*'de,³⁴⁸ Mizzi *Tehzibü'l-Kemal*'de Sevde tercemesinde Muhammed b. İshak rivayetiyle almıştır, onun yanında İbn Esad b. Zürrare gelmiştir.³⁴⁹ İbn Hişam *Siret*'i de böyledir.³⁵⁰

Hadisin tüm senedlerinin sıhhati:

موضوع	متهم بالوضع	شديد الضعف	ضعف	حسن	صحيح	
0	0	0	1	0	0	أطراف
0	0	0	1	1	0	تخریج
0	2	2	5	4	0	كل الأسانيد

³⁴⁰ Ebu Davud, *Cihad* 114.

³⁴¹ Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, *Za'îfü Süneni Ebî Dâvûd, Müessesetü Ğirasi li'n-neşr ve't-tevziğ*, Kuveyt, h. 1423, **II**, ss. 339-340. وهذا إسناد ضعيف، رجاله ثقات؛ إلا أنه مرسل

³⁴² Ebu Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (nşr. Şuayb Arnavut ve dğr.), Beyrut: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye H. 1430/ M. 2009, **IV**, s. 314, 315.

³⁴³ Taberânî, *el-Kebîr*, **XXIV**, s. 35

³⁴⁴ Mizzi, *a.g.e.* **XXXV**, s. 203.

³⁴⁵ Buhârî, *Tarihü'l-Kebîr*, Dairatü'l-Meârifî'l-Osmâniye, Haydarâbâd, ts., **A**, s. 283.

³⁴⁶ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (v. 310/923), *Târîhu'r-Rusül ve'l-Mülûk, Daru't-Türas, Beyrut, h.1387, II, s. 460.*

³⁴⁷ Beyhakî, *Sünen*, **XA**, s. 296.

³⁴⁸ İbn Esir, *Üsdü'l-Gabe*, **III**, s. 322.

³⁴⁹ Mizzi, *Tehzibü'l-Kemal*, **XXXV**, s. 203.

³⁵⁰ İbn Hişam, *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Saga ve İbrahim el-Ebyârî ve Abdülhafız eş-Şelebî, Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Baî el-Halebî ve Evladihi bi-Mısr, h. 1375/m. 1955, **I**, s. 645.

Hadisin senedlerinin yüzdeler sıhhati:

C. SEVDE BİNT ZEM'A'NIN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Tam adı, Ümmü'l-Esved Sevede bint Zem'a b. Kays el-Kureşiyye olan Hz. Sevede validemizin lakabı; Ümmü'l-Mü'minin'dir (أم المؤمنین). Hadis ilmi açısından rütbesi; *sahabi* olup *birinci tabaka*'dandır.

Kendisinden Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr gibi sahâbîlerle Urve b. Zübeyr, Atâ b. Yesâr, İkrime el-Berberî gibi tâbîler rivayette bulunmuştur.³⁵¹

Kütüb-ü Tis'a içinde Hz. Sevede'nin dört konuda 9 rivayeti bulunmaktadır. Hz. Sevede'den bir kadının gayri meşru çocuğunun kocasına ait olduğu, zaninin mahrum bırakılacağı hakkında *Müsned*'de 1 rivayet, helal hayvanın leş ölmesi durumunda derisinin tabaklanabileceği hakkında Buhari'de ve Nesâî'de 1'er tane, *Müsned*'de 3 tane olmak üzere 5 rivayet; başkası yerine hac yapılacağı hakkında Dârimî ve *Müsned*'de 1'er olmak üzere 2 rivayet, Sevede'nin Süheyl b. Amr'ı esir olarak gördüğünde şaşırması hakkında Ebû Dâvûd'da 1 tane rivayet vardır.

Hz. Sevede (ra) Hz. Peygamber'in (sas) çok yakınında uzun müddet yaşamasına rağmen az sayıda hadis rivayet etmiştir. Bunun sebebi olarak ileri yaşı, çocuklu olması, ağır canlılığı, hatta tezimizde rivayeti geçtiği üzere Hz. Peygamber'in kendisine ayırdığı günü Hz. Âişe'ye (ra) vermiş olması gösterilebilir.

Hayatının ilerleyen dönemlerinde peygamber hanımı olarak haşrolmak istediğiyle Hz. Peygamber'in (sas) yanında kalma hakkından vazgeçip sırasını

³⁵¹ Aynur Uraler, a.g.m., XXXVI; s. 585.

Âişe'ye bırakmış, bu durum Nisâ Sûresi'nin 128. Âyetinin inzaline vesile olmuştur. Hz. Sevde'nin bu davranışı, başkaları için de delil olmuştur.

Hz. Sevde validemiz (ra) bedenen fark edilmesi tanınması kolay biri olduğu için örtülü olduğu halde bir gün tanınmış, bu sebeple Hz. Ömer (ra) tarafından eleştirilmiş fakat bunun üzerine Allah Teâlâ (cc), "*hacetinizi gidermek için dışarı çıkabilirsiniz*" ayetini indirmiştir.

Hz. Sevde'nin de içinde bulunduğu bal şerbeti olayında Sevde validemiz, Hz. Âişe'nin dediğini yapmış, Tahrîm Sûresi'nin ilk âyetlerinin nâzil olmasına sebep olmuştur. Fakat daha sonra bu durumdan pişman olmuştur.

Hz. Sevde (ra), Hz. Peygamber'in (sas) tavsiyelerini yerine getirme, sünnete tabi olma ve dinini doğru yaşama hususunda hassasiyet göstermiş, şüpheli şeylerden takva üzere sakınmış, öğrendiğini yaşama konusunda bizlere örneklik göstermiştir.

İbn Hibban, *es-Sikât*'ta Hz. Sevde hakkında *Ümmü'l-Mü'minin* olduğunu Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'nin vefatından sonra evlendiği ilk eşi olduğunu söyler:³⁵²

Mizzî *Tehzibü'l Kemal*'de, Hz. Sevde'nin künyesinin *Ümmü'l-Esved* olduğunu, önceki eşinin Süheyl b. Amr'ın kardeşi *Sekran b. Amr* olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hz. Sevde'nin Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğunu ve Sevde'den de Abdullah b. Abbas ve Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd'ın (Es'ad b. Zürrare el-Ensârî) hadis rivayet ettiğini bildirmiştir.³⁵³

³⁵² İbn Hibban, *es-Sikât*, c. 3, s. 183.

³⁵³ Mizzî, *Tehzibü'l Kemal*, XXXV, s. 200.

SONUÇ

Allah Teâlâ'nın (cc) örnek almamızı istediği Rasûlullah'ın tanınması, dinimizin öğrenilmesi demektir. Peygamberimizin hayatı hakkında en yakın şekilde ise ehl-i beyti aracılığıyla bilgi sağlanmıştır. Özellikle Ümmetin Anneleri, imkânları dâhilinde görev üstlenmiş, dini öğrenmekle kalmayıp öğretmiş ve yaşamıştır.

Hz. Peygamber'e (sas) erken dönemde İslâm'ı kabul edip tabii olan, ilk Müslümanlardan sayılan, küçük çocuklarına ve ileri yaşına rağmen davası için Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiş, sonra da Peygamberimiz ile evlilikle şereflenmiş annemiz Sevde bint Zem'a'yı (ra) tanımak aynı zamanda Peygamberimizi ve ailesini, çevresini, nüzul ortamını daha iyi tanımayı sağlamıştır.

Hz. Peygamber'in ikinci eşi Sevde bint Zem'a hakkında hadis, siyer ve tarih kitaplarında yer alan bazı rivayetlerden elde edilen bilgiler ve rivayet ettiği hadisler hakkındaki değerlendirmelerden elde edilen sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

Hz. Peygamber'le (sas) uzun süre evli kalmış olmasına rağmen hakkında az bilgi vardır. Fakat bu bilgiler onun hayatı, kişiliği, yaşantısı hakkında bizim onu tanımamızı sağlamaktadır. Hz. Sevde'nin (ra) rivayetleri de azdır. Ama Rasûlullah'a ait en ufak bir bilgi bizim için büyük kıymete sahip olduğundan çok önemlidir.

Bazı rivayetlerde Hz. Sevde'nin (ra) ayetlerin sebab-i nüzülü olacak olayların içinde yer aldığı görülmüştür.

Rivayetleri ele aldığımız ikinci bölümde; Kütüb-i Tis'a'daki Hz. Sevde hakkındaki rivayetlerden 76, Hz. Sevde'nin rivayet ettiği ise 9 tane rivayet tesbit edilmiştir. Hz. Sevde'nin buradaki 9 rivayetinden *gayri meşru çocuk konusunda* müsneddeki 1 rivayet hasen; *deri tabaklama konusunda* 1'i Buhari, 1'i Nesâî ve 2'si *Müsned*'de bulunan 4 rivayet sahih, *Müsned*'deki 1 hadis de mürseldir; *hac konusunda Müsned*'de 1 hadis hasen, *Dârimî*'de 1 hadis sahih; *Süheyl b. Amr konusunda* Ebû Dâvûd'da 1 hadis de mürsel ve hasendir. Buna göre sened açısından toplamda 5 hadis muttasıl, 2 hadis hasen, 2 hadis mürseldir.

Rivayetlerden konu hakkında sadece Hz. Sevde'nin adı geçenler alınmıştır. Bunlardan da mana olarak aynı olanlar tekrarlanmamış ama bunlara atıfta bulunulmuştur. Aynı olmayan rivayetlerdeki farklar da açıklanmıştır. Hz. Sevde rivayetlerinin sıhhati değerlendirilmiştir. Çalışmanın eksiklerinin giderilmesi ve sonraki çalışmalara ilham kaynağı olması için incelenmesi tavsiye edilebilir.

KAYNAKLAR

ABDULLAH B. MÜBÂREK, Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Mübârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî (v. 181/797), **Müsned**, thk. Subhi el-Bedri es-Samurâî, Mektebetü'l-Mearif, Riyad, h. 1407.

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (v. 241/855), **Müsned**, Ocak Yayınları, İstanbul, Mayıs, 2014, 1.Baskı.

ÂİŞE ABDURRAHMAN bintü's-Şatî, Âişe bint Muhammed Alî Abdîrrahmân (d.1913/v.1998), **Rasûlullah'ın Annesi Hz. Âmine**, Çev. İsmail Kaya, Uysal Kitabevi, Konya, 1994.

ARAS, Mehmet Özgü; "İslâm'da Çok Evlilik" **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 24.

ARSLAN, Ali, **Büyük Kur'an Tefsiri**, Arslan Yayınları, İstanbul, XII.

....., "Rasûlullah'ın Hac İbadetini Eğitim Açısından Değerlendirmesi"; **Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 2, S.1, 2015, ss. 69-86 / Journal of Theology Faculty of Bülent Ecevit University, Vol. 2, No. 1, 2015, pp. 69-86.

ARSLANEKEV, İhsan "Kur'an'da Eleştiri Kültürü: Peygamber Örneği" **Akademi Dergisi**, S.48 Yaz /2011.

ATASEVEN, Asaf - Mehmet Şener, "Domuz", **DİA**, İstanbul, 1994, C.IX.

AYDIN, Nevzat; "Derinin Tabaklanması Rivayetinin Sened Tenkidi ve Domuz Derisinin Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi** C. 15, Sayı 2, 2015 ss. 157-189.

....., "Hz.Peygamber'in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri"; **Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** 2015 C.X, S.I Haziran 2015, S. 125. (Akgül 2011: 107).

AYNÎ, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (v. 855/1451) **Umdetu'l-Karî Şerhu Sahîh-il-Buhârî**, Dâr-u İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, t.y. II.

BARIŞ; Mustafa Necati; "Zeyneb Bint Cahş ve Hz. Peygamber ile Evliliği", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** (2010) 10 (2).

BAŞAR Serpil; **Erken Dönemde (Hicri I. Asır) Kadınların Kur'an Yorumuna Katkıları**; Dokuz Eylül Üniversitesi; 2010 (Doktora Tezi).

BAYINDIR, Abdülaziz, "Domuz Derisi", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 2, İstanbul, 2000.

BEŞŞÂR AVVÂD MA'RÛF VE ŞUAYB ARNAVÛD, **Tahriru Takribi't-Tehzib**, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, h. 1417-m.1997, I-IV.

BEYHAKÎ, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî (v. 458/1066), **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, Aksaray, Şubat 2016, VII.

....., **Ma'rifetü's-Sünen ve'l-Âsâr**, thk. Abdülmü'tî Kal'acî, Camiatü'l-Dirasati'l-İslâmiyye, Pakistan, Daru Kuteybe-Beyrut, Daru'l-veî-Haleb, Daru'l-Vefa, Kahire, h. 1412/m.1991, I-XV.

BOLELLİ, Nusrettin, **Kadınların Hadis İlimindeki Yeri**, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil; **Sahîhu'l-Buhârî (el-Câmiu'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillâh sallallâhü aleyhi ve sellem ve Sünenih ve Eyyâmih)**, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır, Daru Dugu'n-Necat, 1. Baskı, h. 1422.

....., **Târîhu'l-Kebîr**, Dairatü'l-Meârifi'l-Osmâniye, Haydarâbâd, ts. I-A.

CANIKLİ, İlyas; “Başkasının Yerine Hac Yapmak ile İlgili Rivayetlerin Delaletlerini Yeniden Düşünmek”; **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2012,26, 137-172.

COSKUN, Selçuk; “Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber’in Kadınları Eğitim Siyaseti”; **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S: 26, Erzurum, 2006.

DÂREKUTNÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Amr b. Ahmed(v.385), **Sünen**, thk. Şuayb Arnavud vd., Müessesetü'r-Risale, Beyrut, h. 1424/2004, I-V.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl ed-Dârimî (v. 255/869), **Sünen**, thk. Hüseyin Selim Esad ed-Dârimî, Daru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzi', el-Memleketü'l-Arabîyyeti's-Sudîyye, h.1412/m.2000.

....., **Müsned (Sünen)**, thk. Merzuk b. Heyas Âli Merzuk ez-Zehrani, h.1436/m.2015, C. I-II.

DEMİRCAN, Ali Rıza; “Teaddüd-i Zevcat” **Hz. Peygamber ve Aile Hayatı**, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Edt. Çakan, İsmail Lütfi, Ensar Neşriyat, Şubat 1988.

DERVEZE İzzet, **Et-Tefsiru'l-Hadis**, Ekin Yayınları, İstanbul, 1998, VI, 371.

EBÛ DÂVÛD, Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (v. 275/889); **Sünen** (nşr. Şuayb Arnavut ve dğr.), I-VII, Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye H. 1430/ M. 2009, I-VII.

....., **Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi**, Şamil Yayınları: Çev. Necati Yeniel / Hüseyin Kayapınar, I, IX.

EBÛ YA'LA EL-MEVİLÎ, Ahmed b. Ali b. El-Mesünî b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temimî (v. 307), **Müsned**, thk. Hüseyin Selim Esad, Daru'l-Me'mun li't-Türas, Dimeşk, h.1404/m. 1984, I-XIII.

ELBÂNÎ, Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Za'ifu Süneni Ebî Dâvûd**, Müessesetü Ğirasi li'n-neşr ve't-tevzi, Kuveyt, h. 1423, I-II.

ERKOCAASLAN, Recep; “Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber ile Evliliği ve Evlilik Yaşı / Aisha's Marriage To The Prophet and Her Marriage Age”; **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research**, C. 10 Sayı: 51, Ağustos 2017.

GÜLAÇ; Özlem Hatice; **Cüveyriye Bint Hâris, Hayatı ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme**, (Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Hadis Bilim Dalı, Van-2013.

GÜNDOĞDU, Yusuf Bahri; “Mescidlerin Ayrılmaz Bir Unsuru Olarak Eğitim / Education As An Integral Element Of The Mosque”; **The Journal Of Academic Social Science Studies; International Journal Of Social Science**; Number: 45, P. 313-325, Spring (Bahar) III, 2016.

HALEBÎ, Mahmud Tam’a Halebî, **Nisaun Havle’r-Rasûl**, Darü’l-Marife, Beyrut, 2006.

HAMİDULLAH, Muhammed (d.1908/v.2002), **İslâm Peygamberi**, Terc. Salih Tuğ, Yeni Şafak, Ankara, 2003, C. I-II.

HÂZİMÎ, Ebû Bekr Zeynüddîn Muhammed b. Mûsâ b. Osmân b. Hâzim el-Hâzimî el-Hemedânî (v. 584/1188), **Kitâbü’l-İ’tibâr fî Beyâni’n-Nâsih ve’l-Mensûh mine’l-Âsâr (Aḥbâr)**, Dairatü’l-Mearifi’l-Osmaniyye, Haydarabad, 2. Baskı, h.1359.

HEYSEMÎ, Nureddin Ebu’l-Hasan Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman el-Heysemî el-Kahirî eş-Şafîî (v. 807/1405), **Mecmeu’z-Zevaid ve Menbau’l-Fevaid**, thk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Daru’l-Fikr, Beyrut, 2005, I-XV.

HUMEYDÎ, Ebu Bekr Abdullah b. Zübeyr b. İsa b. Ubeydullah el-Kuraşî el-Esedî el-Humeydî el-Mekkî (v. 219/834), **Müsnedi Humeydî**, thk. Hasan Selim Esed ed-Daranîyyi, Daru’s-Sekâ, Dimeşk, Suriye, m. 1996, I-II.

İBN ABDİLBER EN-NEMERÎ, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî (v. 463/1071), **et-Temhîd li-mâ fi’l-Muvaṭṭa’ mine’l-me’ânî ve’l-esânîd**, Vüzeratü Umumu’l-Evkaf ve’ş-Şûnü’l-İslâmiyye, Mağrib, h. 1387, I-XXIV.

İBN ARABÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah İbn Arabî (v. 543/1148), **Ahkâmu’l-Kur’ân**, Thk. Ali Muhammed el-Buhârî, Daru’l-İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, 1. Baskı, 1958, I-A.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe (v. 235/849), el-**Musannef**, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2015, I-XVI.

....., **el-Musannef**, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1409, V.

İBN HACER, Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (v. 852/1449), **Fethu’l-Bari**, Polen Yayınları, İstanbul, 2006, C. I-XV.

....., **El-İsâbe fi Temyizi’s-Sahabe**, Matbaatü’s-Saade, 1. Baskı 1328, I-IV.

....., **Takribü’t-Tehzib**, thk. Muhammed Avvame, Daru’r-Raşid, Suriye, h. 1406-m.1986.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî (v. 218/833), **Siret**, Terc. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006, I-II.

....., Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî (v. 218/833), **Es-Sîretü’n-Nebeviyyetü li İbn Hişam**, thk. Mustafa es-Saga ve İbrahim el-Ebyârî ve Abdülhafız eş-Şelebî, Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Baî el-Halebî ve Evladihi bi-Mısr, h. 1375/m. 1955, I-II.

İBN İSHÂK, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (v. 151/768), **Hız. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri**, Thk: Süheyl Zekkar, Terc. Ali Bakkal, Harf Yayınları, İstanbul, 2013.

İBN KESİR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir el-Kureşî (v. 774/1373), **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990, I-XVI.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvînî (v. 273/887); **es-Sünen**, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi Kütübî'l-Arabiyye, Kahire, 1952.

İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Haşimî el-Basrî (v. 230/845), **Kitabu't-Tabakati'l-Kebîr**, Siyer Yayınları, 2014.

İBNÜ'L-ESİR, İzzeddin b. Esir Ebi Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1233), **Üsdü'l-Ğâbe**, Darü'l-Fikr, Beyrut, h. 1409/ m. 1989, VI.

İSBEHANÎ, Ebû Nuaym Ahmed B. Abdullah El-İsbehanî (v. 430/1038), **Ma'rifetu's-Sahâbe**, Thk. Âdil B. Yûsuf El-Azzâzî, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1998/1419, C. I-VII.

İSHAK B. RAHUYE, Ebu Yakub İshak b. İbrahim el-Hanzeli el-Mervezi, (v. 238/853), **Müsned**, thk. Abdulgafur b. Abdülhak el-Belûşî, mektebetü'l-İman, el-Medinetü'l-Münevveratü, h. 1412/m.1991, I-II.

KARTAL, Alparslan; **El-İlelu'l-Mütenahiye Özelinde İbn'l-Cevzî'nin Bazı Metin Tenkidi Uygulamaları**; Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 22:1 (2017).

KASTALLÂNÎ, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (v. 923/1517), **İrşadü's-Sarî li-Sahih-i Buhârî**, Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, Mısır, h. 1323, IV.

KAVUŞTU Şura; **Hız. Muhammed'in Aile Reisi Olarak Örnek Şahsiyeti** (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.

KILIÇ, Mustafa; "Süheyl b. Amr'ın Hayatı ve Faaliyetleri", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2012, C. XVI, S.1, ss: 289-333.

KIRAA, Seniyye; **Nisau Muhammed**, Kahire, Matbaatü Güstatsomas, 1947.

KUMAŞ, Ali; "Hacda Karşılaşılan Bir Problem: Müzdelife Vakfesinin Zamanlaması", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. XIX, S. 42, Şubat 2016.

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (v. 671/1273), **el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an**, Buruç Yayınları, İstanbul, 2001, XII.

MÂLİK B. ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (v. 179/795); **el-Muvattâ, I-II**, Haz. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâr-u İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, y.y. 1985/1406.

METİN, İsmail; "Batı'da Hız. Muhammed'in Kişiliğine ve Evliliklerine Yaklaşımlar: Maurice; Gaudefroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson Örneği"; **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal Of**

International Social Research; C. IX, S. 45 Volume: 9 Issue: 45; Ağustos 2016 August 2016.

MEVDÛDÎ, Ebu'l Al'a Mevdûdî (d.1903/v.1979); **Tefhimu'l Kur'an Kur'an'ın Anlam ve Tefsiri**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006; III.

MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mevsilî (v. 683/1284), **el-İhtiyar li-Ta'lîlî'l-Muhtar**, Ümit Yayınları: 1.

MİZZÎ, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî (v. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâ'î'r-Ricâl**, thk. Beşar Avvad Maruf, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, h.1400/m. 1980, I-XXXV.

MÜSLİM, İbnü'l Haccâc Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisâbûrî (v. 261/875), **Sahîhu Müslim (el-Müsnedü's-Sahîh el-Muhtasar mine's-Sünen bi-Nakli'l-Adli ani'l-Adli ila Rasûlillah)** thk. Muhammed Fuad Abdulkaki, Dâr-u İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, t.y.

MÜZENÎ, İsmail b. Yahya b. İsmail Ebu İbrahim el-Müzeni (v. 264 / 877), **Es-Sünenü'l-Me'sûrati li'ş-Şafîi**, thk. thk. Abdülmufî Kal'acî, Daru'l-Marife, Beyrut, 1406.

NESÂÎ, Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebu Abdurrahman (v. 303/915), **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, Ocak Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2011, X.

....., **es-Sünenü'l-Kübra**, Beyrut, 2001.

....., **Müctebâ mine's-Sünen/ es-Sünenü's-Suğrâ**, thk. Abdülfettah Ebu Gudde, Mektebetü'l-Matbûâtü'l-İslâmiyye, Halep, h.1406/ m.1986, I-IX.

NEVEVÎ, Ebû Zekerîyya Yahya Muhyiddin b. Şeref b. Mürî (v. 676/1277), **Tehzibu'l-Esma ve'l-Luğat**, thk: Mustafa Abdulkadir Ata', Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut- t.y., I-IV.

NİSABÛRÎ, Ebu Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed Hâkim en-Nisaburi (v.405/1014), **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, Daru'l- Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990/1411, VI.

NİYAZ, Mevlana; **Kadın Sahabiler**, Toker Yayınları, Terc. Ali Genceli, İstanbul, 1971.

ÖĞÜT, Salim, "İstihâze", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://İslâm'ansiklopedisi.org.tr/İstihaze> (24.04.2019).

ÖZ; Ahmet; "Kur'an'da Peygamberimiz'e Has Olarak Zikredilen Konular", **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi** 21 (2013).

PEKÖZ, Emine; **Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Habîbe'nin Hayatı, Kişiliği ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri**; Harran Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 2012

RUDANÎ, İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman er-Rudanî (v. 1094/1683), **Büyük Hadis Külliyyatı**, İz Yayıncılık, V.

SABUNÎ, Muhammed Ali Sabunî, **Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri**, Şamil Yayınevi, İstanbul, I-II.

SAİD B. MANSÛR, Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu‘be el-Horasânî (v. 227/842), **Sünenü Said b. Mansur**, Thk. Habibürrahman El-A‘zamî, Ed-Darü’s-Selefiyye, Hindistan, h. 1403/ m. 1982, I-II.

SAN’ANÎ, Ebu Bekr Abdürrezzâk b. Hemmam b. Nafi es-San’anî el-Himyerî (v. 211/826-27); **Musannef**, Ocak Yayıncılık, İstanbul, Aralık, 2012, I-XII.

ŞA’RAVÎ, Muhammed Müteveli eş-Şa’ravi (d.1911/v.1998); **Zevcâtü’n-Nebiyi ve Âlü’l-Beyt**, Beyrut, El-Mektebetü’l-Asriyye, 2006.

ŞAFÎ Ebu Abdullah Muhammed b. İdris b. El-Abbas b. Osman b. Şafi’ b. Abdülmuttalib b. Abdümenaf el-Muttalibî el-Kuraşî el-Mekkî(v. 204), **Müsnedi İmam Şafi**, Daru’l- Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, h. 1370/m. 1951, C. I-II.

TABERÂNÎ, Ebü’l-Kâsım Müsnidü’d-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (v. 360/971), **El-Mu‘cemu’l-Kebîr**, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 2. Baskı, C. I-XXV.

TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (v. 310/923), **Târîhu Rusûl ve’l-Mülûk Sılatü Tarihi Taberî, Daru’t-Türas**, Beyrut, h.1387, I-XI.

TAHAVÎ, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahavî (v. 321/933), **Şerhü Müşkili’l-Âsâr**, thk. Şuayb Arnavud, Müessesetü’r-Risale, h. 1415/m. 1494, I-XVI.

....., **Şerhü Meâni’l-Âsâr**, thk. Muhammed Zührî’n-Neccar-Muhammed Seyyid Câdelhak, Âlemü’l-Kütüb, Beyrut, h.1415- m. 1994, I-V.

TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsâ (ö. 279/892), **Sünen**, thk. Beşar Avvad Maruf, Daru’l-Gurubi’l-İslâmî, Beyrut, 1998, I-VI.

TUĞ Salih, “Rasûlullah Muhammed’in Evliliklerinde Kronolojik Yapı” Edt. Çakan, İsmail Lütfî, **Hz. Peygamber ve Aile Hayatı**, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İsav) Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, Şubat 1988.

URALER, Aynur; “Sevde”, **DİA**, XXXVI.

VÂKIDÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer el-Vâkidî (ö. 207/823), **Kitabu’l- Meğâzî**, İlkhârf Yayınları, İstanbul, 2014, I-III.

YAKIT, İsmail; “Hz. Peygamber’in Evliliklerinin Sosyo-Kültürel ve Dinî Analizi”, **SDÜİF IV. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler Kitabı**, edt. Ali Çolak, SDÜİF Yayınları, Isparta, 2002.

YAŞAR, Yahya; “Ahzâb Sûresi 59. Âyetin Sebeb-i Nüzûl Rivâyeti Üzerinden Tarihselliği Meselesinin Analitik Tahlili (Kur’an Yolu Tefsiri Özelinde)”; **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi** S. 24 (2014).

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi (1878-1942), **Hak Dini Kur’an Dili**, sdl. İsmail Karaçam – Emin Işık – Nusrettin Bolelli – Abdullah Yüce – Mahmut Özakkaş, Azim Dağıtım, İstanbul, I-X.

YILMAZ, Hayati “Reyhane Bint Şem’un” **DİA**, 2008, C. XXXV.

YILMAZ, Muhammed; “Hz. Peygamber Dönemi Ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlûkler Dönemine Kadar)”; **International Journal Of Cultural And Social Studies (Intjcss)**, August, 2016; 2 (SI 1), 378-388.

....., **İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2008.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (v. 748/1348), **Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nağdi'r-Ricâl**, thk. Ali Muhammed el-Becavî, Daru'l-Marife li'd-Dıbaati ve'n-Neşr, Beyrut, Lübnan, h. 1382/ m. 1963, I-IV.

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

ÖZGEÇMİŞ

1993 yılında Konya’da dünyaya gelen Makbule ÇINAR, ilköğrenimini Konya Karatay Namık Kemal İlköğretim Okulu’nda tamamlamış, daha sonra 2011’de Konya Meram Dr. Ali Rıza Bahadır Anadolu İmam Hatip Lisesi’nden mezun olmuştur.

2011’de Gümüşhane İlahiyat Fakültesi’ne başlamış, buradaki eğitimini 2015’te tamamlamıştır. Lisans bitirme tezi olarak “Hadîslerden Hâdiselere (Hadîslerin Hikâyelerle Anlatımı Üzerine Bir Deneme)” adlı bir çalışma yapmıştır. Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin düzenlediği kısa hikâye ve ardından da deneme yarışmasında dereceler almıştır. Burada derece alan Güz Rengini Yaşamak adlı hikâyesi de Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin e-dergisi Maviatlas’ın 2. Sayısında yayınlanmıştır. Ardından 40’lar Klübü Yayınevinin kitap ve dergilerinde de yazıları yer almıştır.

Daha sonra 2015’te Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde Hadis Bilim Dalı’nda yüksek lisansa başlamıştır.